

Kakuk Mátyás

AZ OSZÉT NÉPKÖLTÉSZET CSOKRA

Kakuk Mátyás

AZ OSZÉT NÉPKÖLTÉSZET CSOKRA

Kunszentmárton
2011

© Kakuk Mátyás

Válogatta, oszét nyelvből fordította és jegyzetekkel ellátta:
Kakuk Mátyás

ISBN: 978-963-08-0955-9

Szerzői kiadás

Nyomda:
„Norma” Nyomdász Kft. – Hódmezővásárhely

TARTALOM

AZ OSZÉTOK ÉS AZ OSZÉT NYELV	5
A NARTEPOSZ.....	7
SZOZRÜKO SZÜLETÉSE.....	8
EGY MÁSIK FOGANTATÁS ÉS SZÜLETÉS	8
SZATANA SZÜLETÉSE	8
BATRAZ MEGEDZÉSE	9
URÜZMAG HAZUG MESÉJE	9
URÜZMAG NEVETLEN FIA.....	10
A DAREDZANOK ÉS AZ ÓRIÁS.....	11
SZOZRÜKO, ELTAGAN ÉS MUKKARA VETÉLKEDÉSE	12
A CARCIÁK REGÉI.....	15
A FÖLD KELETKEZÉSE ÉS AZ ÉLŐLÉNYEK TEREMTÉSE.....	16
CERCO LEGENDÁJA	18
AHUŰ PRÓBÁI.....	21
AJÁNDÉKOK AHUŰ FIAINAK	24
A CARCIÁK ÉS AZ ÓRIÁSOK.....	26
A CARCIÁK LAKÓSZEGEI	29
HETGAR ÉS FIAI.....	30
MAMMI SZÜLETÉSE	32
HOGY MENTEK A CARCIÁK EGYIPTOMBA?	34
A CARCIÁK	40
IRON	43
BAZIL ÉS OLGA.....	46
HANA	54
A CARCIÁK PUSZTULÁSA.....	54
MESÉK	56
HESSZATÜ EBA.....	56
AZ EMBER ÉS A RÓKA	57
AZ EMBER, A FARKAS ÉS A RÓKA.....	57
A KÉZIMALOM, A LÓ ÉS A TÖKKOBAK.....	59
AZ ARANYHAJÚ IFJÚ	61
A TYÚKPÁSZTOR FIÚ.....	63
A VÉN FARKAS	65
TALÁLÓS KÉRDÉSEK.....	66
DIGOR KÖZMONDÁSOK	67
IMÁK.....	69
A HEGYIEK IMÁJA	69
MADI MAJREM IMÁJA.....	72
VACILLA IMÁJA	72
IMA AZ ISTEN SZENTJÉNEK NAPJÁN	73
NÜHASZÜ VASZTÜRDZSI IMÁJA.....	75
CÜRGÖBAUI IMA.....	76
ALARDI IMÁJA.....	77
TUTÜR IMÁJA.....	78
EFSZATI IMÁJA.....	78
IMA A MENYASSZONYOS HÁZNÁL AZ ESKÜVŐ NAPJÁN	78
BEVONULÓ IFJÚ IMÁJA	79

ÉNEKELT MŰFAJOK	81
MUNKADAL (Kapálás-dal)	82
ŐSZI DAL	83
ZSÓFIA DALA (Asszonyors) (1. változat)	84
ZSÓFIA DALA (2. változat)	84
MUSSZA DALA (Szerelmes lány panasza)	86
DAL A LÁNYRÓL	87
A FEKETE-HEGYRŐL (Pásztordal, 1. változat)	88
A FEKETE-HEGYRŐL (Pásztordal, 2. változat)	89
COCITŰ VASZJA DALA (Névadó dal)	90
ÖREGEMBER KÖSZÖNTŐJE	91
MEGYÜNK, VISSZÜK... (Lakodalmi dal)	92
ELMEGYÜNK... (Lakodalmi dal)	93
ELMEGYÜNK, ELVISSZÜK... (Lakodalmi dal)	94
CSICISIS, CSICISIS... (Altató)	95
CSICSIJJA! (Altató)	95
A HAZUG CICA (Altató)	97
HALOTTI SIRATÓ	97
POHÁRKÖSZÖNTŐ	98
HŐSI GAZDA DALA (Pohárköszöntő)	99
A KORIDÓS POHÁRKÖSZÖNTŐJE	100
FOGD, ÉS IGYÁL! (Pohárköszöntő)	101
VACILLA DALA (Ima)	102
VASZTÜRDZSI DALA (Ima, 1. változat)	103
VASZTÜRDZSI DALA (Ima, 2. változat)	105
VASZTÜRDZSI DALA (Ima, 3. változat)	106
EFSZATI DALA (Ima, 1. változat)	107
EFSZATI DALA (Ima, 2. változat)	109
ALARDI DALA (Ima, 1. változat)	109
ALARDI DALA (Ima, 2. változat)	110
ALARDI DALA (Ima, 3. változat)	111
SZÜRDON MONDÁJA (A Narteposzból)	112
DAL COPPARÓL	114
DAL DADIRÓL (Gúnydal)	115
DULAÉK DALA (Gúnydal)	116
DAL COLARÓL (Gúnydal)	117
BEKKUZARI BITARON DALA (Gúnydal)	118
A KIKAPÓS MENYECSKÉRŐL (Gúnydal)	119
A BADILAK DALA (Gúnydal)	119
CSEPENA (Körtánc)	120
LEZGINKA (Körtánc)	121
TAUCSE DALA (Körtánc)	123
TAUCSE DALA (Jelenkori egyéni változat)	123
CSERMENRŐL (1. változat)	124
CSERMENRŐL (2. változat)	125
CSERMENRŐL (3. változat)	126
GAGLOJTŰ SZALA DALA	127
MAJRAMUKATŰ DZABO DALA	127
BEROJTŰ BICOL DALA	128
KALOJTŰ SZOSZLANBEG DALA	129
HUBADI	130

AZ OSZÉTOK ÉS AZ OSZÉT NYELV

Az oszét népcsoport lélekszáma jelenleg 700000 körül van, többségük (515000 fő) Észak-Oszétia-Alánia Köztársaságban, az Orosz Föderáció 15. tagállamában, a Kaukázus hegység északi oldalán, 7953 km²-nyi területen él. A többiek Dél-Oszétiában, Grúziában, Törökországban, az Orosz Föderáció egyéb körzetében vagy más országban laknak. Büszkén őrzik szkíta–alán származástudatukat.

„Az óiráni nyelvet beszélő szkíták őshazáját a folyónevek tanúsága szerint nyugaton a Don, északon a Volga, délen a Kaukázus határolta, és a Kr. e. 8. századra kiterjeszkedtek a Fekete-tengerig. A 7. századra megalakították első királyságukat. HERODOTOSZ (Kr. e. 484–425) korára már nem csak mozgékony lovas nép volt, hanem egy részük városokban lakott, s a szkíták tartották kezükben a kereskedelmet a Fekete-tenger vidékén, jelentős aranykincset gyűjtöttek össze; összeházasodtak a görögökkel, keveredtek a szintén iráni nyelvet beszélő szarmatákkal. A Kr. u. 3. században szétszóródtak egykori birodalmuk határszéleire: Krím, Dobrudzsa, Kaukázus. A Kaukázusban az alánokkal házasodtak össze, s az oszétok ezek utódai.”¹

Az oszét nyelvet a nyelvtudomány az indoeurópai nyelvcsalád indoiráni ágának északkelet-iráni csoportjához tartozó nyelvnek tartja, amely az ókorban a dél-orosz sztyeppevidéken széles körben elterjedt szkíta–szarmata–alán dialektusok utolsó élő leszármazottja. Három jelentősebb nyelvjárása van: a köznyelvivé vált *iron*, az archaikusabb *digor* és a déli (hegyi), jelentősebb ötörök hatást mutató *tual*. A *duhsz-ász*, *tuval-ász* törzsek nevét már a Kr. u. IX–X. században feljegyezték.²

A *tual* nyelvjárásból is kimutathatók többek között a következő magyar szavak megfelelői: *kicsi*; *kincs*; *komló*; *Melleg* ‘(családnév) sovány’; *papa* ‘kenyér’; *szál*; *teknő*; *toboz*; *toklyó* stb.

A *digor* és *iron* nyelvjárást úgy tekintik, mint két egymás után következő fejlődési fokozatot, s a *digor* az archaikusabb. Ennek következtében a nyelvtörténet nagyon távoleső alakjait hasonlíthatjuk össze, és számtalan hangváltozást igazolhatunk. Ezért van két oszét megfelelője többek között a *vágyik* ‘wünschen’ szavunknak: *yaŭmæ*, *φαιηδæ* ‘vágy, kívánság; Wunsch, Verlangen’.

A nyelvfejlődés különböző időszakából származó szavak természetesen a magyar nyelvben is vannak, de ennek igazolását az oszét nyelv megkönnyíti. Ebből a szempontból talán a legjellemzőbb a magyar *szertfölkött* ‘mértéken felül’, amely két különböző nyelvfejlődési korszakban keletkezett, azonos jelentésű szó helyhatározó ragos ismétlése (a szóismétlés a fokozás legősibb kifejezése). Oszét megfelelője: *cæp* + *yæla* ‘fölkött’.

A legtöbb magyar–oszét megfelelést a *digor* nyelvjárásban találjuk, mert magát a *digort* is a magyarhoz hasonló hangváltozások jellemzik, így a *digorban* is kimutatható az etimológiánkhoz szükséges hangmegfelelések többsége.

Történelmük, népszokásaik, de különösen nyelvük és irodalmuk megismerése számunkra, magyarok számára azért fontos, mert az oszét nyelv a legközelebbi élő rokona a Magyarországra a XIV. sz. elején beköltözött jászok egykori nyelvének. A rokonságot a régészeti kutatások is alátámasztják; a magyar–szkíta rokonság gondolata pedig a krónikák kora óta írásban is fel-felbukkan.

¹ HAARMANN, Harald: Skythisch. In: OKUKA, M. (Hg.): Lexikon der Sprachen des europäischen Ostens. Wieser Enzyklopädie des europäischen Ostens 10. Klagenfurt, 2002. 919–21 nyomán

² SZABÓ László: Oszét földön. In: GULYÁS Katalin – SZABÓ István – T. BERECKZI Ibolya (szerk.): Írások az oszét kultúráról. Múzeumi Levelek 61–62. Szolnok, 1989. 12

Az oszét irodalom megismeréséért eddig alig tettünk valamit: Munkácsi Bernát figyelemfelhívó szavai hatástalanok maradtak, mindössze egy-két oszét vers jelent meg magyar nyelven. Az első jelentős lépés volt, hogy Istvánovits Márton lefordította a Narteposz adige változatát, de ez csak szűk kör számára elérhető helyen jelent meg. Végül Kovács J. Béla oroszról fordította le, és 2008-ban jelentette meg „A nap gyermekei – Nartok. Jász-alán hősmondák” címen. Én a nyelvészeti-néprajzi témájú írásaim mellett Hetagurov Koszta versciklusát és az oszét istenségek imáit oszét nyelvről fordítottam le és jelentettem meg 2009-ben³ és 1910-ben.⁴

További célom, hogy mi, magyarok egyre több oszét irodalmi művet megismerjünk. Ezen kötetbe első lépésként az oszétok szóbeli irodalmából, népköltészetéből válogattam szemelvényeket: a Narteposzból néhány – főként néprajzi szempontból figyelmet érdemlő – részletet; a carciák regéit, oszét istenségek imáit, közmondásokat, találós kérdéseket, néhány archaikus és újabb típusú mesét. Bízom abban, hogy minden T. Olvasónak szellemi gyönyörűséget nyújtanak a kötetbe válogatott szemelvények, a dalok pedig éneklésre is készítetik honi énekeseinket, együtteseinket.

³ HETAGUROV Koszta: Oszét líra. Ad Kibrum Kft. Bp., 2009

⁴ KAKUK Mátyás: Oszét istenségek imái. In: MÓD László–SIMON András (szerk.): OLVASÓ Tanulmányok a 60 esztendő Barna Gábor tiszteletére. Gerhardus Kiadó, Szeged, 2010. 282–293

A NARTEPOSZ

Felbecsülhetetlen értékű kincset őrzött meg a Kaukázus környékén élő rokonaink, az oszétok szájhagyománya. Az interneten megjelenő Eurasisches Magazin c. folyóirat 2005. 04. 29-i számában Hans Wagner – Georges Dumézilre hivatkozva – így értékeli például a Narteposzt: „A francia Dumézil tudós joggal minősíti a Nartmondákat az eurázsiai irodalom jelentős darabjának. A Nartepossal olyan tiszteletreméltó mitológiát fedeztek fel, amely éppolyan fontos, mint a perzsák és indiaiak testvérmítológiái. Éppúgy, mint a gall elbeszélések vagy a középkor ír eposzai”.

A nartok sok Kaukázus környékén élő nép eposzi hősei. A Narteposz eredete vitatott, több kutató szerint azonban az oszétoktól származik. Az eposz egyes részei a Kr. e. VIII–VII. században keletkeztek, és a XIII–XIV. században álltak össze ciklussá.

A nart szó eredete is vitatott. Egyesek az oszét ne art ‘a mi tüziünk’ kifejezésből származtatják, amely rokonságban áll az óind. nrt ‘táncol’ jelentésű gyökkel. Mások a mongol nara ‘nap’ szóból magyarázzák, amelyhez az oszét családnevek egy részének a végén jelentkező -t végződés járult. A két eredeztetés talán nem is zárja ki egymást, hiszen a „mi tüziünk” is utalhatott a napra.

Az eposz főként a nartok hősi tetteit mutatja be, de megismerhetjük belőle a nartok gondolkodásmódját, hétköznapi életüket, szokásaikat, hiedelmeiket is. Legfontosabb tulajdonságaik: harci bátorság, mértékletesség az ételben és a nők tisztelete.

A nők közül legalaposabban Satanát, az összes nart ősanáját ismerjük meg, aki főként cselszövései révén marad meg emlékezetünkben.

A Narteposz szerint a világot kezdetben az erős, de kevés ésszel megáldott óriások lakták, akiket a gyengébb, de eszesebb nartok könnyen legyőzték. Az óriásokkal vívott harcok után a nartok vidám lakomákon vesznek részt, játszanak, esznek, isznak, táncolnak, énekelnek; vadásznak.

A nartok rokonságban voltak a Nappal és leányaival, és emberfeletti tulajdonságokkal is rendelkeztek: értették a madarak beszédét, egyesek képesek voltak meghalni és feltámadni, mások a mennybe tudtak menni és visszatérni.

A nartok népe tragikus véget ért: olyan büszkék voltak, hogy elfordultak Istentől, aki ezért éhínséget bocsátott a földre, és a nartok éhen haltak.

A nartokról szóló csodás történetek mondafüzére leginkább a finnek Kalevalájához hasonlítható, és főként a Kaukázus vidékén élő, az egykori jászokkal rokon oszét népcsoport szájhagyománya őrizte meg, de ismerik az abházok, adigék, ubihok, karacsájok, balkárok, csecsenek, ingusok; egyes grúz népcsoportok (pl. szvánok) és a dagesztáni avarok is. Hangsúlyoznunk kell, hogy számtalan oszét család a nartoktól származtatja magát.

A három nemzetségből származó nartok egyes kutatók szerint egy valamikor élt népcsoport emlékét őrzik; de sokban hasonlítanak a görög félistenekhez is; a szarvas által megszoptatott gyermek pedig Romulusz és Remusz történetét juttatja eszünkbe.

Mint minden népköltészeti alkotásnak, a Narteposznak is annyi változata van, ahány gyűjtésből származik. Ezen válogatás a Narteposznak csak néhány olyan részletét tartalmazza, amely változat valamilyen szempontból kiegészíti Kovács J. Béla fordítását.

Részletek a Narteposzból

SZOZRÜKO SZÜLETÉSE⁵

Szozrüko a Borak közül volt, de sem anyától, sem apától nem született. Egy napon történt, hogy Szatana a nadrágját mosta, és kiterítette a napra egy kövön. Odament Vasztürdzsi a nadrághoz a kő fölé, és a nadrág után epekedett; ettől aztán a lelke a kő gyomrába telepedett. Szatana észrevette, mennyire epekedett Vasztürdzsi a nadrágja után, és hogy lelke bement a kő belsejébe. Aztán [Szatana] elkezdte számolni a kő hónapjait, és amikor eljött a napja, hát felvágta a követ, és a kőből előjött Szozrüko, jég állapotban, és játszani kezdett.

EGY MÁSIK FOGANTATÁS ÉS SZÜLETÉS⁶

Egy napon az történt, hogy Tamar-ra a hasadékon keresztül ráesett a nap fénye, és terhes lett. Egy évre rá gyermeke született. Ezt a csecsemőt Tamar kivitte az erdőbe, és ott hagyta. A gyerekhez odament egy [dám]szarvas, és a cicit tartotta neki [megszoptatta].”

SZATANA SZÜLETÉSE⁷

A Borak anyja volt Szaszana. Egy napon történt, hogy Vasztürdzsi⁸ odament hozzá, és magával hozott egy embert: „Szerelmeskedni szeretnék” – mondta. Szaszana mondta Vasztürdzsinek: „Én senkire sem hallgatok az emberemen kívül.” Vasztürdzsi mondta neki: „És ha meghalsz, hát akkor hová jutsz, nem mentelek meg a haláltól sem!” Azután amikor Szaszana meghalt, kérte a gyerekeitől – Hemüctől, Urüzmagtól és Szozrükotól: „Íme, egy erőszakos ember járt utánam, ezért kérek, gyermekeim, hogy három éjszaka őrizzék a sírt!”.

Szaszana meghalt, és az első éjszaka Urüzmag örködött. Éjfélkor odament Vasztürdzsi, és világosságot csinált, láthatóvá tette a napot, és mindenkinek a nyáját a pásztorhoz terelte. Azután Urüzmag mondta Vasztürdzsinek: „Ravasz ember! ezzel engem nem csapsz be”. Ott ült Urüzmag, örködött, és amikor világos lett, hát hazament.

A második éjjel Szozrüko ment a sírhoz, és virrasztani kezdte anyját. Vasztürdzsi éjfélkor megint ment a sírhoz, világosságot csinált, és mindenkinek a nyáját a pásztorhoz terelte. Azután Szozrüko mondta: „Ravasz ember! engem ezzel nem csapsz be”. Szozrüko számolta az órákat, és amikor kivilágosodott, hát hazament.

A következő éjszakán Hemücre került a sor, hogy anyját őrizze. Azután éjfélkor Vasztürdzsi megint odament, világosságot csinált, és megint a pásztorokhoz terelte a nyájait. Hát mondta Hemüc: „Ej, én miért üljek itt, amikor kivilágosodott, amikor a nap is kinnézett, amikor a nyájait mindenki a pásztorhoz terelte? Elmegyek, és én is mulatok az Alagak lakodalmában”. Elment a lakodalomba, és mulatott.

Azután Vasztürdzsi odament Szaszanahez, és először saját maga hált el vele, azután hozzá engedte a csődörét, azután pedig az agarát engedte hozzá, és felrepült az égbe.

Azután egy ember elment az Alagak lakodalmába, és mondta: „Nem csoda! A Borak sírboltjából lánysírás, farkasüvöltés és kutyaugatás jön”. Amikor aztán Urüzmag meghallotta,

⁵ MILLER, V.: [Осетинские етюды I–III. Москва, 1881, 1882, 1887] 1881. 32–34. A továbbiakban csak rövidítve

⁶ MILLER, V. 1887. 672

⁷ MILLER, V. 1881. 46–48

⁸ Vasztürdzsi az oszétok legkedveltebb istensége

hát mondta: „Ej, a testvérem nem örködött: nem virrasztotta anyánkat”. Odament a sírhoz és látta: az anyja szült egy lányt, egy farkast és egy kutyakölyköt. Urüzmag mindet elvitte: a házában felnevelte, és elnevezte őket. A lány csinos lett – Szatanának hívták. A farkas pedig Urüzmagnak Durdura [nevű] tarka lova lett; a kutyakölykökből agárkölyök lett, és jó agár volt.

BATRAZ MEGEDZÉSE⁹

Amikor [Batraz] a házához ért, hát mondta: „Így semmiképpen sem harcolhatok az emberekkel, mert csont és hús vagyok; megedzetem magam, és akkor acél leszek”.

Azután a zsebébe dugott háromszáz tumánt [grúz pénzegység], és elment Kurdalagon-hoz¹⁰, és mondta neki: „A jó Isten áldjon meg, eddz meg engem, hogy acél legyek!” Kurdalagon mondta neki: „Én megedzenélek, de te elégnél a tűzben”. Batraz mondta neki: „Bármi történjen is, de mégis lehetetlenség, hogy meg ne legyek edzve”.

Azután Kurdalagon köveket hozott, és rátette őt a kohóra kövek alá. Az egyik szombat-tól a másikig fűjtatott. Amikor a határideje letelt, Kurdalagon mondta: „Hadd lám Batrazt, ekkorra elégett, és kidobom a csontjait.” Aztán amikor odament hozzá, hát Batraz ül a tűzben és néz. És mondja neki Batraz: „Ha felhevítettél, hát eddz is meg; ha nem, addig se vacakolj velem, adj egy fandürt, hogy játsszam rajta!” Hát Kurdalagon adott neki egy fandürt¹¹, és ő játszott.

Azután hozott rá más köveket, újból kezdte izzítani, és egy hétig fűjtatott [nyomta a szelet]. Amikor a határidő letelt, hát Kurdalagon mondta: „Na most megnézem, átizzott-e egészen!” Amikor megnézte, hát Batraz mondta: „Légy kegyes, hűts le engem, dobj a tengerbe!” Amikor a tengerbe dobta, a tengerben egy hétig nem mutatkozott víz, száraz maradt. Azután Batraz ott acéllá változott, és amikor kijött belőle, hát akkor a tenger is kezdett megtelni.”

URÜZMAG HAZUG MESÉJE¹²

Urüzmag, Hemüic és Szozrüko abban vetélkednek, hogy melyikük tudja a leghihetlenebb történetet kitalálni.

Vasztürdzsi asszonyához mentem, jól megvendégelt engem. Mondtam neki: »A szívem érted dobog!« Füle meghallotta ezt a beszédet, és bement a hálószobába, nemezruhába öltözött, és amikor odaugrottam, hát koszos szukává változtam. Azután odamentem, és megperdültem, hátha vet nekem egy darab valamiféle kenyeret; a kutyák pedig utánam jöttek, hasas lettem, és kutyakölyköket fialtam.

Egy napon történt, hogy rámtalált egy kupec, és mondta: »Ha elvinném ezt a ronda szukát, hát őrizné a nyájamat!«. Elvitt engem, és megkötött; a láncomra kötött egy sózott báránytestet. Megettem, és jól belaktam. Közben odajött az ajtóhoz hét farkas, és mondták nekem: »Engedj be minket, és neked is lesz, meg nekünk is, Urüzmag nart!«. Rájuk ugrottam, megöltem őket, és az összeset egy rakásra hordtam.

Reggel felkelt a kupec, és amikor kijött, hát meglátta a farkasokat az ajtajánál levágva; odajött, és összecsókolt engem. Mindenki meghallotta: milyen értékes szukája van a kupecnak, és hogy a farkasok összes fajtáját kiirtotta. Keszgon, egy másik kupec mondta: „Ha meg

⁹ MILLER, V. 1881.22

¹⁰ Kurdalagon kovács

¹¹ Húros hangszer

¹² MILLER, V. 1881. 56–58

nem szerzem magamnak, hát ne maradjak életben!” Ezután elvezetett, és korpakenyér-hajat vetett nekem. Éjjel elaludtam, és az éhségtől majdnem elpusztultam. Azután odajött hozzám az ajtóhoz hét farkas, és mondták nekem: „Engedj be minket, Urüzmag, az éhségtől majdnem meghalsz, nekünk is lesz, meg neked is!” Kinyitottam az ajtót; bejöttek, és öldökölni kezdtek; magamnak is keményen öldököltam a bárányokat, és mindegyiket elpusztítottuk.

Reggel odajött hozzám a juhok gazdája; magam is féltem, és mondtam: „Hova meneküljek? – ma engem megkorbácsolnak –, de ottmaradtam. A juhok gazdája nekem ugrott, korbácsolni kezdett, és a hátam felhasadt. Elmenekültem onnan, az első gazdámhoz menekültem, és az ajtajánál leheveredtem. Odajött hozzám, és mondta: „Te Urüzmag vagy, tudom. Van gyógyszer, amitől Urüzmaggá változol; kitanítalak rá. Menj el Vasztürdzsi asszonyának házához, ő rántottlevest fog neked csinálni, és a meritőkanállal kimeregeti; ő nem tudja, hogy Urüzmag vagy-e, vagy nem. Amikor odamégy hozzá, lógasd a farkad a csészébe. Hát megharagszik rád, és megver a lovaglóostorral; te pedig Urüzmaggá változol”.

Amikor ezt meghallottam, hát elmentem Vasztürdzsi asszonyának a házához, és amikor nekem rántottlevest csinált, hát én hol a farkamat, hol a lábamat dugtam a csészébe. Megharagudott rám, és megcsapkodott ezzel a lovaglóostorral. Azután átváltoztam Urüzmaggá, olyan voltam, mint korábban. Vasztürdzsi asszonya mondta: „Urüzmag, engem bántott, hogy megsértettelek”. Mondtam neki: „Éppen nekem csináltál kinszenvedést, Isten bocsássa meg neked. Miattad kutyák ugrottak meg engem, és kutyakölyköket fialtam. Jelenleg ő [Vasztürdzsi] hol van, és velünk mi történjen?” Ő mondta nekem: „Vasztürdzsi portyán van, ha nem jön meg éjszakára, hát együtt leszünk”. Vasztürdzsi nem érkezett meg, és ezen az éjszakán vele maradtam. Akkor együtt aludtunk, hát reggel felkeltem, de a lábszárvédőimet szándékosan ott hagytam.

Azután megékeztet Vasztürdzsi, a lovát a bitóhoz kötötte, és a felszerelését a hálósobába vitte. Szétnézett, és ott vannak Urüzmag lábszárvédői. Hát mondta az asszonyának: „Az Isten ne hallgasson rád! Urüzmag lábszárvédői miért vannak itt?” Az asszonya mondta neki: „Ha akarsz, ölj meg engem; miért titkoljam előtted? Együtt mentünk ágyba.”

URÜZMAG NEVETLEN FIA¹³

Urüzmag a nartok közül volt. Meghívta a nartokat, és lakomát készített nekik. Volt egy nevetlen gyermeke; ez a gyermek meghalt. Eltemették, de ennek a gyermeknek nem adtak nevet. A gyermek Barasztürhöz¹⁴ ment, és könyörgött: „Engedj engem a föld színére!”. Barasztür mondta neki: „Nem engedlek sehova, mert akkor a halottak utánad mennek”. A gyerek nem hagyott békét Barasztürnek, ismét kérlelte: „Én egyedül megyek!”. Lován a patkókat visszafelé fordította. Akkor Barasztür engedélyt adott neki, és a gyerek eltávozott a holtak közül. Amikor a holtak ezt észrevették, mentek a nyomába. A kapuőr mondta: „Hová mentek?” – Ha ő elment, mi is megyünk a nyomába. Akkor a kapuőr mondja: „Ha majd megtaláljátok a nyomát, az ellenkező irányba forduljatok!”. A holtak megtalálták a nyomot, és ellenkező irányba fordultak.

A gyermek eljutott a föld színén apja házának kapujához, és küldött hozzá egy embert, és mondta neki: „Rajta, bolyongj, próbáld meg magad is!”. Urüzmag erre mondta neki: „Menj a Ieranet mezejére, éjszakára ott szállj meg, reggel odamegyek hozzád!” A gyerek elment a mezőre, és ott megszállt. Urüzmag az Istenhez imádkozott: „Ó Istenek Istene! Küldj olyan havat, hogy ne legyen oda semmi átjárás rajta”. Ezért imádkozott, és nem akart a gyermekhez menni: félt a nartok gyalázkodásától. Reggel erősen esett a hó. Urüzmag felment a torony tetejére, és messzelátóval nézett: kereste a gyermeket. Ahogy nézelődött, meglátott az egyik

¹³ MILLER, V. 1887. 170–174

¹⁴ Barasztür a halottak birodalmának az ura.

helyen hét szérű nagyságú zöld mezőt, és ott aludt a gyermek szűrével betakarva. Amikor ezt Urüzmag meglátta, hát mondta asszonyának: „Gyalázat rám, ha nem megyek oda”. Aztán felszerszámozta a lovát, és elment a Ieranet mezejére; sok vesződséggel odajutott, és aztán mondta: „A gyerek meghalt a hóban”. A gyermek felugrott, és mondta Urüzmag: „Hol voltál eddig, gyere csak, te öreg vagy, és menj előre!”

Urüzmag mondta: „Nekem nincs erőm: öreg ember vagyok, és te magad menj előre”. A gyerek felszerszámozta a lovát, és ment elől. Ahogy a ló ment, hát a hó megfeketedett a szája melegétől. Urüzmag pedig ment a nyomában. Terkhez és Turkhoz mentek, hogy elhajtsák az állataikat. A gyerek mondta Urüzmagnak: „Te öreg vagy, állj meg itt; én elmegyek, és elhajtom a ménest”. Amikor a gyerek terelte a ménest, szembekerült a nyáját őrző vérszomjas farkassal, és [az] nem engedte elhajtani a jószágot. A gyerek megjelölés céljából levágta a farkas fülét, és a zsebébe tette. A farkas után megjelent a vascsőrű héja. Neki meg a karmát vágta le megjelölés céljából a gyerek, és a zsebébe tette. Ezután terelni kezdte az állatokat, és mindet Urüzmag elébe hajtotta: maga [pedig] a faluba ment, hogy hírt adjon. Az emberek pedig imába merültek, és a gyerek kiabált nekik a kapuból: „Hé, Terk és Turk! A marháitokat elhajtották!” Azok mondták: „Ki merésznél a mi marháinkat elhajtani? Az, aki beszél, ételben reménykedik; hívjátok be magatokhoz enni!” A gyerek mondta: „Ha én bemegyek, ki tartja meg a lovamat? (A lova nyúl nagyságú volt.) Akkor valaki odament hozzá, és a gyerek megkérdezte tőle: Hol fogod meg a lovamat? – A kantárnál. „És ha a kantár elszakad?” – Akkor a fülénél. „És ha a fülei leszakadnak?” – Akkor a sörényénél. „Ha a sörénye leszakad, akkor hol?” – Akkor a farkánál. „Ha a farka leszakad, akkor hol?” – Akkor a négy lábánál megragadom, és lefektetem.

A gyerek azután rábízta a lovát, maga bement a házba, és akkor mondta az embereknek: „Terk és Turk! Elhajtották a csordákat”. Azok mondták neki: „Gyermek, egyél és igyál, a mi csordánkat senki sem hajtotta el”. A gyerek a zsebébe nyúlt, és kiszórta eléjük a pásztorok jeleit, és azután hátrafelé útnak indult. Azok megbizonyosodtak; mondták: „Ki ez az erősza-kos ember?” – és üldözőbe vették. Amikor utolérték, szembefordult velük, és pusztítani kezdte őket: az elsőket megölte, a hátsókat pedig megsebesítette. Amikor mind megölte őket, elfutott, utolérte Urüzmagot, és a csordát együtt hajtották a nartokhoz. Akkor a gyerek mondta Urüzmagnak: „Te öreg vagy, és oszd el a csordát!” – Én öreg ember vagyok, te pedig gyerek, oszd el te! A gyerek elosztotta a csordát, és három részt csinált. Urüzmag nyugtalankodott magában: – a harmadrészt talán nekem adja belőle. – A gyerek mondta: „a három rész ki van mérve.” ... Az egyik részt az öregnek kijáró részként adom neked, a másik részt barátságból; a harmadik rész nekem jut, de neked ajándékozom azon okból, hogy a nevetlen fiad voltam, és a nevemet nem találtad ki, amikor a halotti tort tartották.

Ebből a csordából a gyerek csak egy fehér bikát választott ki, a többi marhát egytől-egyig Urüzmagnak adta, és maga ezzel a bikával Barasztürhöz ment. Odaújtára a nap legördült, de az ajtó [a földalatti világba] nem nyílt meg. A gyerek Istenhez imádkozott: „Istenek Istene! Tedd még láthatóvá a hegygerincen a sötét napot!” Az Isten megengedte, és a nap feltűnt. Akkor megnyílt előtte a kapu, a gyerek behajtotta a bikát, és Barasztürnek adományozta. Barasztür megáldotta, és jó helyet adott neki [a túlvilágon]. Ezután Urüzmag azokból a marhákból, amelyeket a gyerek adott neki, lakomát készített nevetlen fiáért.

A DAREDZANOK ÉS AZ ÓRIÁS¹⁵

Amiran, Badri és Müszürbi három testvér volt. Egy napon az történt, hogy mondták: „Menjünk, és szerezzünk állatokat”. Elmentek a Tarak-mezőre, és sok állatot – lovakat, teheneket – találtak, és kezdték mindet hajtani. Az úton rájuk alkonyodott; egy barlangot találtak,

¹⁵ MILLER, V. 1881. 59–63

oda bementek, és ott megszálltak. Amikor reggel kivilágosodott, és amikor szétnéztek, hát mondták: „Ez emberi fej, és mi a szemüregében voltunk, hát ez csoda!” A Daredzanok olyan emberek voltak, hogy ha az Istenhez imádkoztak, hát amire kérték, az teljesítette nekik.

Azután imádkoztak: „Akiben éjszaka voltunk, azt az embert éleszd fel nekünk olyan formában, hogy sánta és vak legyen!”. Az Isten felélesztette őt a Daredzánok kérésére sántán és vakon, és ez az ember hegyhez hasonló magas volt. Ők akkor elvágattak, és távolabbra menekültek.

Azután ez az ember, aki hegy magasságúra emelkedett, mondta nekik: „Daredzanok, tudom, mi lesz abból, amire az Istent kértek, és engem rajtatok kívül senki más nem támasztott volna fel. Egyáltalán ne féljete – nem fogok nektek ártani –, de kérlek titeket, adjátok vissza a jogomat a szemem világához!” Visszaadták a látását.

Minthogy a Daredzanok nem voltak kövér nagy emberek, és amikor visszaadták neki a látását, hát rájuk nézett, és mondta nekik: „Ej, milyen apró emberek vagytok!” Azok mondták: megmondtuk, hogy nem vagyunk óriások.”

.....
Azután szétnézett, és amikor meglátta a szántóföldek és kaszálók határait, hát mondta: „Ezek itt mik?” Azok mondták neki: „Mindenki részesül a közösségből és az atyai osztalékból; ez szerint osztjuk fel mindenkinek a földjét, és ennek a mezsgyéi.” – Ajaj-jaj! A mostani életnél jobb a halál! Ha már mindenki az atyjától és a közösségtől kezd részesedni, hát jobb a halál!”

Abban az időben föld szegényes volt, ezért ganéjt hordtak rá. Aztán amikor ránézett a földcsíkjaikra, és mondta: „Ezek itt mifélék?” – „Ezek? A szántójára mindenki trágyát szór, és amikor az [a szántóföld] a trágyával összekeveredik, hát jobban terem a gabona”. „Ó jaj, jaj! Hogy mindenki elkezdte a szarát újra megenni – bocsássátok meg – már csak mutassátok meg!”

SZOZRÜKO, ELTAGAN ÉS MUKKARA VETÉLKEDÉSE¹⁶

Egy napon történt, hogy [Szozrüko] Burefernüg három fiával játszott, ebédig egymás után mindegyiket megverte; levágta jobb kezüket, és mindet elhurcolta a saját házába. Másnap elment, és visszajött, és mondta a legényeknek: „Ha ma megverték engem, akkor vágjátok le a bajuszomat és vigyetek el, ha én verlek meg benneteket, akkor én vágom le a bajusztokat, és elviszlek benneteket”.

Azután játszott, ebédidőig mind megverte, és mindnek levágta a bajuszát, és a házába hurcolta. Eljött a harmadik nap reggel, és mondta a legényeknek: „Ma a jobb szemre játszottunk: ha megnyerem, kivágom a jobb szemeteket, és elhurcollak a házamba, ha legyőztök engem, hát ti vágjátok ki a jobb szememet.” Amikorra eljött az ebédidő, hát Szozrüko legyőzte a legényeket, és mindnek kivágta a jobb szemét. Közben odament a legények anyja, és mondta Szozrükonak: „A Hazm-mezőn, a Fekete-tenger mellett él Kucüg fia, Eltagan; az ő feje prémje aranyból van. Ha erős vagy, Szozrüko, hát Eltagant öld meg, és az ő feje prémjét nyúzd le, hozd el, és abból csináld meg a subád gallérját!

Amikor Szozrüko ezt meghallotta, bosszús lett, és mondta: „El kell mennem Eltaganhoz”. Azután elment a Fekete-tenger környékére, és Eltagan kapujához érkezett. Kinézett rá Eltagan: „Üdvözöllek, jó vendég, honnan vagy?” Szozrüko mondta neki: „Hallottam a vitézségedről, ezért eljöttem”. Eltagan leszúrta az aranyszőrű kost, kedves vendégként megvendégelte, és mondta: „Vendég, ha a nart Szozrüko erős, akkor téged miért mondanak erős embernek?”. Szozrüko mondta: „Még hogy Szozrüko nem erős? Ha betöltesz a puskába két golyót, és Szozrüko mellére lösz, hát leesnek előtte a golyók, mint a körték.” „Jó vendég, nálad is jó

¹⁶ MILLER, V. 1881. 29–36

fegyverhez hasonlatos van, töltsd csak meg két golyóval, és lőj ide, a mellemre; belémhatolnak-e a golyók?” – mondta Eltagan. Szozrűko is jól megtöltötte a puskáját, Eltagan mellére lőtt, és a golyók leestek előtte, mint két körte.

Ezután Eltagan mondta neki: „Mitől nem erős Szozrűko?” – Miért nem erős Szozrűko? Ha megélesíted a kardod, és ha a két kezeddél levágod Szozrűko fejét, egy fél hajszaadat sem fogom levágni. „Jó vendég – mondta Eltagan – jó kardhoz hasonlatos kardod van, vágd hát le az én fejemet!” Felugrott Szozrűko, előhúzta kardját, két kezével csapást mért Eltagan fejére, de egy fél hajszaadat sem vágott le.

És akkor mondta neki Eltagan: „Mondd csak, jó vendég, miért nem erős Szozrűko?” És Szozrűko mondta: „Még hogy Szozrűko nem erős? Ha téli vermet ásol, és vizet vezetsz bele a Terekből, és ebbe a verembe Szozrűkot egy hétre beleveted, hát ez a verem be fog fagyni, és ha befagyott, hát ő kidugja a fejét, olyan erős.

Aztán mondta Eltagan: Nohát akkor nekem is áss vermet, és csak vess bele, és vezess rám vizet a Terekből, és dobj bele egy hétre; és fagyaszd be; hátha kidugom a fejem. Aztán vermet ástak, a Terek vizét odavezették, és ott hagyták egy hétig; azután befagyasztotta rá a vizet.

Ezután odament hozzá Szozrűko, és mondta: „Nohát Eltagan, láss neki, – áttöröd-e fejeddel a jeget?” Eltagan nekilátott, és törte a fejével. Végül a feje a felszínre került, de a vállai nem jöttek ki, és bennrekedt a jég közepében. „Ess neki, széttörök!” – mondta neki Szozrűko. Eltagan erőlködött, de a jég nem akart neki széttörni; hát mondta: „Nem tudom összetörni!” Azután mondta neki Szozrűko: „Eltagan! most, ha már a kardom levágná a fejedet, nem tudnál semmit sem csinálni? Hogy én vagyok Szozrűko, légy benne bizonyos!”

Szozrűko kihúzta a kardját, és vágja Eltagan fejét, de nem tudja. „Légy kegyelmes, mondta Eltagan, ne hosszabbítsd meg a kínomat, hozd el az én kardomat, és azzal vágd le a fejemet!” Azután Szozrűko elhozta a kardját, és mondta neki: „Ha annyi eszed lett volna, amilyen erős vagy, senki sem győzött volna le; de én észben erősebb vagyok nálad”. Amikor aztán Szozrűko levágta a fejét, hát a fej felpattant, és a Szozrűko kezében levő kard markolatát szájával megragadta. Szozrűko elmenekült, és Eltagan feje üldözte őt. Azután lehiggadt a fej, és megállt, a kardját is kiejtette.

Amikor Szozrűko ezt látta, hát maga is megállt, visszafordult, és levágta a feje prémjét. Ami csak volt Eltagan házában, mindent elvitt a saját házába.

Azután Szozrűko gyűlést tartott a nartok faluja hajadonjainak, ifjainak kivétel nélkül, és mondta nekik: „Csináljatok nekem subát a fejpréméből és a bajuszsálakból!” És a fiatalok meglátták, hogy Szozrűko levágta a hajprémeket és a bajuszszőroket. Az egyik mondta: az apám fejprémje; a másik mondta: a testvérem bajuszszőre, a másik mondta: az emberem feje prémje. És mondták neki: reggel odamegyünk.

Reggel aztán odamentek, és megcsinálták neki a subát. Aztán elmentek, és mentek a javasasszonyhoz, és mondták neki: „Subát csináltunk Szozrűkonak apánk fejprémjéből, testvéreink bajuszszőréből és emberünk fejprémjeiből. Majd rontást csinálunk neki; kérünk téged, és mondd meg nekünk, taníts ki minket, mit csináljunk!”. A javasasszony mondta nekik: „Hagyjátok neki a subáját gallér nélkül, és amikor összevarrjátok, vegyétek le a fölsejét, és mondjátok neki: „Jó a subád, de hiányzik a gallér, de ha elhozod hozzá Tarükov fiának, Mukkarának a feje prémjét – aranynak mondják – tökéletes lesz a subád”. Ahogy a javasasszony beszélt nekik, a lányok úgy cselekedtek.

Azután elindult Szozrűko; és amikor eljutott Mukkarahez, felkiáltott: „Mukkara, itt vagy-e?” Amikor ezt Mukkara meghallotta, hát mondta: „Ez Szozrűko hangja; menjetek, és mondjátok neki: Mukkara nincs itt”. Kerítsétek nekem elő, mondta Szozrűko, ha nem kerül elő, nincs orvosság. Azután odament Mukkara maga is, és mondta neki: „Hogy vagy, Szozrűko, mi kell? Miért keresel?” – „Szakola utcáján kült¹⁷ fogunk játszani – mondta Szozrűko – ha te

¹⁷ *Kült*, másik néven *alcsik*: juhok bokacsontjaival történő dobójáték.

győzől, hát vágd le a fejemet, de ha én győzők, én vágom le a te fejedet.” Mukkara beleegyezett, és elmentek Szakola utcájába, és Szozrűko mondta Mukkaranak: „Dobj a külöddal!” Mukkara mondta: „Te jöttél ide versengeni, és te dobj elsőként, Szozrűko!” Szozrűko dobott, és annyi köles hullott ki a külöből, amennyit egy ember három nap alatt csépel ki. „Ennyi kölesnek kell összejönni” – mondta Szozrűko. Azután Mykkara dobta az aljcsikját: az aljcsikjából tyúkfiókák hullottak ki, kezdték a kölest felcsipegetni, és nem jutott elég mag mindegyiknek.

„Most te dobod elsőnek a külödat” – mondta Szozrűko. Mukkara dobott, és egy vadkan ugrott ki, és befutott a nádasba. Azután Szozrűko dobott, és kiugrott három agár, és üldözőbe vették a vadkant, és darabokban odahordták Mukkara elé. Aztán Mukkara mondta Szozrűkonak: „Hát ma ismét te dobod ki a külödat.” Szozrűko kiengedte, és a nartok házait felgyújtotta. „Valamiféle segítség kell nekik” – mondta Szozrűko Mukkaranak. „Én semmiféle segítséget sem tudok nekik; felőlem azt csinálsz, amit tudsz” – mondta Mukkara.

„Nézz csak rám!” – mondta Szozrűko. Azután meglökte aljcsikját, és megjött az eső, és a házakat eloltotta. Aztán mondta neki Mukkara: „Vágd le, Szozrűko, a fejemet; mert legyőztél engem!” – Dobj még egyet, ezt a jogot még megadom neked” – mondta neki Szozrűko. Aztán Mykkara dobott, és alcsikjából három galamb repült ki. „Ezeket fogd meg!” – mondta Szozrűkonak. Szozrűko elővette zsebéből külöját, és íme három törpehéja repült ki, és a három galambot üldözni kezdték, megfogták őket, lerakták Mukkara elé, és széttépték őket.

Azután Mukkara mondta Szozrűkonak: „Vágd le a fejemet, legyőztél!” – Jó ember vagy, Mukkara – mondta Szozrűko, és én nem akarom levágni a fejedet. – Azután levágta a feje prémjét, és [a helyére] gyógykenőcsöt rakott. Mukkara fején új haj nőtt, és egészséges maradt.

Azután Szozrűko ezt a prémet hazavitte, és az ifjak és a lányok ebből varrtak a subájára prémet.

A CARCIÁK REGÉI¹⁸

A „carciák” többes számú főnév az oszétok szájhagyománya szerint elődeik egyik nemzetségét jelöli, amely nemzetség rokonságban állt a nartokkal, de mert az Istennek nem voltak hajlandók szolgálni, elpusztította őket. A nartok azonban inkább istenségek, a carciák sokkal inkább hús-vér emberek, s ebből arra következtethetünk, hogy a carciák története később keletkeztek a Narteposznál. Néhány jel arra utal, hogy a Narteposz a szkítákhoz, a carciák története pedig inkább az alánokhoz köthető.

A francia Dumézil csak a Nartmondákat említi, a carciákról szóló mondákról talán nem is hallott, mert ezeket – szerény előzmények után – Bedzsüzatü Dudar csak 1989-ben jelentette meg a „Fidiweg” című oszét nyelvű folyóiratban „A carciák csodás története” címen. Ahogy Elias Lönnrot a finnek nemzeti eposzát, a Kalevalát, népi adatközlők anyagából állította össze, Bedzsüzatü Dudar is összegyűjtötte a carciákról szóló népi szövegeket, és egységbe rendezte.

Az egységbe rendezett mű sem lett azonban eposz, hiszen nincs főhőse, nincs a művet összefogó cselekménye, hanem népmesék alapját képező epizódfüzér más-más szereplővel. „A carciák” c. fejezet pedig nem is epikus jellegű, hanem tanulmányszerűen felsorolja, hogyan éltek a carciák az őskorban az oszétok emlékezete szerint.

Hogy a carciákról szóló regék valamikor közismertek voltak az oszétok körében, mutatják azok a szólások, amelyeket az oszét nyelv napjainkig megőrzött: „No lám, a carciák csodái”; „No lám, a carciák”; „Eltűntek, mint a carciák”; „Úgy élnek, mint a carciák”; „Rájuk jött a carciák baja” stb.

A carciákról szóló regék egy-egy motívuma az oszét és magyar népmesékben, széphistóriákban tűnik fel, ahogy erre Szabó István a Nartepossal kapcsolatban már rámutatott,¹⁹ amely kérdés azonban további részletes vizsgálatot igényel.

A carciákhoz fűződő csodás események megismerése számtalan tudományág számára szolgálhat forrásul. Itt csak a történelem egyik segédtudományát, a heraldikát (címertan) említem: a székeleyek ugyanis Zsigmond királytól 1437-ben új címet kaptak, amelyen az aranyló nap és a növekvő hold látható. A nap és a hold megtalálható azonban pl. a jászok pecsétjén 1746-ban, a Jászunkság címerében 1839-ben és Jászkisér mai címerében.²⁰

Jászkisér címerében a leírások a nap helyett csillagot említenek, s ez sem zárható ki, hiszen az oszétok az itt közölt regében Cercotól és az Esthajnalcsillagtól származtatják magukat.

A nap és a hold megtalálható a palóc kirajzása Csépa község egyik-másik lakóházának oromdíszeként is.

A címereken megjelenő szimbólumok alapján feltehetjük, hogy a székeleyek és a jászok egyaránt rokonai az oszétoknak, a nap és hold pedig – egyes török népekkel egyetemben – a mondabeli származásukra utal.

A carciák tereméstörténete szerint a Földet nem az Isten teremtette, hanem a Nap és a Hold szerelméből keletkezett, ezért az Isten nem is korlátlan ura a földnek. Az embert, az első caciát is a Nap kívánsága szerint alkotta meg az Isten.

¹⁸ A fordítás alapjául szolgáló oszét szöveg az interneten a következő lépésekkel érhető el: 1. a keresőbe begépeljük: allingvo.ru, és rákattintunk 2. a megjelenő Клуб аланского языка lapon megkeressük az Этнографии szót (bal oldalon), kijelöljük és rákattintunk 3. a megjelenő ЭТНОГРАФИЯЕМЯМИФЛОГИ lapon kijelöljük és rákattintunk a ЦАРИЦАТЫТАУРАГЪТЪ (= A carciák regéi) címre, és előjön a keresett mű.

¹⁹ SZABÓ István: Történetek az oszét nemzeti eposzból, a „nart mondakör”-ből, in: BOTKA János szerk. ZOUNUK A Jász-Nagykun-Szolnok megyei Levéltár Évkönyve 7. Szolnok, 1992. 193–216

²⁰ BOTKA János: KUNOK–JÁSZOK katonáskodása és ünnepi bandériumai a betelepüléstől a kiegyezés koráig. Antológia Kiadó. Lakitelek, 2000. 269, 279, 282

„A Nap azonban dühös lett. Jár a padján, és a Napról leszakad egy szilánk, azt a szilánkot, amely a Napról leszakadt, a Hold megtermékenyíti, és felhők keletkeznek. A mostani felhők a Hold könnyei. A felhők eszeveszetten futkosnak, és az Isten mossa velük a nagy virágrügyet. A bimbó a harmatcseppektől megduzzad, és megszületett a Föld.”

Az Isten mondja: „A Földet nem én teremtettem, a Nap és a Hold alkotása.”

*

A Narteposz és A carciák csodás története között az egyik lényeges különbség, hogy ez utóbbi „teremtéstörténet”-tel kezdődik: az első fejezetben a Föld keletkezését, élőlényekkel való benépesítésének módját ismerjük meg, a második fejezet jórészt a carciák ősanijának a származását mutatja be. A fejezet végén a carciák ősszülei egymásra találhatnak.

Az első két fejezet alapján megállapíthatjuk, hogy az oszét teremtéstörténet egy-egy motívuma ugyan párhuzamba vagy ellentétbe állítható a világ legismertebb teremtéstörténeteivel (bibliai, mezopotámiai, iszlám, egyiptomi, indiai stb.), de mégis mindegyiktől függetlenül keletkezett, s a szkíták és alánok olyan önálló alkotása, amelynek művelődéstörténeti jelentősége vetekszik bármelyik teremtéstörténettel.

A fordításban igyekeztem megőrizni az eredeti szó- és mondatszerkezeteket, igeidők használatát stb., hogy ezzel is érzékeltessem az oszét népi elbeszélő nyelv sajátosságait. Különös bájt jelentenek azok a részek, ahol a hagyományos mitológiai leírásokkal keverednek a későbbi, a mai emberre jellemző stíuselemek: „A Hold hatalmába kerítette az Isten unokahúgát, Huremejt, és nem engedte el. Huremej karmolt-harapott, de semmi ereje sem volt, és virradatig a tóban maradt. Hajnalban Huremej mondja a Holdnak: – Megerőszakoltál, most mit csináljak, az anyám óvott tőled. Ha az apám megtudja, hát agyonver engem...”

A FÖLD KELETKEZÉSE ÉS AZ ÉLŐLÉNYEK TEREMTÉSE

Egyszer megnyílik az ég kapuja, esni kezd, és az eső úgy zuhog, mintha cseberből öntenék, az ég magasságából ömlött a zuhatag. Az Isten asztalnál ült a barátaival, és egyesek iszogattak, mások töltöttek.

Az Isten étkezőasztalánál ültek az istenségek és szentek és azok barátai. Ott volt a Nap és a Hold is, de amikor az Isten meghívott harcosai részegen örültségeket csináltak, hát megsértődtek, és eltávoztak. Akkoriban nem volt nappal és éjszaka. Örökös fény volt a világon. A Nap és a Hold sorban melegítették az istenségeket, a szenteket, azok barátait.

Az Isten pedig ellenőrzést tart, és észrevette, hogy a vendégek közül hiányzik a Nap és a Hold. A Isten megkérdezi:

– De hova lett a Nap és a Hold, hova mentek?

A szentek közül valaki felelte:

– Dicsőség neked, Isten, de elmentek.

Az Isten hírnököt menesztett hozzájuk. A küldönc megérkezett a Naphoz, és mondja neki:

– Az Isten szólít.

A Nap mondja:

– Az Isten a maga Istene, szórakozik és sérteget, nem kívánok az ő étkezőasztalánál ülni. Az ételből gúnyt űztök, az italt haszontalanul kiöntitek. Gaz kutyáknál rosszabbak vagytok. Nem megyek, hogy kóboroljak.

A hírnök megérkezett a Holdhoz, és mondja neki:

– Az Isten szólít, jelentkezz nála!

A Hold mondja:

– Az Isten a maga Istene, én a Nappal együtt örökkévaló vagyok, és vele felváltva meleget tartunk. Szüntelenül az ég határán keringünk, nincs pihenésünk, mint nektek. Ocs-

mány disznók ételét és italát készítitek, alattatok sár, nevetek nincs, az adományokból semmi sem keletkezett. Te, Isten küldötte, hordd el magad, és nálunk soha többé ne mutatkozz!

A hírvivő küldött eltakarodott, elmondta az Istennek és asztaltársainak a Nap és a Hold üzenetét. Felbőszültek, és szigorú ítéletet hoztak:

– Ettől kezdve a Nap és a Hold egymás után törekedjenek, de sohase ériék el egymást! A fény feleződjön meg, és fél legyen a sötétség is. A Nap nappal járjon, a Hold – az éjszaka sötétjében.

Az ítélet eljutott a Naphoz és a Holdhoz. Akkor a Nap dühös lett, éles sugarait nappal szórta, és [az istenségek] elepedtek. A Hold is dühös lett, és hideg sugarakat szórt rájuk. Az ég lakóinak hol melegük volt, hol pedig fáztak. Ismét összejöttek, és ítéletet hoznak:

Az Isten mondja:

– Ha hallgatunk a kérésükre, valami bajt hozunk magunkra.

Hírnököt küldtek a Naphoz és a Holdhoz. A hírnök mondja:

– Mi kell nektek az Istentől, Nap és Hold, mondjátok meg!

A Nap és a Hold mondták:

– Pihenőhelyet kérünk.

A hírnök megmondta az Istennek a Nap és a Hold üzenetét. Az Isten megkérdezi a barátait:

– Nohát mit csináljunk, a világon a Nap és a Hold vándorló életmódot folytatnak, és pihenőhelyet kérnek.

A szentek mondták:

– Kettejüknek ne adj pihenőhelyet, mert egy helyről egyformán fognak melegíteni, és a világ a tűz martaléka lesz, az egyikük inkább nappal melegítsen, a másikuk pedig éjjel hűvös szelet fújjon.

Ráállt az Isten a szentek javaslatára.

Az Isten jeget szór a Holdra, és a Hold fénye elhalványodott. A Hold ettől kezdve nem melegít úgy, mint a Nap. Az Isten kívánsága szerint a Nap padon ülve jelenik meg, és nem kelhet fel, ülve melegít. A Hold tőle kéri az utat, éjjel-nappal kering, de az Isten előtt semmi ereje sincs. A Nap azonban dühös lett. Jár a padján, és a Napról leszakad egy szilánk, azt a szilánkot, amely a Napról leszakadt, a Hold megtermékenyíti, és felhők keletkeznek. A mostani felhők a Hold könnyei. A felhők eszeveszetten futkosnak, és az Isten mossa velük a nagy virágrügyet. A bimbó a harmatcseppektől megduzzad, és megszületett a Föld. A Föld helyet foglalt, de forrongott és háborgott, ahol felkavarodott, oda a szél port és agyagot hordott, az egyik helyen hegyhátakat, hegyeket, a másikon síkságokat, alföldeket hozott létre a Föld. Így jöttek létre a völgyek és halmok. A Föld paradicsomi hely lett, de nem volt rajta mozgó, repülő lény. Ezért a Nap ránézett, megszerette a Földet, és elszomorodott.

Az Isten megtudta a Nap szomorúságát, és küldött hozzá:

– Mi bajod, Nap, ülsz magadban és a kezemben. Miért bosszankodsz?

A Nap mondja:

– Csodálatos helyekre küldöm a sugaraimat, csodálatos helyekre tekintetek, de a sugaraimat mégis szomorúan szórom. Ezeken a csodálatos helyeken mozgó lényt nem látok, akkor hát minek örüljek?

Az Isten aztán előadta asztaltársaságának a Nap szavait, és mondta:

– A Nap mozgó lényeket kér, hogy a fényében játsszanak.

A szentek mondták:

– Engedj neki, Isten, tégy meg mindent, ahogy kívánja. De csak így: a nyüzsgő lények ne értsék egymást, mert ha megértenék egymást, nem függnének az Istentől, holnap rád is rádmásznának.

Az Isten leperdült a Földre, agyagot fogott a markába, finommá gyúrta, rájuk lehelt, azután szétszórta őket, és mondta:

– Mozogjatok!

Ezekből az agyagmorzsákból keletkeztek az apró rovarok: kukacok, bogarak, giliszták, hüllők, és pusztították a tájat, ásták a földet, ették egymást.

A Nap elkomorodott, és az Istenhez híradás érkezett. Az Isten akkor a hírnököt megbízta, mondván, mit kér a Nap.

A Nap mondja a követnek:

– Mondd meg az Istennek, én nem azt kértem tőle, amiket alkotott.

A hírnök elvitte az Istennek a Nap panaszát. Az Isten mondja az asztaltársainak:

– A Nap nem elégedett a teremtményeimmel.

A szentek mondták:

– Szaporítsd a teremtményeidet, és teremts másféléket is!

Az Isten pedig lement a földre. Nagy agyagcsomókat gyúrt, megszórta vízzel, azután így szólt.

– Mozogjatok!

Ezekből lettek azután az egyes vadak: farkasok, medvék, nyulak, rókák, zergék, tulkok és egyebek.

A Nap nézte őket és látta: a vadak egymás húsát eszik, a természet szépségét pusztítják. Még jobban feldühödött, sugarait az égi lakókra szórta, és a hőség gyötörte őket.

Az Isten akkor harmadszor küldött hírnököt a Naphoz.

A hírnök megérkezett a Naphoz, és megkérdezi:

– Miért haragszol, Nap, az Isten tudni szeretné.

A Nap mondja:

– Mondd meg az Istennek: rettenetesen elcsúfítja a tájat. Nekem nem kellene ilyenféle mozgó lények. Nekem olyan kell, aki a Föld szépségét meg tudja őrizni, akinek van ereje azt megvédeni, ha erővel nem, hát a tudás segítségével erőt vesz mindazokon, amelyek a földön mozognak. Akiket az Isten kiválasztott, azok egymás őrei. Nekem olyan mozgó lények kellenek, akik nem eszik egymás húsát.

A hírnök közvetítette az Istennek a Nap szavait. Az Isten és a barátai tanácskozást tartanak. Az egyik szent mondja:

– Olyan mozgó lényt alkoss, aki elkülönül a többiektől, a Földön magányos legyen.

Az Isten útját a Föld felé vette, agyagot gyúrt, szikladarabokat rakott bele, az agyaghabarcsot megerősíti, hegyi patakot enged a gyurmányra, és férfit alkotott. Az agyag hús lett, a szikladarabokból – fej lett, a hegyi patakból – vér.

A férfi mozgott, de néma volt, nem beszélt, a száját nem használta. De a szél istensége, Galegon belesüvitett az ember fülébe, és a fülek úgy mozogtak, mint a fändürverő. A férfi igazi ember lett. A férfi széttékintett. A Nap cirógatta, a Hold rátekintett, az élet rámosolygott. A férfi vándorolt a földön, hol itt, hol ott telepedett meg. Vadászatból élt, ahogy az Isten valamikor adta, itt juhot, amott gyümölcsöt és zöltséget evett. Ez a férfi ment ide-oda, vagyis nomád életet élt. Tőle származik a carciák nemzetsége. A férfi – szenvedő, az életet kutató, életet adó. A carciák nemzetsége később kihalt, de neve dicsőséggel maradt fenn.

Így keletkezett a carciák nemzetsége.

CERCO LEGENDÁJA²¹

Egykor pedig Cerco leperdült a teremtetett földre. Egy hegylábhoz jutott és az ég felragyogott, átszakadt, megdörmögött, a táj recsegett-ropogott. Cerco egy sziklaszirthez lapult, és lezuhant elébe az égből egy kerek kő. Olyan forró volt, hogy nem lehetett hozzáérni. A sás

²¹ A *Cerco* név etimológiájával tudomásom szerint még senki sem foglalkozott. A satem nyelvi alak centum nyelvi megfelelője *Kerko*, és ennek alapján nem zárom ki, hogy a *Cerco* jelentése ‘a Nap fia’.

és a nád a forróságától meggyulladt, a földre rászabadult a tűz. A vadak, madarak menekültek, féltek a tüztől, de ha valahol a tűz elérte őket, fizoneget készített belőlük. Cerco csodálkozott rajta, mert semmit sem tudott a tűz tulajdonságáról. A vadakról lehúzott húst sütvé ízletesnek találta. Odament az égből hullott kerek kőhöz, vízzel megfröcskölte, és lehűlt. Eldobta valahová, és szikrákat szórt. Az éjszaka sötétjében pedig fényt bocsátott ki. Cerco megszerette a követ, nem ment el mellőle, legfeljebb a vadászat idején szakadt el tőle.

Ahol a kő állt, azelőtt volt egy forró tó, áldozati tó a szenteknek és istenségeknek. Amikor fürödtek, a kő megmelegítette nekik.

Az Isten unokafivérének volt egy lánya, Huremej, egyszer így szól az anyjához:

– El kell mennem fürödni a forró tóhoz.

– Ó, ugyan mit mondtál? – kérdezi az anyja, – miért kell neked odamenned, a Hold meglát, és én nem tudlak sértetlenül megmenteni.

– A Hold nem leskelődik minden éjjel, ha pedig figyel, hát elmenekülök.

– A Hold haragban van az Istennel, mert elszakította a Naptól.

– Ó, ne félts engem, nem pusztulok el.

Az anyja hiába beszélt, és Huremej elment a forró tóhoz fürödni. Levette a ruháját és bement a tóba. A Hold a hegyen pihent, meglátta a lányt, lebecsült, ledobálta a ruháját, és ő is bement a tóba. Cerco lesi őket. A Hold az Isten unokahúgát, Huremejt hatalmába kerítette, és nem engedte el. Huremej karmolt-harapott, de semmi ereje sem volt, és virradatig a tóban maradt. Hajnalban Huremej mondja a Holdnak:

– Megerőszakoltál, most mit csináljak, az anyám óvott téled. Ha az apám megtudja, hát agyonver engem. Itt állok, és ez gonosz cselekedet. A hasamban magzat keletkezett, ha éjjel születik meg, az apám azt mondja, hogy éjjel mentem hozzád, ha pedig nappal születik meg, akkor azt fogja gondolni, hogy titokban mentem hozzád.

A Hold mondta:

– Akkor menj, amikor a nappal és az éjszaka váltják egymást. Aki megszületik, dobd be ebbe a forró tóba, azután lesz rá orvosság.

Huremej, az Isten unokafivérének lánya, akkor ment fel a mennybe, amikor a nappal és az éjszaka egymást váltották. A lány szégyenkezve ment az anyjához, sírt, és elmondta az esetét.

Az anyja mérges lett, és mondja:

– Ne törődj vele, napocskám, a Hold kiadta mérget, mert haragudott az Istenre, nem hamisan mondják: „Az emberkerülő szájában mély nyomot hagy a fekete kígyó, és az emberség megrontója jön ki”. Hát ilyen, a nyavalyát, a Hold is. Folyton óvtalak, nem hallgattál rám, most valami orvosságot készítek neked.

Huremeinek hajnalhasadáskor lánya született, és beledobták a forró tóba. A lány dagánata lelohadt, az anyja felszárította a nedvességet, de a véres csomó a tűzhely mögött maradt, és a kellemetlen szag betöltötte a házat.

Eközben megérkezett a ház gazdája. Az Isten unokaöccse szimatolgatott, és mondja:

– Hé, esküszöm, valami alán szagot érzek.

Az asszonya mondja neki:

– Ó, őszintén megmondom, de ha valami patáliát csinálsz, hát veszekedni fogunk.

– Nem csinállok semmiféle patáliát, ha semmit sem titkolsz el, mondj el mindent őszintén!

– Hát a lányunk, Huremej fürdött a forró tóban, a Hold odalopakodott hozzá, megerőszakolta, és ez az a szag, a csecsemő szaga.

– Ajjaj, – mondja az embere – a Hold haragszik az Istenre, így áll bosszút. Hol van a csecsemő, hogy meggyőzzön? A lányunk bizonyára szürkületkor ment a Holdhoz.

– Miket beszélsz, ember, a mi lányunk szürkületkor sohasem ment ki.

– Hát akkor talán ebédidőben ment.

- Nappal sem ment, a testét a napsugár eddig még sohasem látta.
- De hát mikor született?
- Virradatkor, amikor az éjszaka és a nappal egymást váltották.
- Nohát akkor legyen a neve Bonvernont,²² de mert a Hold gonosz férfiként jelent meg, azért mondják „Bajhozó – az emberektől távol, ha rájön a gonoszkodás, sötét mérgét öntse ki magából”.

Bonvernont a forró tóban nevelkedett. Az Isten unokaöccse a tudomására hozta, hogy a Bonvernont nevet ragasztotta rá. Az Isten mondja:

- Nohát, ez a magzat éjjel és nappal a megismeréstől a végsőkéig maradjon. A vágya pedig Cerco legyen.

A forró tóban Bonvernont úgy úszkált, mint a hal, siklott egyik helyről a másikra. A Nap játszadozott vele, cirógatta. A Hold mosolygott rá, hiszen magának alkotta. Bonvernont gyönyörű lett, Cerco szívét nagyon megnyerte, és így gondolkodott: „O-hó, hogy a társam lesz. Ha velem él, nem fog sínylődni. Aki a vadakat és a madarakat mindig képes meghallani.” Bonvernont élénk volt, úgy ugrik, mint az őzike, járása – mint a szél, mozgása – tűz.

Egyszer Cerco szarvast ölt, és a lakóhelyére húzódott vissza. Szembetalálkozott Bonvernonttal, játszott a tóban. Leült. Sokáig nézelődött, a szíve ujjong. Annyi gondolata támadt, hogy a szarvast ott felejtette, elment a helyére. Elgondolkodott: „Ugyan mit csináltam a szarvas hullájával?” Visszament a tópartra, látja: Bonvernont tűzrevalót gyűjtött, kezét egy- másra csapta, meggyújtotta a tűzifát. A szarvasból fizoneget készített, és eszi. Csodálkozva nézett Cercora, és minden nap hozott egy szarvast, Bonvernont pedig fizoneget csinált magának.

Egyszer pedig hozta a vadat, a tó partján letette, azután kérte az Istent:

- Isten, ennek a lánynak a kezéből ne adj szikrát soha többé!

Bonvernont pedig elkészítette a szarvasból a fizoneget, a tűzrevalót egymásra rakta, összecsapta a kezét, de nem támadt tűz. Elszomorodott, és mondja:

- Jelentkezzen nálam, aki miatt nem támad tűz a kezemből. Ha érett korú férfi vagy, akkor én a lányod, te pedig az apám.

Cerco nem jelentkezett. – Ha hozzám hasonló lányod van, hát nővérek leszünk, és gyere.

Cerco erre sem jelentkezett. Akkor mondja a lány:

- Hej, ha lánykérő vagy, az Istenem neked ígért, és gyere.

Cerco akkor nyilatkozott. Karon fogta Bonvernont, a lány mondja neki:

- De legalább azt engeddd meg, hogy a ruhámat felvegyem, nem szégyenkezel?

Cerco mondja:

- Ha majd együtt élünk, akkor sem szégyenkezzünk.

Bonvernont felöltözködött, és mondja Cerconak:

- Vigyél oda, ahol laksz!

- Ahol laknod kell, – mondja Cerco – az én lakhelyem sötét barlangház.

- Mégis csak mutasd meg!

Cerco elvitte Bonvernont oda, ahol az égi követ őrizte, és mondja neki:

- Itt van a szálláshelyem, innen megyek a hegyekbe, innen [vezetnek] útjaim a mezőkre.

- Igazán jó nomád életet élsz, de ez a mennyei kő tüzet ad, nem fogjuk ide-oda hurcolászni, itt gyűjtünk tüzet, itt lesz a lakóhelyünk.

Az égi kőből tüzet csiholtak, a szarvasból fizoneget készítettek, és jóízűen elfogyasztották. Becézgették egymást. A vadak prémjéből takarót készítettek, ettől kezdve Bonvernont a háztartásról gondoskodott, Cerco pedig vadászott.

²² A *Bonvernont* jelentése ‘Esthajnalcsillag’, azaz ‘a Vénusz bolygó’. A szó további etimológiáját lásd: АБАЕВ, В. И.: Историко-этимологический словарь осетинского языка. Том I. А-К’. Издательство Академии наук СССР, Москва-Ленинград, 1958, 267

De egy napon a szentek és istenségek panaszkodtak az Istennél:

– Cerco és Bonvernion az égi kőből tüzet csiholtak, tüzelgetnek, és ha te valamikor a kő után nyúlsz, szembe fognak veled szállni.

Az Isten mondja nekik:

– Az Isten nem válik rablónvá, értelmet mutat. Ez a kő leesett a földre, és nem ragadhatom el, mert akkor nem lennék Isten. A Földet nem én teremtettem, a Nap és a Hold alkotása. Helyeztétek a követ Varp fennhatósága alá, hogy így évről évre megmaradjon az istenségeknek, a Föld pedig esküdjön meg, hogy a jövőben lakomát rendeznek a tiszteletére.

Azóta van esküvés, és a földön is esküsznek. Az Isten akaratára senki sem szólt semmit, és a követ titokban Varp hatalmába adták. Évről évre tüzet gyújtottak, a tűz nevében az Istennek áldozván azért a kőért, amelyet elloptak, de a meglopott istenségektől megmaradt.

AHUÜ PRÓBÁI

Ahuü özvegy volt, és a carciáktól származott. Rájött a bolondja, és nem szólt senkihez sem. Készülődött. Egyszer kedve szottyant, mondván, megtudom, milyen erőm van. Mondja a hűgának, Naguüllének.

– Ki kell próbálnom az erőmet.

A hűga mondja:

– Ne menj el, mi lesz velem itt egyedül.

– Miért félsz, ha valami megijeszt, tegyél az ablakba ehető tövisből tüzet. Megérezem az illatát, és megjelenek nálad.

Ahuü elment, egy keskeny gerinchez jut, felmászik a hegyhátra, egy másik gerinchez jut, azután pedig hol szurdokba, hol mezőre ér. Sokat ment, és leült egy patak mellett. Figyel, és három ostoba óriással találkozik. Csuklóik gerendányi vastagságúak, ha a szájukat kitátják, olyanak tűnnek, mintha óriási kasok lennének. A három ostoba óriás így szól:

– Gyere, játsszunk!

Beleegyeztek.

Az egyikük követ dobott fel, a fejét alátartotta, és a kő visszaesett, eltalálta az ostoba óriás fejét, és a kövektől eldőlt.

A második ostoba óriás kezével megragadta az elágazásnál a fa ágait, gyökerestül kiszakította, a földhöz verte és szilánkokra szaggatta.

A harmadik ostoba óriás a vízbe mártotta a karját, szája melegét ráengedte, a karján hét hordónyi jég keletkezett, ezt a jeget megrázta, kezét a kőhöz csapta, és a jég szilánkokban szerteszét repült.

Ahuü csodálkozva nézte a három ostoba óriás vetélkedését, és kedve támadt velük versenyezni.

Egyenesen odament hozzájuk, és mondja:

– Jó versenyzést!

– Üdvözlünk, fiú.

– Csuda próbákat csináltatok, és nagy kedvem támadt beszállni.

Azok nevettek, és mondják:

– Te még kissé tapasztalatlan vagy, belátod, ha majd birkózunk.

– Birkóznék én is, de nincs kivel.

– Micsoda birkózó vagy, hogy a mi küzdelmünk olyan csodálkozást keltett benned?

Ahuü pedig mondta:

– A ti vetélkedéseiteken én elcsodálkoztam, az én vetélkedéseimen viszont ti fogtok csodálkozni.

– De akkor ne a mi vetélkedéseinket csináld!

Ahuü az óriás kövénél háromszor nagyobb fogott, és feldobta. A kő olyan magasra repült, hogy a szeme alig látta. Akkor az egyik kezét a vízbe mártotta, és ráfűjt. A kezén tizenkét hordónyi jég keletkezett. A másik keze kisujjával a legvastagabb fa ágait fogta meg. Közben a kő süvítve repült. Ahuü a jeget és a fát összefogta. Amikor a repülő kő közeledett, hát mindhármat egymáshoz csapta, és az apró szilánkok szanaszét repültek.

Az óriások ásítottak és mondták:

– Ekkora erőnk nekünk, hármunknak is van.

Egymásra kacsintottak, azután mondják Ahuünek:

– Vendéglátóid vagyunk, közel lakunk, és látogass el hozzánk!

Magukkal vitték Ahuüt. Megérkeztek az óriások házához. Ajtót nyitottak, és az ostoba óriások anyja ott ült. Ahuüt vizsgálódva szemlélte. Ahuü odament hozzá, és mondja:

– Ülj csak, anyóka, hiszen nem vagyok a te kedvenc fiacskád.

Az anyja mondja:

– A kedvenc fiacskám sem szólított volna nemesebben, mint ahogy te szólítottál.

A három ostoba óriásnak tetszettek az anyjuk szavai. Kezdték figyelni Ahuüt, egész nap sem mertek a fenekükön ülni. Reggel azután az ostoba óriások mondják:

– Ó, ha ez az ember rokonunk vagy testvérünk lenne!

Megették a reggelit, azután így szólnak:

– Vendég, ugye, próbára akarod magad tenni?

– Jó lesz.

Elindul a három ostoba óriás Ahuüvel. Egy erdőhöz érnek, és látták: a patak vérrel keveredve folyik.

Ahuü csodálkozott, azután megkérdezi a három ostoba óriást:

– Miféle csoda ez, hogy itt a patak vérrel keveredve folyik?

Az ostoba óriások mondták:

– Ez nem csoda. Van egy húgunk, szép is és nemesszívű is. Az euguüpparok kérése jöttek, és az apánk nem adta. Hát az euguüpparok az apánkat foglyul ejtették, és állandóan nyesegetik az ujjait, az ő vére folyik, bizony, és összekeveredik a vízzel.

– Ha így van, miért nézitek?

– Mi härman vagyunk, ők sokan, nincs erőnk az apánkat elrabolni.

Mennek tovább. Az egyik helyen ismét folyik egy patak, de olyan tiszta, hogy az ember meglátja benne magát.

Ahuü lenyelt valamennyit, és mondja:

– Miért ilyen sós ez?

Az ostoba óriások mondják:

– Nem víz, amit lenyeltél, hanem a húgunk apánk miatt sír, és a könnyei úgy ömlenek, mint a patak. A könny pedig sósan folyik.

Mennek tovább, akkor ismét forrást láttak, sötét zavarosan folyik. Ahuü akkor megkérdezi a három ostoba óriást:

– Ez miért folyik ilyen zavarosan?

– Amikor az apánk ujjai nagyon fájnak, hát a kezével a földet kaparja, és a víz földdel keveredve folyik.

Ahuü pedig mondja:

– Tovább nem bujkálok, de gyertek velem.

– Hová nem még?

– Megnézem a húgotokat.

– A húgunk fogságban van, az apánkkal együtt tartják, hogy az apánkat gyötörjék. Ki menne közel hozzá?

– Gyertek velem, hogy segítsek, vagy legalább bátorítsatok!

A három ostoba óriás elindult Ahuüval. Eljutottak egy síkságra. Tekintgetnek, és meglátják az euguüpparokat. A három ostoba óriás gúnyolódik.

Ahuü előhúzta az apja kardját. A kard felsüvített, pengéje a nap fényében szikrákat szórt, fényességére a szemek elvakultak.

Az euguüpparok megkövültek. De Ahuü mondja nekik:

– Miért van megkötve ez az ember? – kérdezte a három ostoba óriás apjáról.

– Kértük a lányát, de nem adja.

– A lány akkor miért van lefogva?

– Nem mond igent.

– Akkor nagylelkűségemből bocsássátok szabadon!

Az euguüpparok felnevettek, és mondják:

– Ki vagy te? Nem is ismerünk.

Ahuü megharagudott, a kardjával szétvagdalta a három ostoba óriás apjának kötélékeit, és lehullottak. A húgukat kiszabadította. Az ostoba óriások húga pedig olyan volt, hogy a keblei között az ember meglátta magát, szeme tüzes szikrákat szórt, szempillantása a szívet melengette, ajkának mosolyára a szemek megkövültek.

Az euguüpparok töméntelen sokan voltak, és rárontottak Ahuüra. Ahuü mondja a három ostoba óriásnak és az apjuknak:

– Ti menjete, vigyétek a lányt is meg az apját is, én is benézek majd hozzátok, engedjétek meg.

A három ostoba óriás mondja:

– Mi nem hagyunk magadra.

– Azt mondtam, menjete, különben még valami véletlen csapás eltalál.

A három ostoba óriás elment a húgával és az apjával.

Ahuü kezdte aprítani az ostobákat, csalogatva a szurdok felé húzódott, egy szűk helyen Ahuü hirtelen megállt, és a kardjával vagdalkozni kezdett. Garmadában egymás mellett az euguüpparok hullái. A vérük patakokban ömlött, és vitte a holttesteket.

Sötétedésig harcolt Ahuü. De este abbahagyták a küzdelmet, mindkét oldal leállt. Az euguüpparok vezére mondja:

– Így nem győzünk. Ő a carciákhoz hasonló, és én már láttam ezt a kardot, elhozott egyet a carciáktól, egy részünket már legyőzte, megölte, de még mi történik. Erővel semmit sem érünk el, cselt kell alkalmaznunk. Ássatok vermet, és álfödémme fedjétek be, küzdve csaljátok oda, beleesik a verembe, és akkor megölik.

Az euguüpparok hallgattak a vezérek szavára. A sötétben vermet ástak, nappal pedig elvonultak, és befedve hagyták. Ahuü küzdés közben a verembe esett. Megörültek az euguüpparok, és mondták:

– Most már nem menekülsz.

Ahuü gondolkodott, és mondja magában: „Ha nem csapom be őket, egyedül semmit sem ártok nekik”.

Ahuü szól a veremből:

– Hej, aki ember van közöttetek! Ha valamire valók vagytok, hát álljatok ki velem próbára!

Az euguüpparok kérdezik:

– Ugyan milyen próbát tudsz?

Ahuü akkor mondja nekik:

– Hatalmas köveket dobáljatok a fejemre, és én azokat labdaként kivédek.

Az euguüpparok mondják:

– A hatalmas kövek alatt elpatkolsz, vándor.

Hordták a hatalmas köveket. Az euguüpparok dobálják a köveket Ahuüra. Ahuü a kard élével röpíti a köveket, és felfelé visszadobálja. A kövek a felhőkig repülnek, és nem látsza-

nak. Csodálkozva nézik az euguüpparok Ahuü játékát. A szurdokban nem maradt kő, rád-obálták Ahuüre. Ahuü félbevágta a köveket, azután a felhőkig lódította. Röviddel azután a kövek záporként zuhogtak le, és az euguüpparok fejére hullottak. Az euguüpparok között nem volt olyan, akin daganatot nem keltett volna. Az euguüpparok a kövek ütései elől menekültek. Ahuü előbújt, felmászott azokon a köveken, amelyek a verembe hullottak. Ahuü kiugrott, az euguüpparokat maga előtt összeterelte, és a sötétbe kergette.

A harmadik nap ismét erősítés érkezik. Az öreg euguüppar befutott a carciák lakónegyedébe, meglátja Naguüllét, és mondja neki:

– Te meg hová menekülsz?

Naguülle felugrott, az ehető tövisre tüzet vetett, és annak illata megcsapta Ahuüit. Naguülle nyilazni kezdett a öreg euguüpparra. Az egyik nyíl vessző az öreg euguüppar szemét találta el, és az öreg euguüppar félszemű maradt. Az öreg euguüppar elkapta Naguülle karját, és elvonszolta. Ahuü az euguüpparokat leküzdötte, és egy sziklaszakadékba csalta őket. Sás-kötelet font, a hegycsúcshoz kötözte, és leereszkedett a szirtre. Az euguüpparok üldözték őt, egymást lökdösték, leestek a szikláról, és a szakadékban szétzúzódtak. Ahuü cselét az euguüpparok nem értették meg.

Akkor a szurdokból Naguülle kiáltása hallatszott. Ahuü a sáskötelet elvágta, repült, és összetalálkozott az öreg euguüpparral. Ott elvágta a nyakát, kitette a szikla csúcsára. Aki még az euguüpparok közül megmaradt, amikor meglátta a vezérük fejének csonkját, hát visszafordult.

Ahuü és Naguülle a lakószegletükbe vonultak, jól belaktak szarvashússal, és kipihenték magukat.

AJÁNDÉKOK AHUÜ FIAINAK

Ahuü és a fiai egyszer összegyülekeznek. Odament hozzájuk egy öreg ember, egy öreg-asszony, egy középkorú ember, egy középkorú asszony és egy csupasz ifjú. Ahuü mondja magában:

– Feleim, hozzátok hasonló embereket sohasem láttam.

Nem ismerte őket. Üdvözölték egymást, leültek egymás mellé, beszélgetni kezdtek. Az öreg ember mondja Ahuünek:

– Együgyű ember, ne csapj be engem, de a te gyermekeid ezek?

– Az én gyermekeim, – mondja Ahuü.

– Az Isten mentse meg őket a pokoltól, de nőtlenek? – kérdezi az öregasszony.

– Még nőtlenek, – mondja akkor Ahuü.

– Köszöntésül fogadd szerény hálámat, jó ember, – mondja a középkorú ember, – de nekik élettársakra van szükségük.

– Mi is éppen ezt akarjuk, – mondja Ahuü, a férfi egyedül rosszul él.

– Adjon az Isten nekik szorgalmas asszonytársat, – mondja a középkorú asszony, olyan legyen, amelyet kívánnak.

– A fiúk boldogságára én tudok orvosságot, – mondja a csupasz ifjú, – de ajándékok kellenek a rokonság részéről.

– Ha tudsz a boldogságukra orvosságot, – mondja Ahuü, – felsőruhába öltözzöl.

– A ruhám elkészítése tőled függ.

– Ugyan, miért vagyok hibás előtted?

Akkor az öreg ember mondja:

– Milyen gyorsan elfelejtettél engem, vagy nem emlékszel, amikor én a szomjúságtól majdnem meghaltam, és nekem a nagyujjaddal vizet adtál. Jóban jöttem, meg kell hálálnom.

– Mi jót hozol nekem?

Az öreg ember Ahuüt kövek közé vezette, és a kövek megmozdultak, azután lófalkává váltak. A vénember mondja:

– Íme, tiéd a hóka ló joga, az elhozza őket hozzátok. Ez a jutalmad tőlem.

Ahuü elcsodálkozott. Az öregasszony mondja neki:

– Milyen gyorsan elfelejtettél engem, vagy nem emlékszel, amikor én a szomjúságtól majdnem meghaltam, és nekem a mutató ujjaddal vizet adtál. Jóban jöttem, meg kell hálálnom.

A vénasszony Ahuüt valami bozótosba vezette. A bokrok megmozdultak, azután birkanyájjá váltak, mellettük megjelent a vezérkos, és az öregasszony így szólt:

– A vezérkos joga maradjon a nyájra, majd ők elintézik. Ez a jutalmad tőlem.

Ahuü újból még jobban elcsodálkozott. Akkor a középkorú ember odament hozzá, és mondja neki.

– Milyen gyorsan elfelejtettél engem, vagy nem emlékszel, amikor én a szomjúságtól majdnem meghaltam, és nekem a középső ujjaddal vizet adtál. Jóban jöttem, meg kell hálálnom.

– Mi jót hozol nekem?

A középkorú ember bevetetlen mezőre vezette, a bevetetlen mező megmozdult, és gabonafölddé változott. A középkorú ember mondja neki:

– Ez a jutalmad tőlem, a gondozója te magad vagy.

Ahuü elcsodálkozott, ahogy a bevetetlen mező gabonafölddé változott. Akkor odament hozzá a középkorú asszony, és mondja neki.

– Milyen gyorsan elfelejtettél engem, vagy nem emlékszel, amikor én a szomjúságtól majdnem meghaltam, és nekem a névtelen ujjaddal vizet adtál. Jóban jöttem, meg kell hálálnom.

– Mi jóban jössz hozzám?

A fiatalasszony a fekete kőhöz vezette Ahuüt. A kő magától megmozdult, és csodálatos karddá változott, a középkorú asszony mondja neki:

– Ez a jutalmad tőlem, éjjel tündöklök, nappal az ellenséged mérge.

Ahuü még jobban elcsodálkozott azon, ahogy a kő karddá változott. Odament hozzá a csupasz ifjú, és mondja:

– Milyen gyorsan elfelejtettél engem, vagy nem emlékszel, amikor én a szomjúságtól majdnem meghaltam, és nekem a kisujjaddal vizet adtál. Jóban jöttem, meg kell hálálnom.

– Mi jóban jössz hozzám?

– Várj csak itt rám, – mondta a csupasz ifjú, és elfutott, hozott öt szép lányt, rájuk sem lehetett nézni. A csupasz ifjú ruhában cseppent oda, és mondja:

– Ezek az apai lánytestvéreim, a középkorú ember és asszony az apám és az anyám, az öregasszony és ember az apám szülei. Egy család vagyunk. Az euguüpparoktól féltjük ezeket a lányokat, csak akkor nem féltjük tőlük, ha veletek laknak. Ez a jutalmad tőlem.

Ahuü nagyon téovázott, megörült nekik, és mondja:

– A ti ajándékaitok nagyon jók, de azt is mondjátok meg, hogy a lányoknak tetszenek-e a mi fiaink!

A fiú mondja:

– Mindenkinek megvan a maga tulajdonsága, a lányok maguk akarták.

– Jó, de próbára tesszük őket.

Előállt az egyik lány, és mondja:

– Íme, ebben az erdőben maradt egyszer a kendőm, aki előbb elhozza nekem, azé leszek.

Ahuü öt fia az erdőbe rohant, ide-oda futkostak, és Szua megtalálta, elhozta. Ahuü mondja:

– Akkor te légy Szua felesége.

Előállt a második lány és mondja:
 – Íme, ebben a bozótban maradt egyszer a kendőm, aki előhozza, azé leszek.
 A négy fiú versenyt futott, Farneg megtalálta és elhozta, Ahuü mondja:
 – Akkor te légy Farneg felesége.
 Előállt a harmadik lány és mondja:
 – Lám, egyszer ebben a burgyingban felejtettem a kendőmet, aki hamarabb megtalálja, azé leszek.
 A három fiú belefutott, ide-oda ment, és Edüssza megtalálta. Ahuü mondja:
 – Te pedig Edüssza felesége légy.
 Előállt a negyedik lány és mondja:
 – Íme, egyszer ebben a burgyingban maradt a kendőm, aki hamarabb előhozza, azé leszek.
 A két fiú elfutott, keresgélte, és Hetgar megtalálta, odavitte és Ahuü mondja:
 – Te pedig Hetgar felesége légy.
 Akkor előállt a másik lány és mondja:
 – Soha semmit sem veszítettem el, de ha valaki engem szólít, hát azé leszek.
 Ahuü mondja:
 – Akkor pedig te a legkisebb fiam, Vadeg felesége légy.

A CARCIÁK ÉS AZ ÓRIÁSOK

A carciák szegében csodaszép lány született, A lány pedig olyan volt, hogy a szemében tűz lángolt, keblei közt az ember meglátta magát, arca ragyogásától a nap elhalványult. A lányt Naguüllának hívták. Felserdült, és ilyen lett: egyetlen szép lányhoz sem lehetett hasonlítani, a jelleme olyan fényeket szórt, mint a csillagok. Fiúkhöz hasonlított, de náluk karcsúbb, szemrevalóbb és bátrabb volt. Naguüllának ügyességben, mozgásban, erkölcsösségben párja nem volt.

Egy alkalommal a carciák étkező asztalánál ült az óriások ifjúsága is. A carciák céltáblát raktak ki, és nyíllövő versenyt tartottak. A környéken a szurdokok harsogtak a nyílvesszők süvítésétől, a vadak a hasadékokba húzódtak, a madarak biztonságos helyre menekültek. Senki sem talált a céltáblába: senki a carciák öt tizedéből és senki az óriások közül sem.

A carciák vénei így szóltak:

– A „tisztelt carcia” névre csak az méltó, aki ezt az emberi alakú céltáblát eltalálja.

Senki sem tudta a céltáblát eltalálni.

Előállt Naguülla, meghajtotta fejét a vének előtt, azután így szólt:

– Engedjetelek nekem egy nyílvesszőt kilőni!

A carciák vénei beleegyeztek.

Naguülla meghajlította a derekát, a vesszőt rátette a nyílra, célzott, és kiengedte a vesszőt.

A nyílvessző kirepült, és beletalált a céltáblába. Az alszegi carciák a toronynál gyülekeztek. A torony köveiből a nyílvesszővel lelőtte a felső sor köveit.

Naguülla dolgainak megörültek a carciák, és a „tisztelt carcia” címet adományozták neki.

Naguülla tiszteletbeli néven kezdett élni a carciák között. Az óriások megsértődtek, mondván, hogy nő győzte le őket.

Akkor aztán a carciák újból felállították a céltáblát. A vidéken süvítettek a nyílvesszők. A szurdokok ismét harsogtak, de a céltáblát senki sem találta el, sem az öt negyedbeli carciák, sem az óriások.

Naguülla másodszor ment a carciák véneihez; meghajolt előttük és mondja:

– Egy lövést engedélyeztetek nekem!

Az engedélyt megadták, és a nyílvezzőt rátette az íjra. Célzott, és a nyílvezző eltalálta a céltáblát, az alszegi carciák akkor összejöttek a toronynál, és a kövekből a második sor követ lőtte le a nyílvezzővel.

A carciák dédelgették Naguüllát, és mondták:

– Méltó a carciák tiszteletére.

Naguülle a „vitéz” címet kapta.

Kettős sértést jelentett az óriásoknak Naguülle győzelme. Naguülle pedig majdnem meghalt örömében.

Később pedig a carciák harmadszor is felállították a céltáblát, így beszéltek:

– Aki ezt eltalálja, arra maradjon a „tiszteletre legméltóbb carcia” cím.

Akkor ismét nyilazni kezdtek a carciák az öt lakószegletből, a másik oldalról az óriások, de a céltáblát senki sem találta el.

Naguülle harmadszor hajtja meg a fejét a carciák vénei előtt, és mondja:

– Adjátok meg nekem ennek a lövésnek a jogát is!

A carciák vénei harmadszor is megadták az engedélyt.

Akkor Naguülle is felhelyezi a nyílvezzőt az íjra, céloz, és a nyílvezzőt süvítve kirepíti. A nyílvezző beletalált a céltáblába, és akkor az alszegi carciák összegyűltek a toronynál, lelövöldözte a harmadik felső sor követ.

Naguülle a „tisztelt”, a „vitéz” cím után megkapta a „tiszteletre legméltóbb” címet is.

Bosszankodott ugyan emiatt az ifjúság, de nem tehettek semmit. A carciák szemében Naguülle a tiszteletre legméltóbb lett, és hírével senki más sem vetekedhetett.

Haragosan tekintettek az ifjúságra, főképp az óriásokra. Ezt a dolgot megtudta Naguülle, nekikészült, teljesen felfegyverkezik, lóra ül, és aztán így szól a vénekhez:

– Meg ne bántson a szavam, de ha ti nyolcan engedélyt adtok nekem, azok álljanak ki velem próbára, akik ezen ifjak közül tiszteltek, vitézek és tiszteletre legméltóbbak, és akik utánam vágyódnak. Ó, bárcsak férjet választhatnék magamnak.

A carciák vénei elcsodálkoztak, azután mondják a fiataloknak:

– Mondjátok csak, közöttetek ki olyan szülött, aki a bátorságát a Naguülléjével összeméri.

A carciák közül öten álltak ki, az óriások közül – ketten. Hét lovas, a legjobbak közülük, a carciák vénei elé állt. Naguülle mondja a véneknek:

– Olyan versenyt csináljatok, hogy ki az erősebb és eszesebb.

A carciák vénei mondták:

– Három próbát teszünk, de a szokás nem engedi, hogy mi szabjuk ki. Egyet mi, egyet a donbettirek²³, egyet az istenségek.

Naguülle beleegyezett, és imádkozott:

– Ó, Teremtőm, ha valamire alkottál engem, hát az istenségek közül válassz ki valakit.

Az ima felhallatszott az égbe. Az Isten kérdezi a szenteket:

– Melyiktek megy el a carciákhoz a versenyt kiszabni?

A szentek mondták:

– Közülünk nem megy senki, a carciák nem osztoznak a sorsunkban, és nem tesszük magunkat nevetségessé.

Hát az Isten megkérdezi a szellemeket:

– Közületek menne-e valaki?

A szellemek mondják:

– Közülünk nem megy senki, nem vagyunk fölöttük, a szemükben nekünk nincs tekintélyünk, és nem hozzuk magunkat szégyenletes helyzetbe.

Az Isten akkor megkérdezi az istenségeket is:

– Közületek sem megy senki?

²³ Adonbettir víz alatt élő istenség, sok lánya van

Az istenségek mondták:

– Közülünk senki sem megy, a carciáknak kellemetlenek vagyunk, bennünket bolonddá tesznek, tiszteletünkre sohasem mondanak pohárköszöntőt.

Az Isten újból megkérdezi:

– De hát akkor kit küldjünk?

A szentek mondták:

– Küldjük Vasztürdzsit, ő gyakran megy a földre.

Vasztürdzsi nem volt ott. Hát üzentek neki, és ott termett. Az Isten és a többiek megmondták kívánságukat Vasztürdzsinek. Vasztürdzsi feleslegesen nem beszélt, megállt a carciák gyűlésében.

Hát a donbettirek közül is elküldték Hara Donbettirt.

A carciák vénei kérdezik Naguüllét:

– Hogy akarod, Naguülle?

– Már mondtam a tanácsban. Aki belehal az irántam érzett vágyódásba, az mérje össze magát velem.

A carciák vénei ismét mondják:

– Vasztürdzsi és Hara Donbettir utánunk külön-külön indítják a versenyt. A versenynek azt kell eldönteni, ki a legeszesebb, ki a legerősebb a hét lovas közül. A carciák öten vannak, ketten az óriások közül. Aki győz, annak elismerjük. Mi ilyen próbát hirdetünk: fenn a Hugom gerincén van egy nagy síkság, aki onnan leesés nélkül a lován marad, hát, az nyer. A lóverseny hegycsúctól hegycsúsig tart.

A hét lovas a Hugom szélére ment, és megkezdtek a versenyt, maga Naguülle is. Az egyik lovast Naguülle utolérte, és szörnyen megcsapta. A lovas lezuhant, és ahol leesett, azt ma is „Meredély”-nek hívják. A másikat egy halmon érte utol, azt is leütötte, és a halomról leesett. Ezt pedig ezért nevezik „Zsombékos”-nak. A harmadikat egy marhacsapáson érte utol, meglökte, és az is lerepült. Ezt pedig ezért hívták „Marhacsapás”-nak. A negyediket ott érte utol, ahol vizesárok húzódott. Őt is meglökte, és az árokba esett. Ezt pedig ezért hívták „Vizesárok”-nak. Az ötödiket kissé távolabb érte utol, Naguülle megragadta a nyergénél fogva, és a hegyhátára hajította. Nyeregben ülve esett a hegyoldalra. Ezt pedig ezért nevezték „Nyerges”-nek. A hatodikat a fűzfáknál érte utol. Őt a fűzfára dobta fel. Azt pedig ezért nevezik „Fűzfaszoros”-nak. A hetediket kicsivel lentebb érte utol, és kihúzta a nyergéből. Sóbálvánnyá válva térdig a földbe nyomta. Ezért nevezik ezt a helyet „Szoborfej”-nek.

Naguülle elsőként érkezett lován a carciák föterére. Aztán a többiek is megjöttek leverten és lekonyult fejjel.

A második próbát Vasztürdzsi indította, és mondja:

– Külön-külön ökröket adunk hét lovasnak, egyet pedig Naguüllének. Az győz, aki az ökröt leghamarabb megnyúzza, megsüti, és az egészet az asztalra teszi.

Külön-külön nekiestek a nyúzásnak. A hetek még csak nyúztak, amikor Naguülle már a tűzre rakta az ökröt. A tűzrevalót meggyújtotta, és az ökör húsát megsütötte. Amikor a hetek a tűzre rakták, és a tuskót tűzifává aprították, addigra Naguülle már megsütötte az ökröt, és a carciák vénei elé tálalta. Erről nevezik ezt a helyet Tuskósnak.

Nyert tehát Naguülle. A harmadik próbát Hara Donbettirre bízták. Ő mondta:

– Én a céltáblát láncra akasztom, aki a nyíllövessel megfordítja, az nyer.

Hara Donbettir a céltáblát láncra akasztotta. Úgy, hogy a szem alig látta. Megkezdtek a lövészetet. Senkinek a lövése sem fordította el. Aztán Naguülle lőtt, a nyílveendő átfúródott a céltábla közepén, és a céltábla átfordult. Naguülle tehát ez alkalommal is győzött. A carciák megünnepelték Naguüllét, és a becsület rendjével tüntették ki. Naguülle meghúzta a tisztelet kupáját és megköszönte.

A CARCIÁK LAKÓSZEGEI

A három ostoba húga, Ahuü asszonya egy napon mondja a fiainak.

– Lakóhelyünk öt oldalról védve van. Már férfiak vagytok, és foglaljatok helyet az öt oldalon. Akárhonnan jön is támadás, értesültök róla, és betolakodó nem tud rajtatok erőszakoskodni.

Ahuü fiai között a legidősebb Szua volt. A felső szoros felett foglalt helyet, és családot alapított, új életet kezdett.

A második fiú, Fernüg a felső szorosban alapított családot, a harmadik fiú, Edüszo a középső szorosban, a negyedik fiú, Hetgar az északi szorosban, az ötödik fiú, a legfiatalabb, Heleg pedig a déli szorosban.

Az anyjuk az idős szüleivel maradt.

Teltek a napok, elszaladt egy évszak is. A carciák vadászatból éltek és gyűjtögettek.

De egyszer az anyjuk szülei megbetegedtek. Nem sokáig húzták, meghaltak, utánuk az anyjuk is meghalt. Az öt testvér intézte a hármassal a veszteség tiszteletére a temetést. Szua mondja a többi testvéreinek:

– Most senkit sem szabad zavarnunk. Nekünk gyászunk van, de ne szóljunk a halottainkról senkinek, ha valaki harcol és nem jön el.

Ezen beszéd közben egy kis donbettir oda cseppent, meghallotta Szua szavait. Elfutott, és továbbadta a donbettireknek ezeket a szavakat.

A donbettirek ugyancsak megörültek.

A carciák kriptát készítettek a halottaknak, belehelyezték a halottaikat, és elmentek. Rögtön ezután odamentek a donbettirek. Gúnyolódtak a carciákon, hogy nem csaptak zajt. Annál jobban nevetett rajta a kövér donbettir.

A carciák durva sértést követtek el, hegyfokról hajigálták őket, hol kövekkel dobálták meg, hol pedig sárral. Egyetlen hangot, egyetlen szót sem szól hozzájuk senki. Mert nem volt, akihez szólhattak volna, némán éltek a carciák. Valószínűleg magukra haragudtak, de nem akarták a szavukat megmásítani. Egész nap naplementéig gyalázták őket. Naplementekor így szólt a kövér donbettir:

– Lökjük őket szakadékba, és rakjuk rájuk a lányainkat, hadd dőzsöljenek belőlük.

Így is tettek.

A carciákat öt szakadékba taszították. A donbettirek leányai tüskös gallyakból ostort készítettek, és a carciák ökreit elhajtották. A carciák túrték, mit tehettek volna.

Akkor a kövér donbettir újból megszólal:

– Menjetek le a szakadékokba, ha a lányaink nem mennek teljesen a szakadékba.

Lehúzódtak öt szakadékba, a carciák közül egyet-egyet behúztak, és minden szakadékra lányt is helyeztek.

A kövér donbettir lánya Szua szakadékára került.

A lányok pedig tüskés ostorokkal verték a carciákat, és terelték őket. Amikor a carciák megszabadultak a donbettirektől, Szua így szól a testvéreihez:

– Mikorra megvirrad, menjetek a Luan mezejére, és ezektől a nyirkos tüskéktől valahogy megszabadulunk.

A carciák lóversenyt rendeztek, hogy a donbettirek lányait megnyugtassák. Mikorra a nap megvirradt, megérkeztek a Luan mezejére. Ott a carciák tövisboronával kiszabadították egymást a kötelékekből. A donbettirek lányainak a jajveszékelése hallatszott.

Szua mondja nekik:

– Hát mit gondoltatok, amikor az ökreinket elhajtottátok?

A donbettirek elismerték kudarcukat. Könnyözöttek, de a carciák nem vártak velük sokáig, megjelölték őket, és a pikkelyeikből az arcukra hullott a könnyük.

A donbettirek felismerték kudarcukat, és elkapták a kövér donbettirt, és mondják:
 – Miattad vagyunk szerencsétlenek.
 Ő mondja:
 – A mi lányunkat is eljegyezték a carciák.
 A carciák elmentek Luan mezejéről a donbettirek lányaival, nekiestek a donbettireknek, és kékre-zöldre verték őket.
 A donbettirek könnyörögni kezdtek:
 – Ne üssetek tovább, a bűnünket magunkkal visszük, inkább kössünk békét.
 A carciák beleegyeztek, és a béke bizonyságául a donbettirek lányaikat a rokonság kapcsán a carciáknak adták. Csaptak is nagy lakodalmat.
 A carciáknak öt családjuk van. A donbettirek ezért öt értékes ajándékot adtak nekik.
 Eljött az első hét, és Szuanak egy héten belül minden reggel fia született. Így aztán Szuanak a házában egy hét alatt hét fiú kezdett játszani.
 Eljött a második hét, és ezen a héten minden éjszaka Edüszonak is fia született. Egy héten belül hét gyerek játszott a házában. A harmadik hét közepén Hetgarnak is napvilágot látott egy fia.
 A negyedik héten pedig, éjfélkor Helegnek született egy fia.
 Eljött az ötödik hét. Farneg asszonya terhes lett. A hatodik héten pedig nyögni kezdett, a szülés ideje volt, de az asszony nem tudott megszülni.
 A hetedik héten mondja Farnegnek az asszonya:
 – Nem tudok megszülni, de a vállcsontom alatt csinálj egy vágást, és oldalról húzd.
 Fernüg az asszonya vállcsontja alatt vágást csinált, és szikrát szórva oldalról kihúzta a fiút. Ennek következtében nevezték el Bazügnek.²⁴
 Fernügnek mondja az asszonya:
 – Másodikat is várok utána.
 Fernüg pedig nekilátott, és a második szülöttet is kihúzta. Azt meg Embazügnek²⁵ nevezte el.
 A testvérek mindegyike foglalt lakóhelyet a családjával, és jól élték életüket. Azután a carciák öt szeget foglaltak el. Helegnek sohasem lett utóda.

HETGAR ÉS FIAI

Hetgar a carciák közül való volt, egy nap elment vadászni, és meglőtt egy szarvast. A szarvas behúzódott egy szurdokba, Hetgar is utána ment. Fizoneget készített magának, és leült enni. Amikor Hetgar az utolsó szeletnél tartott, kiáltás hallatszott.
 – Hetgar, ne edd meg ezt a falatot!
 Hetgar leengedte a kezét, a falatot a kezében tartja, és szétnéz. Gondolkodik: „Ugyan ki szól rám, amikor senki sincs itt?”
 Fogta a falatot, de ahogy enné, felhangzott a kiáltás:
 – Hetgar, ne edd meg ezt a falatot!
 Leengedte a kezét, megint szétnézett, de nem lát senkit. Szájához emelte az utolsó szeletet, és akkor harmadszor hangzott fel a kiáltás:
 – Hetgar, ne edd meg ezt a falatot, nekem kell!
 Hetgar mondja neki:
 – Bárki vagy, gyere és egyél!
 – Nyugodj meg, és verj tanyát!

²⁴ Az oszét *baziüg* (базыг) jelentése ‘vállcsont’

²⁵ Az oszét *embaziüg* (æмбазыг) jelentése ‘a vállcsont társa’.

Hetgar sátrat vert fel, a szarvasbőrrel befedte, és várt. A nap is lenyugodott, de nem jött senki. El akart menni. De mielőtt elindult volna, ezt hallja:

– Hetgar, hová indulsz, várj meg!

– Egész nap rád várok, de ki vagy, miért nem jelensz meg láthatóan? Rámsötétedik és nekem nehéz lesz menni.

– A sötétben menni az ellenség miatt biztonságosabb, hát csak várj!

Teljesen besötétedett. Akkor a hegy megnyílt, és valamennyi fény szűrődött ki. Abból az irányból beszéd hallatszik:

– Hetgar, gyere be!

Hetgar bement oda, és mondja:

– Békesség a helynek!

– Légy szerencsés, ülj le a padra! – ilyen beszéd hallatszott.

Hetgar szétnézett, de senkit sem lát.

– Ülj le Hetgar! – hangzott az utasítás.

Hetgar leült. Látja: a ház csodálatos volt, a tető üvegből, a kövezett alapzat szikrákat szórt.

A beszélő akkor megkérdezi:

– Hetgar, mi lett a részemmel?

– Nálam van.

– Tedd az asztalra!

Hetgar a fizonegszeletet a háromlábú asztalra helyezte. Akkor a belső szobából előjött egy asszony, aranyszőke haja két ágban a fejtetőn kontyban ült. Fogta a szeletet, és megette. Ezután felragyogott. Az asszony keblei között az ember meglátta magát, a homlokán csillagok tündököltek, és az előtte álló út ragyogott. Hetgar még sohasem látott ilyen csodát, kővé váltan ült a helyén, sóbálvánnyá vált. Az asszony akkor így szól:

– Min töprengesz, Hetgar, vagy az életem nem érinti meg a szívedet?

– Dehogynem érinti, csak hogy ahol eddig éltem, hasonló fényűzést és berendezést házon még sohasem láttam.

– Csak hogy amit eddig átéltél, és amit láttál, csupa gyerekes dolog.

Az asszony ételt és italt hozott. Enni és inni kezdtek, a fejük is kezdett le-lecsuklani, és eljött az alvás ideje. Az asszony megágyazott Hetgarnak, maga pedig a másik szobába húzódott. Levetette a ruháit, könnyű hálóinget hagyott magán. Az asszony teste olyan erősen kezdett a hálóingben fényleni, mintha meztelen lenne.

Az asszony elaludt, Hetgarra nem jött az álom, és fel-alá járt. Mellette akart aludni, de nem volt bátorsága, és csak sóhajtozott, „óh” mondván.

– Mit csinálsz, Hetgar, miért sóhajtozol? – kérdezte az asszony.

– Semmi, ugyan, – mondta Hetgar.

– Hát akkor fekédj le, ami vágyad lesz, az beteljesedik.

Hetgar lefeküdt. Az asszony is elszenderedett. Hetgar nem várt, az asszony mellé bújt, felébresztette.

Az asszony mondja neki:

– Mit tettél, Hetgar?

Az feleli:

– Nem volt erőm rád várni, bocsásd meg!

– Talán megbocsátom neked, vigyél engem a hazádba!

Mentek a sötétben. Szeretnek a sötétben. Az asszony homlokán csillagfény gyúlik, és bátran mennek az előttük álló úton.

Hetgar gondoskodott a szarvas húsáról. Megérkeztek a carciákhoz, és az északi negyed-től a délig beragyogta az asszony homlokának csillagfénye. Hetgar kérdezi:

– Eljöttél hozzám, pedig még a neved sem tudom, mit mondjak a carciáknak, ha megkérdezik?

– Tauszeruhsz²⁶ vagyok, az Isten unokája.

Hetgar hazavitte Tauszeruhszot. Tauszeruhsz ruhát kezdett varrni, és a carciák negyedében nem akadt olyan, akinek a ruhakészletét éjfél után kora virradatig el ne készítette volna.

Reggel alighogy megvirradt, így szól Tauszeruhsz Hetgarhoz:

– Add ki a carciáknak a részüket!

Hetgar éjjel sürgölődni kezdett, és mindenkinek kiadta a részét:

Hát a carciák összejöttek, és mondják Hetgarnak:

– Mutasd meg nekünk a sógornőnket!

Hetgar kihívja Tauszeruhszot. A carciák elégedettek voltak, és mondták:

– Ahol ilyen menyasszony van, ott a tiszteletére tornyot építünk.

A carciák erős tornyot kezdtek építeni Tauszeruhsz miatt. A torony felmagasodott, és elnevezték Tauszeruhsz tornyának. Utána lakomát tartottak, és megünnepezték Tauszeruhszot.

Múltak a napok, évek, Hetgarnak és Tauszeruhsznak ikrei születtek, két fiú. Mind a kettő szőke volt és zömök, elnevezték a fiúkat Bureberdnek és Burenegnek.²⁷ Mivelhogy így hívták őket, ennek megfelelően szőkék is lettek. Bureberd és Bureneg növekedtek. Egy nap alatt egy heti mértéket nőttek, egy hét alatt egy hónapit, egy hónap alatt egy évit. Felnőttek. Férfisorba jutottak.

Egyszer a két testvér vadászni ment a sötét erdőbe, nem háborúztak senkivel. Ekkoriban a hamis, pocakos euguüppürök törtek rá a carciákra. Senki sem szállt velük szembe. A carciák harcképesei portyán voltak. Nem is gondoltak arra, hogy valaki a területükre tör. A carciák népét elpusztították az euguüppürök. Hetgar megöregedett, szép feleségével, Tauszeruhsszal a toronyba húzódott, eltorlaszolták magukat kövekkel, és oldalról kezdtek harcolni. Az euguüppürök halottainak véréből patak keletkezett a carciák negyedében. Senki sem tudta a tornyot elfoglalni.

Akkor a toronyba hangszereket vittek. Hetgar és Tauszeruhsz kétszeres erővel szólaltatták meg.

Bureberd és Bureneg mondták:

– A carciáktól valami harci zaj jön utánunk.

Visszasiettek és megérkeztek. Háromszor kezdtek harcot az euguüppürökkel. A lötyögő hasú, oldalra hunyorgó euguüppürök erősebb tevékenységbe kezdtek. A tornyot előzönlítették, ott veszett Hetgar és az asszonya is.

Amikor Bureberd és Bureneg ezt látták, még dühödtebben csaptak az ellenségre, az euguüppürökre. Egész héten harcoltak, egész héten nem pihentek, azután maguk is meghaltak.

Amit az euguüppürök tettek, abba pusztultak bele. A carciák lakóházaira tüzet vetettek, hogy ettől elpusztuljanak, de a carciák harcosai megjelentek. Akkor az euguüppürök menekülni kezdtek. Néhányan eltévedtek, azután a hazájukba menekültek.

Így pusztult el a carciák egyik szege, az, ahol Hetgar élt.

MAMMI SZÜLETÉSE

Hát az alvilági szellemek lánya eljárta a carciákhoz, és bosszantotta őket. Ahuü el-elkergette, és nagyon megharagudott, mert elvette a nyelvét, megbántotta, és nem hagyott neki békét.

Egyszer is aztán megjelent az alvilági szellemek lánya, letelepedett a fa alá, és lesi Ahuüt. A fa tetején ült egy szih²⁸, és mondja a lánynak:

²⁶ Felteszem, hogy a *Tauszeruhsz* alapjelentése ‘az Isten fénye’, mert az oszét *ruhsz* (рухс) jelentése ‘fény’

²⁷ Az oszét *bur* (бур) jelentése ‘sárga, szőke’

²⁸ Az oszét szövegben is *szih* (сих), ennek jelentése ‘aszéketa, önfeláldozó harcosa valamely ügynek; szent; lélek, szellem; kísértet, fantom, látomás, jelenés’. A szöveg alapján én valamilyen vészhozó madárra gondoltam, Kambolov T. T. oszét professzor azonban ezt a feltevést elvetette.

– Miért leskelődsz a carciák körül?
– Szeretem Ahuüt, és rám sem néz.
– Ha rád nézne, meghalnál a dühös tekintetétől, elvetted a nyelvét, – mondja a szih, mindenki így tenne.

A szih csúfolódott:

– Madárijesztő!²⁹

Ahuü azt gondolta, hogy a szih őt gúnyolta, és mondja neki:

– Te ugyan nem vagy a madárijesztő eltartója, hát mit nevetsz, alattad az alvilági szellemek lánya, és egyformán gondolkodtok, ez a szavam hozzád.

A szih erre leugrott a fa tetejéről, és megragadta az alvilági szellemek lányát. A lány visítózott, hogy elzavarja magától a szihet. Ahuü figyelni őket, és majd meghal a nevetéstől. A szih mondja az alvilági szellemek lányának:

– Ó, madárijesztőm!

Az alvilági szellemek lánya mondja neki:

– Madárijesztő vagy te magad is, meg minden.

Akkor Ahuü megdobta őket egy kővel. A kő repült valamennyit, a szih felugrott a fára, az alvilági szellemek lánya magányosan elment, beszaladt az anyjához, és a kő éppen előtte esett le. Az anya kérdezi a lányát:

– Ez a kő kitől esett le?

A lány elmondta, hogy veszekedett Ahuü a szihhel. Az anya mondja:

– A szihet hozd ide nekem!

A lány odavitte a szihet, és a lány anyja mondja neki:

– Menj a carciákhoz, mondd meg Ahuünek: „A te hibádból lett a lányom állapotos, és joga van veletek élni.”

A szih elment Ahuühoz, és átadta az alvilági szellemek lánya anyjának az üzenetét. Hát Ahuü mondja:

– Pfuj, légy kiátkozva az emberek közül, miféle szih vagy te, hogy nem küldtelek el az alvilági szellemekhez, az átkom érjen el, hogy egész életedben büzt áraszsz.

Ahuü átká rászállt a szihre, elzavarta. A szih pedig büzt árasztva az alvilági szellemekhez ment. Az alvilági szellemek lánya mondja neki:

– Milyen büzt árasztva jöttél?

– Ahuü megátkozott engem.

– Hej, dögölj meg, micsoda vagy te, hogy az én szerencsétlenségemre születél, most már a magzatom megszületik, mit tegyek?

A szih dohányt adott neki, és mondja:

– Ha nehezen szülsz, ezt a levelet tedd a hónod alá, összegyűrve dugd az orrlukadba, és a magzat könnyedén meg fog születni.

Elvette a dohánylevelet az alvilági szellemek lánya, és nyögni kezdett. Szül, de a hasában lévő nem engedelmeskedik. Mondja a hasából a magzat:

– Nem jövök elő a hasadból, amíg a carciák meg nem engedik, hogy az ő területükön lakjak.

– Ó, gyere csak, azután majd lesz valami megoldás.

– Nem megyek.

Hát az alvilági szellemek lánya szólt az anyjának. A lány odaadta neki a dohánylevelet. Az anya összegyűrte, és a lány orrlukába dugta. A lány tüsszentett: „Ettiri mammi!”

A magzat nem maradt a hasában, hanem kiugrott. Lány volt, és a Mammi nevet adták neki.

Mammi mondja az anyjának:

– Foglalj el egy részt lakásnak a carciák földjén!

²⁹ Az oszét *mammæ* jelentése ‘madárijesztő, szörny, szörnyeteg; rém, torzszülött, szörnyszülött’.

Az alvilági szellemek lánya a keblére ölelte Mammit, Ahuühez ment és mondja:

– Ez a magzat a te vétkekből született, vagy neveld fel, vagy engedd meg, hogy a carciák földjén lakjak.

– Amott hét hágón túl van egy barlang, – mondja Ahuü, – menj oda, és lakj ott!

„Ha a tojó elpusztul, hát görbülj meg, ő nem fog téged szeretni a hamis beszédedért és a finom pocakodért.”

Az alvilági szellemek lánya elment oda, felnevelte Mammit. Amikor felnőtt, Ahuü vagyonát ellopta, és nyomorúságossá tette Ahuü életét, jól megtanulta, hogy aki az anyával pörlekedik, hamisan cselekszik:

Mammi rettenetes ronda volt, az orra madárcsörhöz hasonló, az egyik szemfoga – előre, a másik hátra harapott, az egyik foga az álla fölé, a másik foga – az arccsontja irányába. Rondábbat elképzelni sem lehet.

Egy napon kérdezi Mammi az alvilági szellemek lányát:

– Miért lakunk ebben a barlangban?

– Később meg fogod tudni, ha majd nem leszek, meghalok, te meg felnősz, hát a carciákon állj bosszút miattam, az én életem az ő bűnük miatt ment tönkre, tartsd az eszedbe ezt a szót: „Tudd meg, a lándzsadöfés egyáltalán nem olyan fájdalmas, abból meggyógyulsz, de az anyanyelv szúrása fájdalmas és halálos”.

Azután az alvilági szellemek lánya meghalt. Mammi eltemette. Mondja magában:

– Elmegyek a carciákhoz, megismerem őket, milyenek.

Útra kelt a carciákhoz. Ahuü vadászni volt, Naguü otthon. Mammi mondja neki:

– Gyere, játszunk kúlt!³⁰

– Süllyedj el, hát nem vagyunk fiúk, ők játszanak kúlt, – mondta Naguü.

Naguü elővette Ahuü kúljait, dobott, és a kúl „gödör” lett. Mammi dobott – neki „birka” lett. Naguü másodszor dobott – „deszka” lett, Mamminak pedig „teve”. A harmadik dobásra Naguü kúlja „állva marad” lett. Mammi dobott, és neki „sah” lett. Mammi megnyerte a kúlt, titokban a szih tanította. Mammi fogta a kúlokat, és elment. Ahuü is megérkezett a zsákmánnyal, kérdezi Naguüt:

– Mi van, ki ez a madárcsőr?

– Én is most látom először.

Ahuü ráeszmélt, hogy Mammi a szihától és az alvilági szellemek lányától született, és mondja a húgának.

– Jó lesz, ha nem ismered meg.

– És ami lehetséges, legyen és jöjjön, de egyedül vagyunk, és félünk tőle.

Ahuü nem szólt semmit, a vadból fizoneget készítettek, megették, azután pihentek.

HOGY MENTEK A CARCIÁK EGYIPTOMBA?

Az Isten büntette a carciákat, és nem engedte őket felkelni. Ágynak estek és nyöszörögtek. A hét három napján egészségesek voltak, a negyedik nap megbetegedtek. A nartok gyakran mentek hozzájuk, és mondták:

– Sajnáljuk, hogy meghalnak, valami orvosság kell.

A nartok mindenfelé küldötteket menesztettek, aki valamilyen gyógyszert tud a carciáknak, az mondja meg, a nartoktól nagy jutalmat kap.

Senki sem vette a bátorságot.

³⁰ Bokacsonttal játszott szerencsejáték. Az egyes dobások eredményének megnevezése: цыг абадти ‘gödör’; фыр абадти ‘birka, juh’; фæхс абадти ‘szárny, deszka’; тæу абадти ‘teve’; хъен абадти ‘állva, álló’; сах абадти ‘sah’

A nartok nagy ünnepséget tartottak, és kiállították a jutalmat: hátaslovat kantárral, nyereggel, nemezt is hozzá.

A ló Egyiptom mezején nevelkedett. A teste fekete, mint a holló szárnya, a feje kicsi, a törzse rövid és szép. Meg is akadt a szeme ezen a lovon az ünnepségen mindenkinek. A lovon látni lehetett, hogy emberi kéz még nem érintette.

A nartok egyik lánya már régen férjnél volt, hozzá is eljutott a nartok ajánlata. A nartok lánya szólította a fiát, és mondja neki:

– A mai naptól kezdve nincs több üldögélés, fiú!

A fiú kérdezi:

– Ugyan mit fogok csinálni?

– A nartok nagy jutalmat adnak: hátaslovat kantárral, nyereggel, nemezzel, ünnepséget hirdettek, és a jutalmat annak adják, aki a carciáknak gyógyszert tud, halál vár rájuk, a hét három napján egészségesek, a negyedik napon pedig haldokolnak. Rajtam kívül senki sem tud gyógyszert, és azt neked kell megszerezned.

– Hogy szerzem meg?

– Menj el a nartok lakomájára, mondd meg nekik: „Hozok nekik gyógyszert, ha ötszáz carcia velem jöhet.” Rá fognak állni. Kiválasztanak a bátrak közül ötszázat. Vidd őket magaddal Egyiptom földére! Egyiptom földje hasznos orvosság, ha ötszázan ötszáz málhát különböző helyekről megraknak, azt elhozod, és a helyükre szétosztod, abból csodálatos föld válik, meg fogja őket gyógyítani. Ha valaki az úton megbetegszik, hagyd a hajnali levegőn, semmi más.

A nartok unokaöccse lóra ült, és elment a nartokhoz. Messziről feltűnt óriási méretével. Lova patkói alól a föld darabokban repült fel, és megérkezett a nartokhoz. A nartok mondják:

– Micsoda dolog az, hogy valaki hajnalban a földet kavarva érkezik?

Szatana mondja nekik:

– Az Isten meghallgatta az imátoakat, és segítőt küld, de az apját ne említsétek, hanem azt kérdezzétek, ki ő, és hogy tartozik a nartokhoz.

Kevéssel ezután az éves bárány nagyságú üsző méretben jelent meg, és akkora szél keletkezett, hogy a nartok fáí kidőltek.

A nartok akkor mondják:

– Ez meg micsoda?

Szatana mondja:

– Ez a segítő lovon érkezik, és a ló orrlukaiban szél van. Az apját ne említse senki, hanem csak azt firtassátok, hogy ő kicsoda, vagy hogy mi köti a nartokhoz.

Eltelt egy kis idő. Az egy éves bárány nagyságú lovas üsző méretben érkezett meg, a nartok fülei megsüketültek, olyan dobogás keletkezett.

A nartok ez alkalommal is mondják:

– Micsoda dobogás van, hogy a fülünk nem hall?

Szatana pedig mondja:

– Az Isten küldte segítő érkezik, a lova lábának dobogása, de az apját ne említsétek, hanem csak azt firtassátok, honnan jön, és mi köti a nartokhoz.

Valóban megérkezett a nartok unokaöccse, fürgén szállt a lóról, illendően köszöntötte a lakoma résztvevőit:

– Szálljon áldás a lakomátokra, nartok!

A nartok egymás fülébe súgják:

– Hozzánk hasonló valaki, de mégsem ismerjük, kicsoda, micsoda, honnan ismer bennünket.

Végül megszólalnak:

– Isten hozott, fiú, érezd magad jól nálunk!

A lovát elvezették, megkötötték, őt pedig leültették. Uürüzmeg megkínálta a vendéget üdvözlő itallal, a nartok gyengéd pillantásokat vetettek rá, maga pedig így gondolkodott:

„Ugyan hogy néznek rám majd akkor, ha megtudják, hogy a nartok unokaöccse vagyok?”

A kör véget ért, Uürüzmeg felállt, és mondja:

– Az ételünk és italunk nem az élvezet miatt van ezen a lakomán. Ez a lakoma a carciák tisztességéért van. Aki csillapítja a lázukat, azé lesz a jutalmunk, azután a carciák orvosának a tiszteletére készítjük a lakomát. Italunkat az a merész húzza meg, aki képes a carciák megmentésére.

A nartok unokaöccse végighordozta tekintetét a lakomán ülőkön. Amikor senki sem állt fel, hát lassan felemelkedett a helyéről a nartok unokaöccse, és odament Uürüzmeghez, meghúzta az italt, és mondja:

– Bőséges legyen az italod, tisztelt vén, én jövevény vagyok. Azért jöttem hozzátok, mert meghallottam, miért van a lakomátok.

Hemüc mondja neki:

– Bocsásd meg, vendég, de áruld el nekünk is, honnan veszed a bátorságot ehhez a dologhoz. Legény legyen, aki meg tudja őket gyógyítani.

A nartok unokaöccse mondja:

– Helyesen beszélsz, hiba velem is történhet, de én annak a lánynak az utasítására jöttem, aki a nartok közül egy távolihoz ment férjhez.

A nartok mondják:

– De hát ki ment olyan távolihoz férjhez?

Burefernüg mondja:

– Én tudom, kiről beszél a vendég.

– Ki az, kiről beszél?

Burefernüg mondja:

– Az apám nővére távolinál van férjnél. Lassan megöregszem, de még eddig sohasem látogattam meg, valószínű, hogy az ő fia a mi vendégünk, vagyis a mi unokaöcsénk.

Kérdezik a fiút:

– Mondd csak, a nartok közül melyik lány küldött, hogy hívják?

A nartok unokaöccse mondja:

– Madüma a neve.

Burefernüg felkelt a helyéről, és megölelte az unokaöccsét, azután mondja:

– Valóban az unokaöcsénk vagy. Bocsásd meg, hogy soha nem látogattalak meg benneteket!

A nartok mozgolódtak, köszöntötték az unokaöccsüket, kedveskedtek neki, azután a nartok unokaöccse mondja:

– Adjatok mellém ötszáz férfit a carciák közül, hogy velem portyázzanak!

A nartok mondják:

– Várj csak, ilyen arányban küldünk a mi embereinkből is.

– De milyen alapon külditek?

– Nekünk és a carciáknak ugyanaz a szokásuk. Mielőtt bárhova megyünk, három próbát kell kiállni.

A nartok unokaöccse kérdezi:

– Miféle próbák vannak?

A nartok mondták:

– Először táncolunk.

Felálltak a körtánchoz. A nartok egyik oldalán az unokaöccsük állt, a másik oldalra pedig a carciák álltak. A körtáncban a nartok az unokaöccsüket és a carciákat félre szorítják,

de hogy a táncukat megzavarják, arra már nem maradt erejük. Az unokaöccsük a lábával szorosan egymáshoz nyomta őket. Véget ért a táncuk, és az egyik nart mondja:

– Isten bizony reményteljes, de még meghallgatjuk az éneklésedet is.

A nartok és a carciák a kíséretet énekelték, az unokaöccs pedig a szólót. De azok bármennyire erőlködtek is, a nartok unokaöccsének hangja jobban hallatszott. Abbahagyták az éneklést, és a nartok több embere mondja a nartok unokaöccsének:

– Jól csináltad, de a versenyben mit tudsz, azt mondd meg!

A nartok unokaöccse mondja:

– Az elkapást.

Kerek kavicsokat fogtak a nartok és a carciák. Sorban az unokaöccsre dobták, ő azokat egyesével elkapta, és visszadobta, egyetlen kavics sem esett le a földre, és eltalálta őket. Abbahagyták a kavicsversenyt is. Burefernüg pedig így szól:

– Jól csináltad, unokaöcsénk, meg kell hagyni.

Kiválasztottak a carciák közül ötszáz lovast, ezek csatlakoztak a nartok unokaöccséhez. A nartok unokaöccse útnak indult Egyiptom földjére. Meneteltek sok nap és éjjel. Egy helyen megjött a carciák megbetegedésének ideje, és fejüket a lovakra hajtották. A nartok unokaöccse látta őket, élénken leugrott a lováról. Sásból fekvőhelyeket csinált a földön, és a carciákat ráfektette. Négy egész napig óvta őket a vadak támadásától a nartok unokaöccse.

Meggyógyultak a carciák, és akkor elindultak a nartok unokaöccsével Egyiptom földjére. Éppen a szélére értek, amikor elérkezett a carciák megbetegedésének ideje. Betegek lettek. A nartok unokaöccse ötszáz málhát csinált Egyiptom földjéből, vadászott, és a carciákat jóllakatta a vad húásával. A carciák alá pálmaleveleket rakott. Minden ember alá is egy levelet, fölé is egyet. Négy egész nap telt el felettük. Akkor meggyógyultak a carciák, és indultak vissza a hazájukba. Hoznak Egyiptom földjéből ötszáz lómálhányit. Egy helyen megpihennek a sötétben. Fáradtak voltak, és elszenderedtek. Akkor egy mérges sárkány hozzájuk lopakodott, hogy elnyelje őket. A nartok unokaöccsének a lova felnyerített. Felébredt a nartok unokaöccse, és meglátta a mérges sárkányt. Megküzdött vele, és megölte. A sárkány teste a párjától megmozdult, a farkával csapott, és a carciákat mind egy szálalig felébresztette. A carciák egymásra tekintettek. A nartok unokaöccse mondja nekik:

– Ne féljetek, a sárkány döglött.

A carciák mondják:

– Hogy te milyen vagy, légy egészséges, bizonyára nem is aludtál?

– Megküzdöttem a sárkánnyal.

– Látszik rajtad.

Felkerekedtek, és mennek. Egy folyónál megállnak. Beterelik a lovaikat a folyóba, de a víz alól rájuk szólnak:

– Ne zavarjátok fel a vizet!

A nartok unokaöccse mondja:

– Ahová zavarjuk, te attól felfelé vagy, mi – lentebb.

– De a víz – az én vizem.

– De hát nem ártunk neked semmit.

– A lovaitok belemosták a lábukat.

– Az nem a mi dolgunk.

Szárazra értek, akkor a carciák lovai megbetegedtek. A carciák kétségbe estek. A nartok unokaöccse megkérdezi, hogy ki beszél a vízből.

– Gyere ki hozzám!

– Miért menjek?

– Gyógyítsd meg a lovainkat!

– Majd ha megvirrad, akkor.

Kivilágosodott, és látják, hogy a folyóban, amelybe belegázoltak, vér látszik. A vízfő szegletében ül egy óriási ostoba óriás. Lándzsát tart magával szemben, és a vér megtölti az egész szurdokot. A nartok unokaöccse kérdezi:

– Mit csinálsz, miért ölöd meg magad? Egyébként ki vagy?

Az ostoba mondja:

– Én az ostobák ostobája vagyok. Egyiptom uralkodója elrabolta a lányomat, és rá várok, az útja itt vezet el, de ti kik vagytok?

A nartok unokaöccse mondja:

– Én magam a nartok unokaöccse vagyok, a társaim pedig carciák.

– És a carciák között élő is van?

– Vannak, de ál élők, ha a hazájukra Egyiptom földjének talajából szórnak, hát az nekik hatékony gyógyszer lenne, és megmenekülnének, mégsem pusztulnának el.

– Ha így van, miért nem visztek?

– Ötszáz lómálhányit viszünk.

Az ostoba óriás mondja:

– Akkor rendben, én rövidebb utat mutatok nektek, ha egy kicsit az én oldalamba álltok.

– No hát jól van.

Az ostoba óriás a carciákat egy sorozhoz vezette, és mondja:

– Ebben a sorozban menjetek, semmitől se féljete, a társatok is hamarosan utolér.

A carciák útnak indultak a sorozban, az ostoba óriás pedig mondja a nartok unokaöccsének:

– Kiáltás a fülemből!

A nartok unokaöccse belekiáltott az ostoba óriás fülébe. Az megrázta a fejét, és mondja:

– Semmi.

– Kinek beszélsz? – kérdezi a nartok unokaöccse.

– A nartok véréből benned nem sok van.

– Hiszen mondtam, az unokaöccsük vagyok.

– De ha így van, akkor a kardoddal vágd el a torkomat.

A nartok unokaöccse az ostobák ostobája torkára vágott, a kard visszapattant, és akkor mondja:

– Ej, erősen csapsz, de ha magad így reszketsz, nincs erőd a csapásra. Csapj akkor a fejemre a lándzsámmal.

A nartok unokaöccse rácsapott az óriás fejére. Akkor mondja az óriás:

– Ó, csak ezt tedd, és fel foglak ismerni. Hallgass rám, nartok unokaöccse: régóta ülök itt, és elfogott az álom. Elfolyt a vérem, össze kell szednem, ezért ki kell magam aludnom. Öröködj! Ha megérkezik, aki a lányom elrabolta, ébressz fel, azután elviszlek a társaidhoz.

– Miről ismerem meg a lányodat? – kérdezte a nartok unokaöccse.

– A lányom olyan, hogy ha sír, a könnyei igazgyöngyökként hullanak a földre, és a kövek széthasadnak, ha pedig nevet, akkor a kövek maguktól táncolnak.

Az ostobák ostobája elaludt, a nartok unokaöccse vigyázott rá, nagyon vigyázott rá a nartok unokaöccse. Estétől reggelig fenn volt. Megjött a nap, és sírás hallatszott, az ostobák ostobájának a lányát rabolták el. A lány könnye a kövekre hullott, és a kő széthasad. Megértette a nartok unokaöccse a dolgot. Fogta a lándzsát, és az ostobák ostobája fejére csapott vele. Az ostoba vakarózott, de nem ébredt fel. Másodszor is rácsapott, de az csak horkantott, de nem ébredt fel. Rácsapott harmadszor. Az ostoba felébredt, kinyitotta a szemét, kérdezi a nartok unokaöccsét:

– Megjöttetek?

– Még nem, de a lovasaikat hallom és látom.

– Igazat beszélsz, nartok unokaöccse, jön a lányrabló, és bármi történik, az embert meg is ölheti, rád hagyom a gyűrűt. Egyetlen lányom legyen a tiéd.

A nartok unokaöccse felhúzta a gyűrűt, és félreállt. Megjelent a lányrabló. Az ostobák ostobája látja, hogy sír a lánya. A lányrabló elé ment, összecsaptak, küzdeni kezdtek, kitépték egymás állkapcsát, és mindketten meghaltak. A leány sírni kezdett. A nartok unokaöccse sokáig nézte, azután odament a lányhoz, és mondja neki:

– Vedd az apád ajándékát, – és nekiadta a gyűrűt.

A lány megismerte a gyűrűt, mondja a nartok unokaöccsének:

– Valami gonoszságot tettél valakivel?

– Nem tettem és nem teszek senkivel, itt vannak előttünk, látni fogod őket.

– De megmondtad-e neked az én Istenem, hogy az apám holttestével mit tegyek?

A nartok unokaöccse köveket rakott kupacba, síremléket állított, és az ostobák ostobáját belehelyezte. Aki pedig a lányt elrabolta, azt előtte sírba temette.

A nartok unokaöccse magával vitte a lányt, a carciákat a földre esve találta, a megbetegedésük ideje volt. A nartok unokaöccse mondja a lánynak:

– Vízrel lásd el őket, én meg keresek nekik valamit.

A nartok unokaöccse elment vadászni, vadakat fogott, fizoneget készített, és megetette őket.

A nartok unokaöccse segítségével a carciák magukhoz tértek. Mennek velük. A nartok unokaöccse elmondta a lánynak az utazás okát. Akkor a lány mondja:

– Hidd el, hogy te gyógyító vagy, és hogy azért gyötrődsz.

Mennek a carciák, megy velük a nartok unokaöccse is a lánnyal. Sokáig mentek, és egy kalak faluhoz jutottak. Abban a faluban ilyen emberek laktak: ha a területükön átmenő őket háromszor játékban megverte, annak háromszoros jutalmat adtak, ha az átmenő maga vesztett, attól ezért a veszteséget háromszorosan követelték. A falu lakói szívesen fogadták a nartok unokaöccsét és a carciákat. Kivitték elébük az útra az étkezőasztalokat, és gondoskodtak róluk. Jól ellátták őket, azután Kalak³¹ falu vénje kérdezi az átutazókat:

– Táncolni nincs kedvetek?

– Hogyan, jóllakott hassal táncolni vagy énekelni vagy versenyezni kér.

A nartok unokaöccsének a fülébe súgja az egyik vén:

– Pszt, pszt, maradj egy kicsit az árnyékomban!

A nartok unokaöccse gondolatban kibúvót keresett. De egy öregasszony megkérdezi:

– Ki vagy? Honnan vagy?

– A nartok unokaöccse vagyok.

– Ó, a rendelkezésedre állok. A nartok vénje a barátom volt. Megsegítelek a táncban, éneken, versenyben, ha beállsz, csak teljes erődből csináld, és jobb leszel, nem fogsz vesztetni.

A nartok unokaöccse köszönetet mondott az asszonynak. Odament a társaihoz. Aztán megkezdtek a táncot. Kalak falu lakói a legjobbakból kettőt állítottak ki. A nartok unokaöccse pedig a carciák nevében indult a táncba.

A két táncos közé húzódott. Azok ide-oda csalogatva megszorították. A nartok unokaöccse, mintha ügyet sem vetne rá, magasán tartotta a fejét. Rá-rálépett a lábukra, és kezükön-lábukon vízhólyagok keletkeztek. A vízhólyagok szétrepedtek, és lesántultak. Amikor Kalak falu lakói a táncosok sántaságát látták, hát kijelentették:

– Veszítettünk.

A tánc véget ért. Aztán pedig két sárcipős fiú a falu dalait adta elő. A Nartok unokaöccse beállt közéjük. Azok beleénekeltek a nartok unokaöccsének a fülébe, de őt ez sem zavarta. Akkor a nartok unokaöccse, hol az egyik, hol a másik hangjába erősített be, és a fülük rostjai megsüketültek. Amikor a nartok unokaöccse a dallamot leeresztette, eltévesztették a szólamukat. Kalak falu lakói akkor kijelentik:

– Veszítettünk.

³¹ Kalak (Калак) a mai Tbiliszinek, Grúzia fővárosának oszét neve

Az éneklés is véget ért, és vetélkedésre álltak fel. A nartok unokaöccse egyedül, Kalak falu lakói közül hét ügyes fiú dobálta a kavicsot. Amennyi kavicsot heten dobtak, a nartok unokaöccse elkapta, és keményen visszahajigálta. Kő követ ért, és Kalak falu fiai nem tudták kivédeni a dobásokat, és a földre zuhantak. Kalak falu lakói akkor így szóltak:

– Ismét csak veszítettünk.

Kalak falu vénje mondja:

– Veszítettünk, és háromszoros jutalmat adunk. A nart férfinak göndör prémeket sapkának. Asszonyának – selyem anyagot kötének és a gyermekeinek tiszteletünkből – selyem-posztó anyagot ingeknek.

A carciák és a nartok unokaöccse köszönetet mondtak nekik, és elindultak. Olyan hosszú utat tettek meg, hogy elgondolni sem lehet, aztán a carciák megbetegedtek. A nartok unokaöccse és a lány ápolni kezdte őket, egy napra sem hagyták őket felügyelet nélkül, és aztán felélénkültek. A nap elhomályosodott, ahogy megérkeztek a nartokhoz. A nartok tisztelni kezdték a carciákat, és unkaöccsüket. Az egyiptomi földet a carciák rászórták a saját földjükre. Az egyik vénjüket Szuának hívták. Szua szórt a földből a forrásaikhoz, és a források bővizűek lettek, ezután a carciákat vonzották a források.

A carciáknak mennyei gyógyszer volt az Egyiptomból hozott föld, kertjeik bőséges szőlőtermést hoztak, a szántóik jobban kezdtek teremni. Ettől kezdve pedig a carciák találékonyak lettek, és nem betegedtek meg.

A carciák ajándékokat hoztak a nartoknak, és a nartok unokaöccsének a tiszteletére nagy lakomát készítettek. A nartok is ugyancsak elégedettek voltak unokaöccsükkel, és ami ajándékot a nartok unokaöccse Kalak városából a nartoknak hozott, azokat neki magának ajándékozták. Nagy lakodalmat is csaptak neki, és tisztelettel bocsátották hazájába az ajándék lóval, nyereggel, kantárral, nemezzel.

Azt mondják, hogy állítólag Edüszben is Egyiptom talaja van, és hogy a sok ásványvízforrás is onnan van.

A CARCIÁK

Ősi éneket fogok mondani az oszét nép megjelenéséről és a nartok gaztetteiről.

Réges-régen, nagyon régen volt egy nép, carciák volt a neve. Máig is csodálatosak maradtak az iron emberek között a carciák csodálatos történetei, pusztulásuk, az iron nép megjelenése és szenvedéseik.

A carciák sokan voltak, ötszázezerszer ezret tettek ki. Napkelettől napnyugatig, a jobb oldal és bal oldal – mindig a carciák kezében volt, és carciák éltek. Ami a földkerekségen jobb volt, az a carciák kezében volt. Ők adtak neveket is. A nagy folyók ma is azokat a megnevezéseket viselik, amely neveket a carciák adtak, nem ritkán azokat viselik ma is.

A carciák azt a nyelvet beszélték, amelyet ma az ironok beszélnek, csak carciáknak hívták őket.

Máig is fennmaradt az iron embereknél a mondás: „Íme a carciák csodái és történetei”, bizony. A carciák szenvedő és gonoszkodó emberek voltak. A carciáknak sok ocsmány szokásuk volt; közöttük nem volt férfi és nő, anya a fiával, lánytestvér a fiútestvéreivel, apa a lányaival szaporodott. Baromként végezték a dolgot.

Ebben az időben a carciáknak még az a szerencsétlen szokásuk is megvolt, hogy emberhúst ettek.

De nem csak a carciáknak, hanem azoknak a más népeknek is, akik körülöttük voltak, azoknak is megvolt ez a szokásuk – emberhúst ettek.

Hát ilyen korszak volt.

A carciák, ha csak lehetett, nagy folyók partjára építkeztek, és mindig a folyópartokon laktak, mert az életformájuknak megfelelően a folyóparton könnyebb volt élni; aztán azért, mert az akkori korban utak nem voltak, és vízen könnyebb volt egyik helyről a másikra ladikkal közlekedni.

Ha volt is valami útféleség egyik helyről a másikra, azok az utak sötét erdőben vezettek, és a vadak miatt veszélyesek voltak: farkas is sok volt abban az időben.

A carciák keskeny patakok partján is éltek. Ahol folyóvíz nem volt, ott a carciák terjedelmes tavakat hoztak létre, és azok mellett is éltek, abból ittak, vagy bővizű források mellett laktak.

A carciák is ismertek olyan forrásokat, amelyek az embereket a betegségből meggyógyították, meleg forrásaik is voltak, ásványvízforrások.

A carciák nem ismertek szentélyeket, nem volt istenük, nem voltak istenségeik sem. A carciáknak csupán tabuik voltak.

A tabu férfi volt. Lehet, hogy az emberek nem választották tabunak, de aki erőszakos volt, öt-hat emberre támaszkodhatott, ilyen erőszakos ember volt a tabu. Az ilyen erőszakos ember az erejével tabunak tette magát.

Minden tabunak volt saját népsége, meg kell mondani, a carciák közül saját köre. De falvaik nem voltak, szórványok voltak.

A carciák népsége kénytelen volt a tabujának szolgálni, kuszártot készíteni.

Voltak olyan tabuk, akik az embereikkel egy helyen laktak, gondozták a földjeiket, dolgoztatták az embereiket, és abból éltek. Azok az emberek, akik egy helyen laktak, nem vándoroltak egyik helyről a másikra, azoknak volt fonott sövényük, házaik. A házaik tetejére szénát raktak, azután sarat, és a háztető közepén nyitva volt egy lyuk, hogy a füst kimenjen.

Voltak olyan tabuk is, akik nem egy helyen laktak, nem telepedtek le, nomád tabuk, váltogatták a lakóhelyüket, és az embereiket is ide-oda vezették. Ők az embereikkel olyan helyekre törekedtek, ahol emberi láb még sohasem lépett, ahol még senki sem lakott, és ahol minden bőven volt: ahol gabona, gyümölcs bőven termett.

A nomád carciák télen a föld alatt, feltöltött helyeken laktak, faluszerű csoportjaik voltak. A tabuik is a föld alatt laktak. Meg kell mondani, a tabuk jobb élőhelyeken laktak. Nyáron kint tartózkodtak.

Ha többen maradtak azon a helyen, a nomád tabuk másik területre húzódtak.

Abban a korban, amikor a carciák éltek, sok volt az erdei vad is – medve, farkas, és ezek a carciáknak gondot okoztak: magukat is, és akik maguk körül állatot is tartottak – ökröt, tehenet, kecskét, bivalyt, tevét, lovat – ezeket is megették.

A carciák lakóhelyén továbbá volt sok vaddisznó, zerge, szarvas, tulok, erdei kecske.

A carciák kutyát is sokat tartottak, hiszen hús volt bőven.

A tabuk maguk nem dolgoztak, mindig az embereik hátán ültek, mozgatták, dolgoztatták őket.

A tabuk az embereiket adózóikká tették, a háziállatot, amelyet a házastárssal fizettettek – ökröt, lovat, tevét, mindenféle szárnyast – egyre növelték.

Ezek a dolgozók gondoskodtak állandóan a tabukról, ezeket ők tartották el. A vadbőrökből ruhát készítettek: télen a derekukat térdig fedték, nyáron csupaszon jártak.

A tabuk az embereiknek erdei vadakat is öltek, és a bőroket egymás között szétosztották.

Ha a carciák vadászni mentek, akkor a tabujuk előttük ment. A vadat minden oldalon bekerítették, és botokkal megölték.

Ahol a carciák laktak, azokon a helyeken minden megtermett, pl. gyümölcs – alma, körte, szőlő is, azután búza, gabona, továbbá kalászosok.

Akkoriban gyomként termett a gabona.

Valamikor zöldséges kertet nem ismertek. Mindenféle gyümölcs megtermett – mindig termett az erdőben. Egy szóval, minden gyümölcs, ami csak volt, mind vad volt.

Ami ehetőt találtak a carciák – pl. gabonát, kalászt – azt hosszú szíjakkal ladikokon vitték a házaikba.

A gabona érésekor, a kalász érésekor a carciák kévét kötöttek, tűz fölé tartották, megpörkölték, és azután ették meg. Kévét vittek a tabunak és családjának is, így szolgáltak nekik.

A száraz gabonát, magot kitisztították, és télire is tettek el. A fakérget lehántották, azokból tartóedényeket, csöbröket is készítettek, és azokba rakták el télire.

Ezekből az ételekből is vittek a carciák az erősebb tabuiknak. Gyümölcsöket is vittek a tabuknak. Egy szóval, ami javakat a carciák megszereztek, azokból visznek a tabuknak.

Egyik-másik helyen a carciák olyat is csináltak, hogy ami búza, gabona a téli élelemből a másik eljöttéig megmaradt, azt szétszórták a földön, botokkal feltörték a földet.

Ha egyik-másik tabu a másik törzs carcia embereit háborgatta, hát a törzs emberei a tabujukhoz fordultak, és panaszkodtak: – Íme ez és ez a tabu maga és az emberei háborgatnak minket, gyermekeinket, asszonyainkat és minket is elrabolnak, és megesznek.

Azoknak a carciáknak a tabuja, akik panaszkodtak, összehívta az embereit, és rárontottak arra a tabura, amelyik háborgatta őket.

Így aztán felduzzadtak: először egyes tabuk agyonverték egymást, azután pedig, melyik győzött, az a tabu a másik tabu embereit maga alá vonta, és a gyermekeiket szintén megette. Ha az emberek nem fékeztek meg, hát egy-egy embert is megettek. A legyőzött tabut verembe dobták, és ott haltak éhen. A győztes tabunak az emberei mondták: – A vendégeid vagyunk, mi nem csapunk be senkit, minket becsapott a tabunk. Mostantól fogva mi is hozzád imádkozunk, neked adjuk áldozati adományunkat, és neked szolgálunk.

Volt olyan napjuk a carciáknak, a tabu pihenőnapja, a fenébe, amikor a tabut kellett szolgálniuk, és neki emberhúst kellett felszolgálni, hát, a fenébe, ne haragítsuk magunkra a tabunkat.

Ilyen napokon a tabuknak ismét ajándékoztak csecsemőket megenni. Egész csődületben gyűltek össze a carciák a tabu előtt, és énekelve-táncolva így beszéltek:

„Ó, megesszük a baját
A hatalmas tabunknak,
Aki a magasságban ül,
Aki előttünk jár,
Aki megvéd minket
Minden gonosztól,
Minden rossz tulajdonságtól
Aki véd minket.
Bocsáss meg
És legyél barátságos ahhoz,
Aki a tabunknak áldozik!”

És a gyermek is ott ugrabugrált a tabu előtt.

A carciákat így napról napra szerencsétlenség érte, de a carciáknak is jutott a valódi boldogságból, és ők igazán ügyes emberek voltak.

Minthogy a carciáknak nem volt elegendő munkaeszközük, és ami volt is, nem volt megfelelő, a carciák a vastag fákat tűz segítségével gyökerestül szedték ki a földből; a közepén szintén tűz segítségével vágták el, azután a belsejében tüzet gyújtottak, vályút égettek ki, és így csónakot készítettek. Egy ilyen csónakban húsz-harminc személy ment.

A carciák a maguk készítette csónakokat elvitték más népekhez, és azokat emberekre cserélték.

Kétségtelen, hogy a carciák embert vagy csecsemőt nem ettek. Ha egyeseknek utóduk nem született, és gyermeket szerettek volna, úgy neveltek fel gyermeket, mint sajátjukat, és fiuknak nevezték.

A carciáknak nem ez volt az egyetlen tudományuk. Sok más és más ügyeskedést ismertek: bőrből ruhát készíteni, varrni. Ezen dolgokban is igazán ügyesek voltak.

Valamikor nem volt a carciáknak fegyverzetük, és tűz segítségével keményfa rudakat hegyeztek meg, és így készítettek lándzsákat.

Egy újabb ügyeskedésük volt a carciáknak, hogy a víz alatt szakaszonként mentek. Ha valahol a vízben hal volt, nagy hal, azokat a víz alatt meg tudták fogni, ha a víz alatt megfogták, a nagy halat hegyes nyárssal a víz alatt megölték, és felszínre hozták.

Évek jöttek, múlt az idő, és a carciák vaskészítményeket is megismertek, harci eszközöket, azután eszközöket is. Ismerték az agyagtárgyakat is – cserépedényeket, kőedényeket és másokat.

A carciáknak már voltak cserépfazekaik, és azokban búzát, gabonát főztek, részben maguknak, továbbá a tabunak.

A carciák hússzeletet is ettek nyersen, továbbá halat.

Faeszközök készítésére is rátértek a carciák, mint pl. a házépítés, hídépítés és mások.

Ezeket a készségeket a carciák nagyon jól elsajátították, de olyan szerencsétlenek voltak, hogy a csapások és galádság egyre jobban és jobban sújtották őket. Azóta sok-sok idő telt el.

IRON

Kaukázusnak fia született, akinek az Iron nevet adta.

Bárhon voltak keletzsinek, veleszinek, deleszinek,³² mindegyikhez szólt:

– Aki mostantól fogva a mi szokásainkra tér, ironnak fogják hívni, és róla nevezték magukat a fiaink ironoknak, mint Narti ivadékok.

Ő [Kaukázus] az asszonyt Nartinak hívta.

Múlt az idő, Kaukázusnak megszületett a második fia is, akinek a Kiv nevet adta.

Nevelni kezdte ezeket a fiúkat.

A tabuk híre kezdett eltűnni.

Múltak a hónapok és az évek.

Az összes carcia, bárhon volt is, jött, és Kaukázusnak szolgált.

– Az első fiad nevére mi is ironok vagyunk, csak megtartjuk a carciák szokásait.

Kaukázus váratlanul megerősödött.

Kaukázusnak és Nartinak akkor megszületett a harmadik fia. A Gerem nevet adták neki.

Jöttek hozzá napkeletről, napnyugatról, a jobb oldaláról, a bal oldaláról, bárhon voltak, és szolgáltak Kaukázusnak.

– A te szokásaid valóban jók, és mi megtartjuk azokat. Mi is mindannyian ironok vagyunk, ahogy a te idősebb fiad, légy kedves, minket is így fogadj.

Nőtt, egyre csak nőtt a Kaukázus népessége.

Egy szóval, a carciák népének nem volt nyugta. Hol az egyik oldalról, hol a másik oldalról jöttek a Kaukázusba, a Dzau-szorosba, a Dzeveg-szorosba, lóúton.

³² A szöveg alapján a *keletdzsin* [кѣлѣтджын], *veleszin* [уѣлѣсин] és *deleszin* [дѣлѣсин] szavak népcsoportot, nagycsaládot jelölnek. Az oszét szótárak csak annyit tartalmaznak, hogy a *кѣлѣтджын* jelentése ‘karosszék’, a *уѣлѣсин* jelentése ‘női ruha túl magas felvágással’, a *дѣлѣсин*-é pedig ‘női ruha alacsony felvágással’.

A mai napig fennmaradtak a Kaukázusban az ironok között a hagyomány szerint Dzeveg falu, Dzau-szurdok. Közöttük volt a Ló-út, amelyen a dzevegiek a Kaukázusba jöttek.

Nartinak pedig megszületett a negyedik fia – a neve pedig Guüdzi.

Kaukázus aztán megerősödött, és saját maga kezdett sürgölődni, hogy saját szemével lássa, hogy megy a dolog, mondta nekik – emberevés nincs, a becstelenséget hagyjátok abba!

Kaukázusnak pedig fia született, a neve pedig – Ermeg.

Iron – az idős fiú – még nem nőtt fel, de olyan ügyes volt, hogy tudásban nem maradt el Kaukázustól, a keletzsinek, veleszinek, deleszinek pedig egyre erősödtek, nagy szenvedéllyel küzdöttek és dolgoztak a Kaukázus szokásaiért.

Akikhez Kaukázus szeme elért, azokat jól megerősítette.

Kezdték jönni szolgálatot tenni a keletzsinek, veleszinek, deleszinek, kezdték meghódítani a külsőket is.

Kaukázusnak pedig fia született. Az Uürszi nevet adták neki. Kaukázus elküldte az idősebb fiát, Iront, a keletzsinekhez, veleszinekhez, deleszinekhez, azon istenségekkel szemben, akik még nem hódoltak meg Kaukázusnak, és akiknek a népessége küzd Kaukázus szokásai ellen.

Iron a keletzsineivel, veleszineivel, deleszineivel azon az oldalon kezdett rátörni a tabukra, ahová az apja küldte. Ironnak kint kellett megszilárdítania a Kaukázus szokásait.

Az embereik túrták a tabukat, és harcoltak értük Ironnal szemben, de amikor a carciák megtudták, miért harcol Iron, és milyen szokásokat akar bevezetni, hát rengetegen elsőkdöstek a tabuktól, felajánlkoztak Ironnak, nem akartak harcolni a tabuk szövetségeseiként.

A carciákhoz elhangzott a kiáltás, amikor a tabuk nagyon gyakran magukat a carciákat is csépelelték.

A tabuk ereje meggyengült. Ezért nagyon gyorsan elsőkdösött a tabuktól a carciák népe, és Iron erejével egyesült. Az ironok egyre erősödtek, és egyre hatalmasabbak lettek.

Amikor Kaukázus a carciákat harcban legyőzte, megtiltotta az emberevést, mondta az embereknek: mostantól fogva, bizony, emberhúst enni, bizony, soha többé nem szabad, új szokásokat, bizony, kell felvennünk, mondta, és amikor ezeket a jó követelményeket más népek meghallották, hát azok is jöttek Kaukázushoz, és mondták neki:

– Minket is végy fiadnak, Ironnak a nevére, hogy mi is a te kölykeid, ironok legyünk!

Ismét csak nőtt, egyre csak nőtt a Kaukázus népessége.

Kaukázusnak pedig fia született, a neve pedig Dajran.

Aki a Kaukázus fiai közül felnőtt, szolgálatot teljesített Kaukázusnak:

– Engedd meg nekünk, hogy a keletzsinekkal, veleszinekkal, deleszinekkal legyőzzük a carciákat!

Napról napra haladnak előre az ironok, és az erejük egyre erősödik.

Azok a carciák, akik a keletzsinek, veleszinek és a deleszinek kezére kerülnek, bizony, nem mondják, hogy mi carciák vagyunk, hanem így beszélnek:

– Mi, bizony, ironok vagyunk, mi, bizony, Kaukázus fiai vagyunk.

Amíg Kaukázusnak a fiai nem nőttek fel, addig nem megy tőlük messzire, addig óvja ivadékait, hogy senki se ártson nekik.

Kaukázus felül a fehér lovára. Dzeveg falu irányába is tekint, Dzau-szurdok irányába is tekint. Tudja: azok a carciák szurdokai.

Kaukázus figyel a lova füleit, és a lova ide-oda pördítette a füleit. Mindig abba az irányba tartotta a fülét, amely irányban a legerősebb harc volt a tabukkal. Abból tudta meg Kaukázus, mely irányba kell erősebb segítség. A ló füle megmutatta.

Kaukázusnak pedig született egy fia. Az Apha nevet adta neki. Narti – a csecsemők istensége, éles szemmel figyel a csecsemőket, és valóban jól sűrög-forog körülöttük.

Amíg a gyermekek neveletlenek, gyakran kérdezzetik az apjukat:

– Hol vannak az elküldött testvéreink? Lehet, hogy segítenünk kell, de mi is készek vagyunk, ne félj, Kaukázus apánk, az ellenségeidnek semmit sem engedünk, megtáncoltatjuk az összes carciát.

Elküldi a fiait a carciák tabui elleni harcba. Kivűt napkeleti irányba küldte, Kaukázus erőket rendel alá: a keletdzsünöket, veleszineket, deleszineket.

Abban az időben a harci eszközök még nem ilyenek voltak, mint a mostaniak, de voltak botok, kövek.

Hatalmas vermeket ástak, a földbe mélyen behúzódtak, fákat vágtak ki, és a lombozatot a vermekre borították.

Amikor a keletdzsünök, veleszinek, deleszinek a carciákhoz megérkeztek, menekültek vissza, és maguk után csalták a carciákat a tabukkal, és végül a vermekbe hullottak.

Azok a carciák, akik ezeken a helyeken maradtak, akik a vermekbe estek, azoknak az ereje meggyengült, és őket a keletdzsünök, veleszinek, deleszinek könnyedén megtörték, elfogták.

Voltak olyanok is, azok, akik megmaradtak, azok civakodva jöttek a keletdzsinekhez, és könyörögtek nekik:

– Ne öljete meg bennünket, mi is ironok vagyunk, mi is Kaukázus gyermekei vagyunk. Múltak az évek, és akkor Nartinak fia született – Legkiz.

Rengetegen menekülnek a carciák Kaukázus keletzsinjeihez, veleszinjeihez, deleszinjeihez, könyörögnek nekik:

– Fogadjatok minket magatok közé, egyesítjük az erőinket, és együtt harcolunk a tabuk ellen. Senki sem akar a carciák tabuival élni.

Bárhol voltak a carciák, ahogy mondtuk, mindig vízparton laktak. Sehol sem kívánták ételnek a keletzsinéket, veleszineket, deleszineket.

Ahogy a hal a vízben, a carciák úgy úszkáltak ide-oda, és a vízben megfogták a halakat, és finom ételt készítettek. A keletzsinék, veleszinek, deleszinek éhséget nem szenvedtek.

Múltak az évek, hónapok, napok, és Nartinak fia született – Lazi.

Noha a fiúk még nem nőttek fel, mégis nagyon okosak voltak, és Kaukázus újból elküld napnyugatra egy fiút – Geremet.

Kaukázus a hágóit járja lóháton, figyeli a lova füleit. A ló állítólag megmutatja, hol van a legélesebb küzdelem és nehézség. Kaukázusnak ez a lova egyenesen megmutatja, hol van a legélesebb küzdelem, hova kell segítség. Noha a lova nyelvvel beszélni nem tud, de a füleivel úgy mutat, hogy Kaukázus megérti a jeleit, és megérti, amit a ló mutat. Kaukázus abba az irányba készül éjjel-nappal.

Telik az idő, és Kaukázus ismét elküldi napnyugat jobboldali irányába Guüdzüt és Ermeget.

Múltak aztán az évek, hónapok, napok, és Kaukázusnak és Nartinak akkor fia született. Ennek a fiúnak Kaukázus és Narti a Mangol nevet adták.

Üürszi és Dajran még fel sem nőttek, máris apjukhoz, Kaukázushoz mentek, és mondták:

– Engedd meg, hogy segítsünk a testvéreinknek. Add nekünk a keletzsinéket, veleszineket, deleszineket, hogy segítsünk a testvéreinknek. És együttesen legyőzzük az ellenségeinket: a tabukat és a carciákat.

Kaukázus elküldte őket napkeletre.

Növekednek a fiatalabb testvérek. Készülődnek éjjel-nappal. Ágyban pihennek, aggódnak – a mi testvéreink, a fenébe is, nagyon nehéz helyzetben vannak, és a fenébe, mi itt alszunk édesen.

Még fel sem nőttek, Kaukázus újból elküldött két fiút nyugatra – Aphajt és Legkizt.

Azután évek, hónapok, napok teltek el, és Kaukázusnak és Nartinak fia született, akinek a Farszu nevet adták.

BAZIL ÉS OLGA

A nartok fiataljai közül egy asszonynak fia született. Ennek az asszonynak nem volt embere. Ebben az időben, Guüdar előljárósága idejében volt egy asszony, a neve Teraz.

Minden szegletből jutott nekik, hallgattak az eszükre. Teraz nem volt ügyes, és egyáltalán nem tanult semmi jót.

Terazhoz jött egy asszony, és mondta neki:

– A nart-ivadékok közül megerőszakolt engem egy legény, és fiam született. Nem akartam sem megölni, sem sírt ásni neki. Hozzád jöttem, mit segítesz nekem, mit tanácsolsz?

– Hozd el hozzám a csecsemődet, meg kell vizsgálnom, megmérem a mérlegemen.

Az asszony éjszaka titokban elvitte a csecsemőjét Terázhoz.

Teráz rátette a mérlegre ezt a csecsemőt, Teráz alaposan megvizsgálta ezt a csecsemőt, és mondja az asszonynak.

– A te fiadból remek legénynek kell válni. Ezért cselekednünk kell, hogy egészséges maradjon, és felnőjön.

Abban az időben egy másik szegben egy asszonynak meghalt a fia, a halott csecsemő ugyanakkora volt, és Teráz mondja az asszonynak:

– Holnap ennek a kisfiúnak a holttestét kriptába teszik. Másnap az anyja szíve nem tudja megállni, és kora reggel sírva elmegy a kriptához. Mielőtt ő odaér, te nekilátsz, és oda-mégy ehhez a kriptához, bugyoláld be, ahogy a halott csecsemő van, és tedd oda a te csecsemődet. A halott csecsemőt pedig vidd el valahova az erdőbe, ott temesd el olyan mélyen, hogy ki ne ássa senki. Hallgatózz messziről. Ezt a dolgot addig kell megtenned, amíg az asszony nem ért a kriptához, és hallgatózz, mi történik, mit csinál az az asszony.

A halott anyja valóban pontos időben érkezett meg, a kriptá mellett sírdogál magában. Belülről gyermeksírást hallott. Az asszony beugrott a kriptába. Vár, és a gyermek sír. Kihúzta, és ahogy az ő csecsemője volt bebugyolálva, úgy volt ez is.

Annak a gyermeknek, amelyik meghalt, Bazil volt a neve.

Közismertek voltak az e szegbeli Teraz dolgai és bölcsessége. Elindult az asszony a csecsemővel, és megérkezik Terázhoz:

– Légy szíves, Teráz, mondd meg nekem: enyém ez a csecsemő vagy nem? Egyenesen mondd meg nekem! A gyermekemet tegnap holtan sírba tettem, és ma reggel odamentem, és ezt a csecsemőt találtam sírva, mondd meg igazán: enyém ez a csecsemő vagy nem?

Teráz mondta neki:

– Nem vagy még olyan öreg, hogy elmenjen az eszed. Meg kell mondanom, hogy a tied a fiú. Nézd csak, mennyire hasonlít rád, a szeme, a szemöldöke. Már csak az hiányzik, hogy megszagoljam a melledet és a csecsemőt is.

Teráz megszagolja a csecsemőt is és az asszony mellét is.

– Jó asszony, te talán nem érzed a szagot, mindketten egy test szagát árasztjátok. Hogy hívják a fiacskádat?

Az anya mondja:

– A fiamat Bazilnak hívják.

– Tedd a mérlegre!

Azután Teraz kezébe fogta a gyermeket, és mondta az asszonynak:

– Nohát, jó asszony, a te fiad Oszétia legderekabb férfja lesz, de jól bugyoláld be. Ha erőd lesz, ne bízd senkire. Hozzá hasonló magzatok nem gyakran születnek Oszétiában, ami erőd csak van, ügyelj rá. Engem is tudósíts, hogy növekszik, mindig értesíts, hogy jól van, egészséges, beteg.

Az asszony a csecsemőt keblére vonta, puszilgatta, és elvitte haza.

Eljött a valódi anyja is, és mondja Teraznak:

– Egyem a bajodat, mi történt, kihez hasonlít a fiam?

– A fiadat egészségesen láttam, megmértem. Oszétia értékes férffia lesz. Megszeret-
tettem az új anyjával. Elhitte, hogy valóban az ő fiacskája, de a halott csecsemőt olyan mélyen
temesd el, hogy senki se lássa meg.

– Ne félj, Teraz, eszem a bajodat. Letérdelek előtted, hogy ilyen jót tettél az anyának és
Oszétának. A [halott] csecsemőt olyan helyre helyeztem el, hogy ha a hegyek leomlanak,
akkor sem fogsz megtudni semmit, és ha a hegyek leomlanak, maga a csecsemő is földdé
válík.

– Ez az anya igazán szereti a gyermeket. Mondtam neki, hogy gyakran jöjjön el
hozzám, és számoljon be, hogy van a csecsemő. Majd értesítelek, gyere el, amikor itt van, és a
gyereket is meglátod. A kezébe veheted, ha itt van, és örülhetsz neki.

A fiú akkorát nőtt hetek, hónapok alatt, mint amekkorát mások egy év alatt nőnek.

Múlt az idő, múltak az évek, a fiú tizenöt éves lett, játszott az egykorú társaival.

Bazil nagyon szeretett a társaival bigézni.

Bazil növekedik, zömök, tizenhét éves lett. Bigézett. Ütötte a bigéjét, és a bige
elrepült, és eltalálta az egyik lány lábát.

– Ej, alacsony fiú, a nevelőanyád máskor másképp neveljen, eltaláltad a lábamat. Ha
olyan hős vagy, hát a huszonnégy patak ezen oldalának napkeleti jobb partján van egy torony,
ott a toronyban fogságban van Guüdar szép lánya, Olga, aki Guüdar asszonyára nem hallga-
tott. Ha akkora erőd van, és olyan hős vagy, őt kérd meg feleségül, – mondta a lány Bazilnak.

Guüdar anyja korán meghalt, még gyerek volt, akkor. Guüdar húsz éves lett. Olga pedig
tizenhét. Olga szegény anyának és apának a lánya volt, nartivadék, és nem engedelmes-
kedett Guüdar asszonyának.

Olga olyan szép volt, hogy ha éjszakánként kinézett, hát a táj úgy felragyogott, mintha a
nap süttött volna ki, és aki csak a környéken élt, mindenki felébredt, és megtudták, hogy
semmi jó nem történt: Olgához vagy lányszöktetők vagy erőszakoskodók jöttek, ezért Guüdar
olyan biztonságban tartotta, és olyan őrség volt a torony minden oldalán, hogy Olga a kapura
egyszerűen rá sem nézhetett.

Olgára maradt az apjától egy jeles csikó, a csikón kívül rá maradt még egy csodálatosan
csillogó, félholdhoz hasonló jelvény.

Amikor Olga apja meghalt, ezt mondta neki:

– Leányom, rád hagyjuk ezt a csikót és ezt a félholdhoz hasonló jelvényt, amely nap-
ként tündöklök. Ha férjhez mégy, leányom, varrd ezt a jelvényt az embered jobb mellére
kívülre, és addig fog élni, amíg rajta lesz. Ezt a csikót is sértetlenül add az emberednek, és a
lovat használjátok. Amíg csak éltek, el ne hagyjátok. Veletek együtt pusztuljon el.

Ezen az éjszakán Bazil úgy aludt el, mintha tíz egész évet aludna, gondolatai és vágyai
messzire nyúltak.

Reggel felkelt, és mondta az anyjának:

– Nyanya, hosszú útra megyek, és ne izgulj, ha sokára jövök vissza.

– Micsoda? Messzire mégy? – Az anyja csodálkozva mondta neki, – és ki küld téged?
Talán Guüdar küld valahová?

– Nem, Nyanya, nem, Guüdar nem küld engem sehova. Nekem magamnak van fontos
dolgom, azért megyek.

Bazil felkerekedik, elindul. Az anyja ment utána és sír, bütykös kezével törölgeti a
szemét. Bazil mondja neki:

– Ne csináld, Nyanya, eridj haza, amiért én megyek, az neked is örvendetes lesz.

Bazil elindul és megy. Az anyja visszafordul, és dűnnyögi magában:

– Ugyan mit csináljak, hogy éljek? Felneveltem a gyereket, és csak egyszerre fel-
kerekedett, és elmegy. Egyáltalán nem tudom, hová megy. Azt gondolom, lánykérőbe megy
valahová, pedig még komolytalan. Hej, teljesüljön a vágya! Bárhová megy is, teljesüljön a
vágya és baj ne érje, és köszönet a mellemnek – és az asszony a mellére üt.

Bazil megy. Tengereken és nagy folyókon csónakkal. Ahol nem volt folyó, ott lovon.

Bazil megszámolt huszonnégy széles folyót. Jónéhány nap múlva megérkezett napkelet jobb oldala irányában egy nagy folyó partjához.

Nem mehetsz oda, ha nincs jeled Guüdartól. Guüdar is, ahogy Kaukázus, időnként oda-küldött valakit, hogy a jelet megadja.

A csónakok őrei, akik a folyó partján álltak, megkérdezték Bazilt:

– Ki vagy, miféle vagy, ki küldött?

Bazil mondta nekik:

– Szegény ember vagyok, azért jöttem, hogy csónakot szerezzek.

És mások kérdezik:

– Ha így akarod, akkor miért nem hoztál jelet a parancsolónktól, Guüdartól?

– Guüdar távol van, én pedig itt vagyok, és amíg Guüdarhoz visszaérnék, éhen halnék.

Néhány nappal azelőtt, hogy Bazil odaérkezett, a csónakosuk annak rendje-módja szerint meghalt.

A csónak vontatói a fiút próbára tették, és mondták:

– Ha nincs is neki jele Guüdartól, mégis úgy látszik – a fiú valóban jól tud csónakot készíteni, és jól dolgozik.

Bazilt magukkal vitték dolgozni. Mindenhova eljut, mindenről tájékozódik, nem csak jól, hanem nagyon alaposan.

Amikor Bazil munkában van, minden oldalról körbejárja a tornyot, figyeli, kideríti, hogy juthat oda, honnan van a bejárata, és hogy lehet a toronyba a legkönnyebben bejutni.

Bazilt hamarosan figyelmeztették a csónakok parancsnokai, de Bazil nem rettent vissza a parancsnokoktól. Eddig mindig az járt az eszében, hogyan szerezheti meg a szép Olga kezét.

Múlnak a napok, hónapok, évek, és sok jót és tapasztalatot szerzett. De az a szerencsétlensége, hogy a csónakok éjjel nem dolgoznak, és éjszaka a csónakok pihennek a torony oldalánál és őrség települ rájuk, hogy senki se vigye el, senki se engedje el, ne mozduljanak el.

Minden csónak őrzője is egyedül volt. Meg kell mondani, hogy Bazil éppen jókor valósította meg tervét.

Ahogy Bazil kifürkészte a torony és Olga őreit, megfigyelte a torony ajtóit is, amikor az ajtókat becsukták, hát annyira nyikorogtak, hogy az egész népség, örök és mások is, akik csak a torony körül éltek, mind felébredtek.

Bazil kezére jutott tíz mérő faggyú, kötelek. A kötelek az őrség megkötözésére kellenek.

Amikor eljött az éjfél, Bazil nekiállt a cselekvésnek. A torony körül öt őr van. Bazil rávetette magát az örökre, a kötelekkel megkötözte kezüket, lábukat.

Az örök egymástól olyan távol álltak, hogy semmit sem vettek észre a másik lefogásáról. Azután a második örre vetette magát, annak is összekötözte kezét, lábát. Kettejüket egymáshoz kötözte, és mondja nekik:

– Ne csapjatok zajt, mert így megkötözve doblak be benneteket a vízbe.

Megkötözte a harmadikat is a kötelekkel – kezét, lábát. A két társához vonszolta, és hozzájuk kötözte, és ugyanúgy megfenyegette.

A negyedikhez is ugyanúgy odalopózkodott, és őt is megkötözte, odavitte a három megkötözött társához. Őt is hozzájuk kötözte, és mondta nekik:

– Ne csapjatok zajt, mert a vízbe doblak benneteket.

Odakúszott az ötödikhez is, rávetette magát, megkötözte a kötéllel, odavitte a többiekhez, hozzájuk kötötte és megfenyegette:

– Ne csapjatok zajt, mert a vízbe doblak benneteket, és bele fogtok fulladni.

Bazil faggyúval megkenste az ajtó forgópántjait, hogy ne csikorogjanak. A megkötözött öröket, nehogy megszökjenek a helyükről, a torony udvarába hurcolta, és erősen odakötözte őket ahhoz a vastag fához, amely a torony udvarában volt.

– Légy egészséges, boldogságom, – mondta Bazil a lánynak. – Gyere, foglalj itt helyet!
– Ki vagy, miféle vagy, honnan cseppentél ide, ki engedett ide téged, vagy semmisített meg az egész őrseget, kinek a segítségével jöttél?

– Nem jöttem senki segítségével, senkit sem öltem meg, elszakadtam az embereimtől, hogy ha erőm lesz, rajtuk kell segítenem, és vénségemig gyógyítanom kell a népet. Lásd, magad is fogságban ülsz, és eljöttem, hogy kiszabadítsalak ebből a fogságból. Még te is meggondolatlan lány vagy, még én is meggondolatlan fiatalember vagyok. De bennem az a tudat él, hogy az embereket kell szolgálnunk, neked is és nekem is, közös gondolkodással, közös cselekvéssel, közös akaráttal.

– Várj csak, hiszen apám rám hagyott egy csikót, már ő is felnőtt, mint mi, őt is megkérdezzük.

Odament a lóhoz Olga leány, és mondja neki:

– Megérkezett hozzám az az ifjú, aki az őreinket megkötözte.

A csikó mondja:

– Bizony készülj fel arra, hogy az, aki idejött, az nekem lovaglónak, neked pedig férjnek ugyancsak alkalmas lesz. Rajta, ne késsetek!

A lány előhozta azt a nyeret, amely az apjáról maradt rá. Bazil felszerszámozza a csikót.

Amíg a csikót felszerszámozta, a lány előhozta azt a jelvényt, amelyet az apja hagyott rá, és a [Bazil] mellére varrja. A napnál fényesebben világította meg a sötét tornyot ez a jelvény.

Erre a villogásra mozgolódni kezdtek az emberek, de a lány a jelvényt bőr kendőbe takarta, és maga is irhabundát vett fel, hogy a fénye ne jöjjön elő.

Kivezték a lovat a toronyból, és felültek rá. Az emberek is mozgolódni kezdtek, észrevették őket. A folyóparton megálltak, nem volt mit tenniük. A csónakok őrei is észrevették őket.

Akkor mondja nekik a ló:

– Ne féljetek, a lány övét dugjátok az orrlukaimba!

Bazil a lány övét a ló orrába dugta. A ló felnyerített, és a víz felett út keletkezett.

Amikor a közepére ért, Bazil felkiáltott:

– Mostantól fogva ennek a gázlónak a neve Ron.³³

Átugrattak erre a partra, de riadókiáltás hallatszott. A ló mondja nekik:

– Ne féljetek, ne nézzetek hátra, nem érnek utol bennünket.

A ló hegyről hegyre, síkságról síkságra ugrik, de a füle egyre hangosabb riadót hall. Riadó volt a folyóparton lakók közt, akiknek a parancsnokai (az örök) nartivadékok voltak.

A ló csak megy és megy. Hát mondja nekik a ló:

– Ne féljetek!

Amikor meglátták a Kaukázus hágóit, hát újra mondja nekik a ló:

– Vízen egyenes az út.

Bazil és Olga leereszkedtek a Kaukázus erődítményeire. Ott jutottak előre.

Guüdar szeretett a Krímben lakni, és ott volt.

Guüdar szíve megszakadt és meghalt, amikor meghallotta Olga elrablását.

Guüdar szíve pedig azért is szakadt meg, mert jól tudta, hogy Bazil fiatalember volt, hogy az emberek nagyon szeretik, és a fenébe is, engem, Guüdart a hatalmamtól megfosztottak, és a fenébe, Bazilt tartották Oszétia vezetőjének.

Ő maga, ahogy fentebb mondtuk, munkahelyeket egyáltalán nem hozott létre Oszétia-ban.

Guüdar szíve azért is megszakadt, mert megmondták neki:

³³ Az oszét *ron* (пон) szó jelentése ‘öv, derékszíj’

– Bazil, a fenébe, a Kaukázus erődítményeit elfoglalta, és ott telepedett le. Kikiáltotta magát Oszétia vezérének. Házastársának pedig a szép Olgát kiáltotta ki.

Bazil az első napjaitól fogva az emberekhez fordult, kiderítette, ki mit tud csinálni – fonni, szőni, hálót kötni, vaseszközt készíteni, szerszámot és hasonlót – éjjel-nappal kutatta.

Guüdar idejében ugyancsak hátul kullogott Oszétia.

Bazil munkahelyeket hozott létre – hálókötésre, kardkészítésre. Szép házakat is kezdett építeni. Egy szóval, Bazil nagyon megerősítette Oszétiát.

Bazil a jelvényét, a félholdhoz hasonlót, amely éjjel-nappal fénylett, a mellén tartja, erről tudták, Bazil, a csudába, jön.

Olga és Bazil mintha az égből pottyantak volna, és onnan ügyeltek olyan készségesen minden munkára.

Olga maga köré csoportot szervez, napról-napra egyre több és több a gyapjúfonó-munkás. Bazil jön, és mindenféle foglalkozást tanít: vasmunkát, szerszámkészítést, háztartási és katonai felszerelések készítését is, dárdákat, késeket, közönséges késeket, mert harci kardok ekkor még nem voltak.

Oszétia minden szögletéből jönnek a munkások, és kérik:

– Fogadjatok fel minket, a fenébe is, munkásnak! Mi is, bizony, segíteni fogjuk a birodalmat. Asszonyok és férfiak egyaránt jöttek.

Igazán gyorsan elterjedt mindenfelé – napkelettől napnyugatig, a jobb oldaltól a bal oldalig – úgymond, a fenébe, Oszétiában hasonlóan ügyeskednek, és a fenébe, az oszét gyapjúból hamarosan takaró készült. Mindenütt, az egyik határtól a másikig gyapjúszővet-készítő műhelyek keletkeztek. Annyi szövetet szőnek, hogy tartalékok képzésére is elegendő volt. Sok juh, sok gyapjú, és minden, kötelet is kezdtek fonni. Minden tevékenységben tanítója volt a szép Olga Oszétia minden asszonyának.

Bazil a műhelyeiben olyan sok mezőgazdasági munkaeszközt készít, hogy a mezőgazdasági munka az embereknek sokkal könnyebb lett.

Ami a carciáknál volt, idejétmúlt lapát vagy hegyes dorong, amellyel a földet ásták, megjelentek náluk a vas ásók, fejszék: földet művelnek, vetnek. Előttük jár Bazil. Hogy termelhetsz jobb, szebb búzát, árpát, kukoricát. Azután gyümölcsfákat is telepít, hogy közel legyenek az emberekhez. Falvakat alapít, hogy az emberek közel legyenek egymáshoz. Nagy falvakat, kis falvakat, hol milyen kell, hogy az emberek közel lakjanak egymáshoz, és hogy együttműködjenek a belső és külső ellenség ellen is, hogy erejük szerint választ adjanak az ellenségnek.

Eltelt néhány év, és annyi eleség keletkezett Oszétiában, hogy más országokból is jöttek cserélni, ami nekik nem volt. Ezen kívül, a más országok lakossága csodálta Oszétia szöveteit és kezes-lábas gyapjú ruháját. Olyan ruházat volt Oszétiában.

Így volt, és Bazil a szőrméből készült ruházatot sem vetette meg.

Eltelt néhány év, és túlhaladtak a gyapjúszőveteken is, amelyeknek a munkahelyei Guüdar idejében megszűntek. Növekszik viszont a réz, a deszka, kötnek vasból, réz ingeket, készítenek vasból, réz sisakokat, felső ruházatot.

Felkészültek az ellenség ellen, akár belső ellenség jelenik meg, akár külső, kész volt azokkal szemben harcolni. Egy szóval: bármiféle falu keletkezik is, kicsi vagy közepes, minden faluban készítenek vasból ingeket, sisakokat, felkészülnek, hogy a belső és külső ellenségnek választ adjanak. Idegen birodalmakból menekülnek az emberek, és jönnek hozzánk Oszétiába, és kérik: minket is, mondják, fogadjatok be, hogy itt éljünk mi is, a fenébe, jóllakjunk mi is, a fenébe, megtanuljuk a munkát hozzátok hasonlóan.

Nagy falvak keletkeznek, ha estétől reggelig szétnézel, hát falvak támadnak. Erősebb falvaik a folyópartokon. Az emberek elfelejtették az éhséget. Az emberek mondják: A mi atyánk Bazil, a mi anyánk pedig a szép Olga, sokat tesznek értünk. Imát is kitaláltak, és a szegyenünket megértették velünk, és a hírünket növelték.

Noha a carciák csak a Kaukázus egyik szurdokában éltek, Bazil és a szép Olga mégis dicsőséges életre tett szert.

Bazil felkészül a belső ellenség ellen, ezért nem is fél, nem hisz nekik, sem a belső embereknek, sem a külsőknek.

Bazil megtanítja egész Oszétia népét oszét kenyeret sütni, és elrendeli, hogy a kenyereken ne legyen hamu és szenny, hanem jól készítsék. Ebből a célból Oszétiában Bazil jelvényét vették alapul, és ahhoz hasonló kenyeret készítettek, félholdhoz hasonló, és ennek a kenyérnek a Bazil kenyere nevet adták.

Tutür ünnepének keddjére ehhez hasonló kenyeret sütnék, Bazil tiszteletére. Ennek a kenyérnek a neve – Bazil. Bazil az oszét férfiaknak megteremtette az oszét italt – az oszét sört.

Tutür ünnepére Bazil kitalálta, hogy versenyt, bigét, táncot, éneket alkot. Egy szóval, minden táncot, minden éneket, minden játékot – Bazil honosított meg Oszétiában.

Az emberek lelkesedésükben nem tudják, hogy mit csináljanak.

Bazil, az egész Oszétia vezetője, maga [is] bigézik, alcsikot játszik, énekel, táncol. Egy szóval, Bazil az oszét embereket mindenféle mesterségre megtanítja, aztán mindenféle játékokat, mindenféle tevékenységet meghonosít, különösen pedig a szép Olga. Minden mesterségben, minden játékban mindenütt megjelenik Bazil jele és Olga szépsége. A lovuk is mondja nekik:

– Nagyon alaposan tevékenykedjete, nagyon alaposan dolgozzatok, hogy az ilyenféle munkákkal és tanításokkal a hétköznapijaitokat rövidítsétek.

Messzire terjed Bazil és a szép Olga híre. Ezrek jönnek hozzájuk, és kérlelik, hogy Bazil fogadja be őket.

Az erdőből gyümölcsfákat hozat, és a falvaikban mindenfelé elülteti, hogy az érési időben a vadállatok mancsába ne kerüljenek, hanem az emberek hasznára legyenek.

Olyan vadállatok, mint a disznó, mint a medve, a gyümölcsfákat leszaggatják, elpusztítják, és az ember haszontalanul neveli. Sem Bazil, sem a szép Olga nem feledkezett el a munkahelyekről, szerszámraktárakról, szövőműhelyekről.

Ebben az irányban is jelentékenyen tevékenykednek. Sokakat tanítanak, és bejárják egész Oszétiát, megjelennek az egyik szélétől a másikig.

Akik a határainkon kívül laknak, azokat parancsnoknak nevezik ki, azok is jönnek, hozzák nekik a gyapjút, gyapotot. Oszétiában is ismerték a gyapotot, de addig nem alkalmazták, amíg Olga és Bazil meg nem érkeztek. A gyapjút és a gyapotot vászonra, szövetre cserélik. Egy szövetért tíz mérő gyapotot adnak. A szövőüzemeink éjjel-nappal szőnek. Amikor este besötétedik, tüzeket gyújtanak, és éjszakánként is dolgoznak, pihenni sem akarnak, olyan lelkesedéssel és örömmel dolgoznak az oszét emberek.

Eltelt néhány év és hónap, és Bazil és a szép Olga teljesen megerősítették Oszétiát: fegyverzettel, ruházattal, élelemmel. Oszétiában nem lehetett látni ruhátlan embert, kicsi, nagy – cipővel, köpennyel, aztán felső ruházattal el voltak látva. Bazil és Olga elérték, hogy az oszét nőknek oszét jellegű ruhájuk legyen; a mellükön csillogó csatok, a fejükön szép bóbításhoz hasonló fejrevaló.

Az arany is megjelent Oszétiában.

Bazil és Olga fándüröket kezdtek készíteni, hogy az emberek minden pihenőnapon szórakozhassanak. Egy szóval, amikor pihenő- és szabadidőben megszólaltatták a tizenkéthúrú fándüröket, hát az ember azt hihette, hogy az égben emberek vannak, és ők énekelnek és táncolnak.

Ezen kívül Bazil lóversenyt rendezett Oszétia ifjúságnak, ahol ők is kiszórakozhattak magukat.

Minthogy a carciák idején jól megépített csónakok voltak, hát Bazil azokhoz hasonló takaros, szép és könnyűket épített, és a tengeren két-három csónakot egymáshoz kötött, és úgy

hajózott. Ha keskeny folyókhoz jutott, kettesével – ha szélesebbhez, hármassával kötötte egymáshoz, mint a tengeren.

Mindenfelől jöttek Bazilhoz Oszétián kívül lakók, és könyörögtek neki, add el nekünk, a fenébe is, a csónakjaidat.

Oszétia nagyon meggazdagodott, de Bazilnak megbetegedett a jó ötleteket adó lova, és elpusztult.

Bazil nagyon bánkódott, kihirdette egész Oszétiában, de Bazil reménykedett, kitűnően ki vannak oktatva, a fenébe, az oszét népem, a fenébe, semmit sem csinál, én magam, a fenébe, megkísérlem.

Sok éven át dolgozott Bazil Oszétiáért, szolgálta, éjjel-nappal fáradozott, de Bazilnak és a szép Olgának gyermek nem született.

Annak örült, azzal büszkélkedett, hogy az ő idejében az emberei közül sem egyetlen férfi, sem egyetlen nő nem került sírba.

Olyan jól dolgoztak, a falvak éjjel-nappal olyan jól fejlődtek, hogy Bazil maga fordult az emberekhez, és köszönetet mondott nekik.

Az Oszétia határain túl élő vezérek is jöttek, és kérték Bazilt: adj nekünk csapatokat, Bazil, hogy mi is legyőzzük azokat, akik nekünk ellenségeink, és a te népedhez hasonlóan jól éljünk. Neked jó katonáid vannak, hozunk neked gyapotot, gyapjút, aranyat, és mindezért meghódolunk neked.

Bazil mondta nekik:

– Az én embereim mindenre készek, erősek, ilyen erős hadsereg nincs az egész világon. Az én állásaimnál nincs erősebb a föld hátán, de amíg bent nekem magamnak gondjaim vannak a belső élettel, arról kell gondoskodnunk.

Bazil súlyos beteg lett. Megbízta feleségét, a szép Olgát:

– Ha meghalok, Oszétiát semmiképpen se hagyd pusztulásra.

Olga mondta:

– Sokszor mondtam neked: kíméld magad, de te nem törődtél sem magaddal, sem velem. Ha Oszétiának nagy hasznára voltunk, még nem vagyunk olyan öregek, hogy a mi Oszétiánkat pusztulásra hagyjuk.

Bazil meghalt.

Kihirdették egész Oszétiában, de nem tehettek semmit. A falvak összegyülekeztek. Az asszonyok hajadonfőtt jönnek, és együtt járkák végig az iron utat³⁴. Minden faluban is fekete vásznakat tűztek ki, a házakra, a fákra akasztották. Oszétiában ez a gyász jele.

Ötszázszor ezer lakó maradt Oszétiában teljesen gyámoltalanul, támasz nélkül és árván.

Gyászruhát öltöttek Bazil halálakor azok a népek is, akik Oszétia szomszédságában laktak.

Noha Bazil erős volt, mégsem fenyegetett senkit, és senkit sem támadott meg, és ezért más népek is szerették.

Bazilt eltemették a Kaukázusban a nartok oldalán a Kaukázus erődítményeiben.

Bazil halála után Olga kikiáltotta magát Oszétia vezérének. Apja csillogó jelvényét, amely az apjáról maradt rá, Bazil halála után Olga a saját mellére tűzte.

Oszétia végeiről, Oszétia középpontjából jönnek és küldenek bölcssebbnél bölcsőbb nőket és férfiakat, és köszöntik Olgát, támogatásukról biztosítják:

– Mostantól fogva még jobban és jobban teljesítjük minden téged illető kötelezettségünket. Ha Bazil meghalt is, mi segítünk neked. Sokat tanultunk Bazil tanításaiból, és sokat fogunk segíteni Oszétiában minden dologban.

Oszétián kívül ahány vezér csak volt, azok is férfiakat küldtek Olgához, és köszöntötték.

³⁴ Iron út = a halott siratása, miközben a halottat körben járkák

– Nagyon hálásak vagyunk Bazilnak – aki nálunk is hozzá hasonló értelmes életet élt, annak haszna volt, és nekünk is könnyű volt. Reméljük, hogy megtartod azokat a szokásokat, amelyeket Bazil bevezetett. Ami erőnk csak lesz, nem fogjuk tőled sajnálni.

Olga a néphez fordult, és utasítást adott:

– Igazságtalanságot, bűnt ne kövessetek el! Ha erőm lesz, azon fáradozok, hogy javítsam azokat a szokásokat és munkahelyeket, amelyeket Bazil hátrahagyott.

Múltak az évek, teltek a hónapok, és a munkahelyekről napról-napra egyre több különböző dolog kerül ki, volt, amit jobban csinált, ezen kívül semmi baj sem történt Bazil után Olga hatására.

Oszétia népe olyan várakozással tekintett Olgára, annyira szerették, hogy ha Olga azt mondta volna nekik: emberek, mindannyian, vessétek magatokat a tengerbe, hát senki sem maradt volna hátra.

Olga hangot hallott: napkeleten a nagy folyó partján ínség van.

Olga mondta nekik:

– Helyeztetek csónakokat az Ihdonra!

Szerszámokat rakott rá, a jelvénye Bazil halála óta rajta csillog. Akik vele mentek, az alárendeltjei, beültek, és megérkeztek a Kuürma folyóhoz. A Kuürma folyón ismét csatlakozott hozzájuk néhány csónakos csapat. Megérkeztek a tengerhez. Útközben mindenütt találkoznak csónakkal felszerelt csapatokkal.

Megérkeztek a nagy vízhez. Amikor jócskán a feléig értek, az Olga csónakja valamibe beleütközött. Olga az alattvalóival elsüllyedt, de a vízben az akkori emberek olyan ügyesek voltak, mint a halak, és berohantak a vízbe. Olgát pedig élve bevonszolták a folyó szigetére.

– Kaukázus erősségei, a nartok erősségei, Bazil erősségei, ne hagyjátok abba! Egyre jobban és jobban küzdjete, különben elvesztek.

Ahogy ezeket elmondta, meghalt. Sokat imádkoztak, aki csak vele volt, mindenki el-siratta:

– Olga anyánk, mi lesz velünk nélküled. Ki lesz az anyánk helyetted? De nem fogunk örökké sírni. Ma még szomorkodunk, de a tiszteletedre Oszétia megénekli az életedet. Mostantól fogva napkelet nagy folyója lesz a mi Olga anyánk.

Ezt a helyet ma is „a mi Olga anyánk”-nak nevezik.

Olgáról azután így énekeltek:

A szép Olga napkeletről,

Esztür vízen

Meghallotta a nyomort;

A Kaukázus hágóiról letekintett

Egész Oszétiára –

És mint a nap, felragyogott egész Oszétia,

Dalokat költünk a tiszteletedre, szép Olga.

A szép Olga az Ihdonra csónakokat helyezett,

Bizalmát helyezte az övéibe,

Messzire elkerült, hosszú utat mutatott meg;

Halála [értsd halálhíre] eljutott napkeleten az Esztür helyig,

Amelyet ma is „szép Olgá”-nak neveznek.

Jónéhány nap, jónéhány hónap eltelt, és ez a dal hallatszott, elterjedt egész Oszétiában.

Asszonyok és férfiak egyaránt énekeltek ezt a dalt Olga tiszteletére sirató helyett, mert Olga tisztelete Oszétiában sohasem szűnik meg.

HANA

A nartok egyik csemetéje, a neve Csürdemha, jó harcos, bátor legény volt, és a vének a hadsereggel elküldték, amely csapatok idegen népekre fizetésért támadtak, olyanokkal küldte őt Hemüc az idősebbek közül.

Csürdemha asszonya, Hana [magára] maradt.

Hana figyelt és megértette, hogy Oszétia azért pusztul el, mert Hemüc és Szürdon olyan sokat harcolnak egymással.

Hana azt is megtudta, hogy sok jó harcost más uralkodóknak bérbe adtak, és Hana számára az is világgossá vált, hogy embere, Csürdemha soha többé nem tér vissza Oszétiába.

Hanának [más] lehetősége nem volt. Bátorságot vett, és harcot akart kezdeni Hemüccel és Szürdonnal.

Hana páncélt vett magára, harci öltözetet, a kezébe lándzsát, oldalára közönséges kést (ebben az időben még nem voltak jó harci kardok), fejére vas sisakot, amilyen abban a korban volt, és amikor Hemüc és Szürdon egymással életre-halálra küzdöttek, hát Hana odaugrott hozzájuk, hogy ezért vész el Oszétia, és életre-halálra kezdett velük küzdeni. Először Hemüccel, átdöfte a lándzsával, és megölte. Azután Szürdonra rontott, vele is megküzdött, és Szürdont is megölte, és a Kaukázus jelvényeit a kezébe vette.

Ezekkel a jelvényekkel elment Kaukázus sírjához, Bazil sírjához, Narti sírjához, és a jelvényeket a sírjukra helyezte, és elsíratta őket.

Ti sokat tettetek Oszétiáért. Alkotásaitok közül a nartok sokat leromboltak. Oszétia népét és a ti alkotásaitokat állandóan könyörtelenül pusztították. Nézzétek csak, micsoda szorongatás van az általatok teremtet Oszétiában az ég egyik szélétől a másikig. Harcolnak, és a sírjaitokig jutott el az ellenség, de nem hagyom az ellenségnek sem a sírjaitokat, sem a jelvényeiteket, ahogy nem hagytam, és ahogy elvettem azokat Hemüctől és Szürdontól. A jelvényeiteket semmiért, senkinek sem engedem, amíg élek. Oszétia ugyan kicsi marad, de osztatlan, erre a szavamat adom Kaukázus, Bazil és Narti sírjánál. Ti, hírneves Kaukázusunk, tisztelt Bazilunk, anyai anyánk, Narti! Noha ti az oszét népet rettentő súlyos harcokban elvesztettétek, s noha az első napkeltétől a napnyugtáig, a jobb oldalától a bal oldaláig oszétok éltek, a Kaukázus hágoín átalvető tarisznyaként függve megmaradtak az oszétok.

A CARCIÁK PUSZTULÁSA

A carciák olyanok lettek, hogy Istent nem ismertek, a szentekhez nem imádkoztak, csak magukban bizakodtak. Nem hallgattak senkire, s nem tiszteltek senkit.

Az Isten számonkérte őket:

– Mit tesztek, carciák, miért húzódtok el, vagy arra sem vagyok méltó, hogy gondolatok rám?

A carciák mondták:

– Mi magunk vagyunk az Isten is, mi teljesen magunknak vagyunk, a sok jóból nekünk semmit sem adtál, az adományodért kétszeres adományt követelsz. Nekünk sohasem mutattad meg magad.

Az Istent felbosszantották a carciák szavai, és kellemetlen dolgokat kezdett. A lovuknak nem lett csikaja, a tehenüknek borja, a birkájuk nem ellett, elvetéltek, lóversenyzőik nem nyertek.

A carciák mondják:

– Mindenütt az Isten útjai vannak. Bármit is akar tenni – nem ismerjük el, amíg nekünk meg nem mutatkozik.

Az Isten akkor megszigorította a csapásait és a büntetéseit. Amikor nem hagyta, hogy a carciák nyája szaporodjon, a carciák erősebben kezdtek támadni, juhot nem hagytak senkinek, ezért az éhezéstől elpusztultak.

Akkor az Isten kiszárította a patakokat, hogy a carciák halálra szomjazzanak, vagy engedelmessé legyenek. Ebből sem lett semmi. A carciák mondták:

– Bármilyen rossz dolgokat művel az Isten, nem hódolunk meg.

A carciák a víz helyett vért kezdtek inni, az arcuk vörösödni kezdett, a birkáiknak pedig egy-egy korty vizet adtak.

Ezért a dologért is az Istent hibáztatták, és ami aratni való éjszaka a földükön nőtt, nappal azt a zöld hajtást préselték.

A carciák mondták:

– Kétszer nem volt az Istennek ereje, hogy minket legyőzzön, most sem engedelmessé kedünk.

A carciák kettéosztott nyilakat kezdtek készíteni, és éjszakánként a szántóföldekre mentek, a kettéosztott nyilakkal kalászkokat lőttek, és abból éltek.

Az Istennek harmadszor sem volt ereje a carciákat megtörni. Akkor hatalmas csapást mért rájuk, a csapás a carciákra betegséget hozott, és a carciák asszonyai semmilyen segítséggel sem tudtak fiút szülni, legyengültek.

A carciák nagyon megharagudtak. Az Isten ellen köveket dobáltak a magasba, mondván, ha az Isten megszólalna, eljönne a házainkba, a házainkból távozva meghajtanánk a fejünket, és önként tisztelnénk.

Az Istenre nagyon megsértődve tekintettek. A carciákra járványt bocsátott, mégsem változtak meg. Küzdöttek a járvánnyal is. Akkor a tűz istenségét küldte hozzájuk, és tüzet bocsátott rájuk. Ha erejük volt, a halottakat a kriptákba temették, de a kripták tele voltak a halottakkal.

A carciák sírokat kezdtek ásni. Alul kőlapot fektettek le, oldalra is állítottak, föléje is kőlap, azután a fölé kerülő holttest köré is kőlapokat tettek, azután a fölé is kőlapot helyeztek, azután a sírban tíz-tizenöt halottat raktak egymás fölé, közöttük kőlapok voltak.

A nap végére a carciáknak már temetni sem volt erejük, és a halottakat egymás mellé rakták, azután egy réteg földet szórtak rájuk, és akkor újra sorba rakták a halottakat, majd ismét földréteget, így történt a carciák másik felének a temetése.

Akik még megmaradtak, azok sem változtak meg. Isten akaratából megnyílt a föld, és nagy omlás zuhant rájuk. Az omlás forró iszapot és forró köveket szórt rájuk. Aki még carcia volt, azt elöntötte a lavina. Szanaszét szökdöstek, de rájuk forró víz ömlött iszapos földdel, és megsemmisültek. A carciák nemzetsége elpusztult. A carciák közül néhányan elmenekültek. Ezek voltak Edüsza és hét fia. Amikor Edüsza hét fia egy horhosban húzták meg magukat, kövek zúdultak rájuk és elpusztultak. Ezért hívták ezt a horhost „Ligdonat”-nak, vagyis a menekülő testvérek helyének.

Edüsza egyedül maradt, és így szólt:

– Mi elpusztulunk, de a nevünk fennmarad.

Ezért aztán azt a lapos helyet, ahol Edüsza elesett, Edüsza nevére – Edüsznek nevezték el, amely falu jelenleg Edüsz.

Így pusztultak el a carciák. Az Isten nem mutatkozott meg náluk, a nevük Edüsz faluban fennmaradt. Lakóhelyüket most Kalaktenek hívják.

MESÉK

HESSZATÜ EBA³⁵

Ezt a mesét Bedzsizatü Levan mondta el a XX. sz. harmincas éveiben. Azért tartom jelentősnek, mert igazolja a holló kultuszát az oszétoknál. A holló kultuszáról Kalojev B. A. is beszél, és totemisztikus maradványnak tartja.

Hesszati Eba hat testvére között a legidősebb volt. Nagyon gazdag ember volt, vendége is mindig sok volt, az este el nem múlhatott, ha nem volt hús vendége. Kabardiából is, Digoriából is jöttek nemes emberek. Eba éjjel-nappal a vendégekkel ült, és vendégelte őket.

De egyszer a többi testvér feleségei így szóltak az embereikhez: „Egyetlen emberért és a vendégeiért dolgozunk, más nekünk nem jut a gazdaságból”. Azután osztozkodni akartak. Eba mondta: „Ma péntek van, a jövő pénteken megosztunk”.

Eba felszerszámozta a lovát, nyakába vette a puskáját, és elment Digoriába. Digoriában a cimborája volt Mollo, és hozzá ment. Mollo kérdezi: „Mi újság, Eba, miért jöttél?”

Eba mondta: „A testvéreim osztozkodnak, és belepusztulok, de mondj nekem valami megoldást. Azért osztozkodnak, mert sokszor jön hozzám vendég, abban segíts, hogy ne jöjjön hozzám többé vendég”. Mollo mondta: „Ne tedd, Eba, nem lesz jó neked”. Eba mondta: „Mást nem tehetek, abban segíts nekem, hogy ezután ne jöjjön hozzám vendég”.

Mollo mondta: „Amikor a nap felbukkan, lőj rá, és mondd: „Nálam a vendég tanúskodik”. Amikor a nap elbúcsúzik, lőj másodszor, és mondd: „Nálunk a vendég tanúskodik. A nap is – a tanúm, a hold is – a tanúm”. Amikor letűnik [a nap], akkor is lőj, és mondd: „A vendég tanúskodik, a csillagok – az én tanúm”.

Amikor a nap felbukkant, Eba háromszor rálőtt, és mondta: „Mától kezdve a vendég fog tanúskodni, a nap is – a tanúm, a csillagok is a tanúm”. Azután hazament. Eba házába ezután egyetlen környékbeli sem lépett be. A testvérek sem osztozkodtak, művelték a földet, de másokkal ellentétben nekik sohasem termett. Az ő kaszálójukon az emberekével szemben nem nőtt fű, és elszegényedtek. Végül a testvérek így szóltak Ebához: „Menj el a te Mollodhoz, és szerezz valamilyen orvosságot!”

Eba pedig felszerszámozta a lovát, nyakába vette a puskáját, és elment Mollohoz. Mollo kérdezi: „Mi történt, Eba, miért jöttél?”

Eba mondta: „A legrosszabb – Eba házára az jött, amit mondtál: a tehenem nem borjázik, a juhom nem ellik, a szántóföldem és a kaszálóm nem terem ellentétben más emberekével.” Mollo mondta: „Az Isten azt adta, amit kértél, hát hogy segíthetnék rajtad.” Eba mondta: „Ezen a helyen ölöm meg magam, ha nincs megoldás, segíts rajtam valahogy, hogy az életem ne apadjon el.”

Mollo mondta: „Amikor a nap felbukkan, hát lőj rá háromszor, és mondd mindig: „Tévedtem, Isten, kutya szájára ne hallgass!”

Amikor a nap felbukkant, hát Eba háromszor rálőtt, és mondta: „Isten, kutya szájára ne hallgass, az életem térjen vissza a medrébe!” Azután Eba hazament.

A vendégek egyre gyakrabban kezdtek hozzá járni, a vagyona is elfogyott. Az irigyei lesték Hesszat, és meg akarták ölni. Egy gonoszt bűjtattak fel, öld meg, mondták. Akkor a hegyről éjjel valaki kiáltozott: „A Hesszák a Vasztürdzsijük részét pusztítják, a hallgatónak – békesség a hallgatónak!” Este a gonosz fejszével ment Ebához, és mondta neki: „Eba, nyiss ajtót, portyára megyek, adj nekem egy nyeret!”

³⁵ Oszétul hangzó formában is elérhető az interneten: <http://lingvo.osetia.ru/qessaty.html>

Eba ajtót nyitott, és mondja neki: „Előtted a korsóban arak van, fogd az ivókürtöt, és igyál!” A gonosz háromszor ivott az arakból, és amikor Eba elaludt, a fejszével lecsapta a fejét, és megölte. A Hesszák ennek nagyon megörültek, és lakomát akartak készíteni.

Hatalmas edényben sört főztek, és hozzá forrásvizet öntöttek az üstbe. Ebben a forrásvízben kígyó tekerdőzött, és sikerült az üstbe másznia. Amikor az üst forrni kezdett, valahonnan a holló is odarepült, és mellette forgolódott, aztán az üst szélére ült, és az üstbe károgott. Kergették, de nem repült el. Nem tudtak mit tenni, és beleesett a forró üstbe. A Hesszák mondták: „Ez valami rossz eset”, – és az üstöt feldöntötték, és akkor faderék nagyságú kígyó hullott ki belőle.

A Hesszák mondták: „Valamelyik Isten pusztított bennünket, és a holló sem óvott meg”. A holló tiszteletére lakomát készítettek. A malátát másik kádba öntötték. Amikor a sör elkészült, kuszarot csináltak, és imádkozva a szentélyhez vonultak. A szentélyből kiment egy fehér ökör, és a menetet elsodorta – a pirogot és a fizoneget is, mert hétköznap vitték a pirogot és fizoneget a szentélyhez. Azután rájuk rontott, a fizoneget és a pirogot szétszórta, ők a házaikban megbetegedtek és elpusztultak. Az ökör eltűnt.

Egyszer azután egy olyan tíz év körüli gyerek megbolondult, és mondta: „Megharagudtátok az Isten, mert megöltétek Ebát, és elpusztít benneteket, de minden évben tartsatok egy hónap böjtöt a holló tiszteletére. Az imádatokat az istenség nem fogadta el, a pirogjaitokat és a fizonegeiteket is ezért vetette meg...”.

Ettől a naptól kezdve böjtölnek a Hesszák a holló tiszteletére.³⁶

AZ EMBER ÉS A RÓKA³⁷

Egy ember ment a rakománnyal a szekéren; ahogy a rakomány megérkezett a helyre, hát hazafelé fordult, és a visszaútnban halakat talált. Az ember elvitte ezeket a halakat, feltette a szekérre, és nótázgatott; végül elszundított. A róka odament a szekérhez, felmászott, és a halakat dobálta le a szekérről. Amikor az ember felébredt, hát a róka a szekérről suttyomban leugrott, és az ember semmit sem vett észre. Később a róka dögölni kezdte magát, az úton elébe került, és az ember felvette, és a szekérre tette. Mondta magában: „Ennek a rókának a bőre jó lesz a feleségemnek bundának”, és örvendezett. A róka pedig a halakat mind kiszórta, amelyek még a szekéren maradtak, ő maga is leugrott, és elmenekült.

Amikor az ember hazaért, így szólt a feleségéhez: „Nézz csak ki, lám, hoztam neked jó bundát és még sok halat is!”. Az asszony kinézett, betekintett a szekérbe, de sem halak nem voltak, sem róka. Kérdezte az urát: „Hol van az a bunda, és a halak?”. Az ember is belenézett a szekérbe, de sem halak nem voltak benne, sem róka.

Így csapta be a róka az embert, aki hoppon maradt.

AZ EMBER, A FARKAS ÉS A RÓKA³⁸

Egy szegény ember két ökörrel húzatta faekéjét. A farkas odament hozzá, és mondta neki: „Örülök, hogy látlak, szegény ember!”. – Legyen Isten kegyes hozzád, farkas. – Rajta, ember, kössünk szerződést: ha te kiállítod az ekédet, akkor én naponta hozok egy kost, de amikor befejezed a szántást, nekem adod az egyik ökröt. – Ebben megegyeztek, és a farkas minden nap hozott egy-egy kost, és az ember levágta és megfőzte. Minden nap így tettek.

³⁶ KALOEV, B. A.: Осетины (Историко-этнографическое исследование) Наука. Москва, 1971, 238

³⁷ MILLER, V. 1887. 176

³⁸ MILLER, V. 1881. 82

Amikor a szántás befejeződött, az ember gondolkodni kezdett: „Ha az ökreimből most egyet átadok, kevés lesz nekem a másik. Aztán a róka jött le az emberhez, és mondta: „Örülök, hogy látlak, szegény ember!”. Az ember bánatosan mondta: „Az Isten kegyessége legyen veled!” „Mit búslakodsz, szegény ember?” Azt felelte: „Hogyne búslakodnék – szerződtem a farkassal, hogy ha a szántás befejeződik, odaadok egy ökröt a farkasnak.” A róka mondta: „Más megoldást nem tudsz, te ember?”. Az felelte: „Nem tudok.” Majd ha holnap idejövök; amikor az ebédet készítitek, így kiáltok: „Örülök, hogy látlak titeket”, feleld nekem: „Légy szerencsés! Menj lefelé délre!” Én erre mondom: „És az ott melletted, az micsoda?” Feleld erre: „Börzsák (az), börzsák”. „Ha ez börzsák, kösd a szekérhez, és vágd fejbe valamivel! Azután tedd a fejét a járomba!”

Másnap amikor az ebéd készült, megjött fentről a róka, és mondta: „Örülök, hogy látlak, szegény ember!” – Az Isten kegyessége legyen veled! Gyere le, ebédelj! – „És az ott melletted, az micsoda?” – „Börzsák (az), börzsák” – „Hát ha börzsák, akkor kösd a szekér farához!” – és az ember a farkast a szekérhez kötötte. – „Vágd fejbe valamivel!” – Az ember kihúzta a járomszeget, és fejbe vágta vele a farkast. A farkas megdőglött.

Az ember odahívta a rókát. „Ezt jól megcsináltam neked – mondta a róka az embernek – ezért nekem fehér bárányt hozol, ha a szántást befejezed”.

Amikor az ember befejezte a szántást, hazament, és fehér agarat tett zsákba, és amikor a szántást befejezte, odavitte, és átadta a fehér agarat.

Jött a róka fentről. „Erőt, egészséget, szegény legény!” – „Jó napot! gyere le róka!” – „És az ott melletted, az micsoda?” – Fehér bárány – feleli. Milyen szőrű (fajta)? – Kecskefajta. – Milyen hosszú a farka? – Kutya farkú fajta.

A róka nem akart lemenni; s hogy a róka nem ment le, hát az ember ráeresztette az agarat; az agár üldözni kezdte a szekérúton, már-már utolérte, de a róka a mezőn kiutat talált, ide-oda ugrált, és az agár a magáéhoz hasonló hosszúságúra szakította a farkát, és visszajött.

Amikor a következő őszen a róka visszajött, így szólt: „Ennek az embernek valamiféle kárt fogok okozni!” Odament a tölgyerdőhöz, és a hegygerince nézett, és a konda futásnak eredt. Összeterelte mindet egy helyre, aztán bemutatkozott nekik, és így szólt: „Miért féltek tőlem, én a róka vagyok; gyertek egymás mögött hozzám, jó ételt készítetek nektek, aztán ti adtok nekem egy malacot”. Mindet meghívta, és elvezette őket az illető ember szántóföldjére. „Ilyen jó gabona sehol sem terem” – mondta, és odaterelte mindet. Nagyra nőttek, és remekül meghízta. Aztán mondta nekik a róka: „Adjatok nekem egy süldőt”; – de bármelyiknél tapogatózott, [mindegyik] messzire lökte.

Hogy egyet sem sikerült megfogni, rátért az országútra, és elnyújtózott.

Végül jött egy kocsisor; amikor meglátták a rókát, azt kiabálták: „Róka az úton, üssük agyon!”. A róka azt mondta nekik: „Még nem nőtt meg a farkam, milyen hasznatos lenne elpusztításomból? Egy csomó vágnivaló disznót adok nektek, és amikor levágtátok azokat, adtok nekem egy lovat. – „Megadjuk” – felelték. A róka odahívta ezeket az embereket, és annyi disznót adott nekik levágni, amennyit csak fel bírtak rakni a szekerekre. Azután ők is átadták a lovat, és a nyakára kenderkötelet kötöttek. A róka gondolkodni kezdett: „Hogy egyem meg ezt a lovat, ha [ilyen] nagy?” Elvitte, és a fekete erdőhöz vezette. Szétnézett: közeledik felülről a farkas. Azt mondja a farkasnak: „Farkas, lóhúst nem ennél?” – „Hol van? – feleli – megeszem!” – Nálam van, mondja, nálam.

A róka mondja neki: „Mit csinálsz farkas!”. A farkas felelte: „Mi baj, róka?”. A róka mondta: „A lovat nem így szokás levágni; a ló mohamedán hitű, megmutatom neked, hogy vágja le a mohamedán”. Azután leengedte a kötelet, beledugta a ló és a farkas fejét a hurokba, és előlről elkapta a ló pofáját. A ló visszahőkölt, és így a ló is és a farkas is megfulladt.

A KÉZIMALOM, A LÓ ÉS A TÖKKOBAK³⁹

A szegény ember az erdőben volt. A farkas az ördögöt hajszoalta. Az ördög meglátta az embert és rákiáltott:

– Szegény ember, szabadíts meg a farkastól, három jót adok neked!

A szegény ember elkergette a farkast.

Az ördög megmenekült, és mondta a szegény embernek: „Mikor a nap reggel ránéz erre a tisztásra, siess ide!”

Amikor reggel a nap ránézett a tisztásra, hát a szegény ember odament, látta, hogy az ördögök körtáncot járnak. Amikor a szegény embert meglátták, hát elrohantak, a helyükön ott maradt a kézimalom. Az ember odament, megnézte a kézimalmot, és mondta magában: „Mit csináljak én ezzel, amikor semmi örtenivalóm sincs! Az az ördög nekem inkább egy kevés aranyat adhatott volna!” Vizsgálgatta és megforgatta. A kézimalomból ömlöttek az aranyak. Örömmel vitte haza az aranyakat és a kézimalmot is. Ezután az ember és az asszony kezdtek jól élni, bármit rendelnek, az kiömlik a kézimalomból. Hát az egyik nap az asszony mondja az embernek:

– Hallod-e, hívjuk meg a földesurunkat!

– Hagyj engem a magam nyomorúságában!

Az asszony mondja:

– Már néhány éve nem evett a földesurunk sem a sónkból, sem a kenyereinkből.

Az ember nem hallgatott rá, de az asszonya nem engedett, gyötörte.

Elment az ember az urasághoz, és meghívta.

Az uraság magán kívül mindenkit összehívott, és azokat magával vitte. Megérkeztek és leültek. Az ember felállította az asztalt. Ami étel csak volt a világon, azt [mind] az asztalra rakta. A vendégek ettek és ittak. Ha valami fogyott, hát a házigazdák megforgatták a kézimalmot, és amit kívántak, az ömlött ki. Bement az uraság a konyhába, és meglátta a kézimalmot. Visszaül az uraság a helyére és nem eszik többet.

– Miért nem eszel uraság, egyem a lelked? – mondja neki a házigazda.

– Amíg nem adod nekem ezt a kézimalmot, addig én nem eszem többet a te sós ételedből.

– Egyél, azon kívül a te ajándékok lesz.

A vendégek belaktak, ittak, felálltak és elmentek. A földesúr elvitte a kézimalmot. Az ember és az asszony elszegényedett, nem volt semmiféle ennivalójuk sem.

– Az ördögöm nekem három jót ígért, nosza, el is megyek hozzá.

Elment, és amikor a nap ránézett a tisztásra, már ott sündörgött.

Az ördögök pedig körtáncot jártak, és amikor meglátták az embert, hát elfutottak; helyettük ott maradt egy jó csikó, a nyakán – kötélcsonk. Körbejárta a szegény ember, és magában mondta: „Amikor magunknak sincs semmi élelmünk, hát mit kezdjek a csikóval?”. Vezette a kötélcsonknál fogva. A csikó nem ment, és az ember vesszővel rácsapott. A csikó a farából aranyakat szórt. A szegény ember hazavitte a csikót. Ha megcsapdossa a csikót, ömlik az arany. Az asszony és az ember élni kezdett, nagyon meggazdagodtak.

Egy napon az ember kigondolta, hogy elmegy a bazárba, felült a csikóra, eljutott a bazárba, a bolt előtt megkötötte a lovát, maga [pedig] bement vásárolni.

A földesúr odament a kíséretével, ránézett a csikóra, nagyon megtetszett neki, leszállt a lováról, nézegeti, és a lovaglóostorával rácsapott. A csikó szórta az aranyakat.

Hát az uraság felült rá, és indul.

Meglátta a szegény ember, rákiáltott, és mondja neki:

– Melyik ló a tied, melyik lovat követeled?

³⁹ Internet: 1. www.iriston.com; 2. Проект по истории... 3. Клуб алансконо языка; 4. Аргъау; 5. Ермгуырой, бæх æмæ куысыфтаг

- Amelyiken ülsz, az az én lovam, jobboldalt!
- Mit merészel velem ez a kutya! Fiúk, verjete a hátsójára ennek a számárnak!

Az uraság kísérete rárontott az emberre, lehúzták, és a hátát megbotozták. Így aztán a kiruccanásból elfáradva jutott haza. Elszegényedett az ember és az asszony, és az éhségtől majd meghaltak. „Rajta, elmegyek hát az ördögömhöz”, – mondta az ember. Elindult, és mikorra a nap ránézett arra tisztásra, hát ő is odaért. Az ördögök körben ültek és elszaladtak, de az ismerős ördög nem szaladt el. A kezében egy vesszőnyaláb és tökkobak volt. Mondta a szegény embernek:

– Íme, most ezt adom, mást ezután nem adhatok. Vidd el, ne add oda senkinek, a vesszőket ne bontsd szét, a tökkobak dugóját ne húzd ki!

Elment haza a szegény ember, vitte az ördög ajándékait, az ördög utasításait is elmondta asszonyának. Az asszony és az ember szegényen, rongyokban [meztelenül], koplalva élt. Egy napon az uraság elment a szegény ember házához. Az ember nem volt ott[hon], és mondja az asszonynak:

– Amikor meg voltam híva hozzátok, a szépséged úgy megbabonázott, hogy azóta sem tudok megnyugodni. Itt behalsz a koplalásba, gyere hozzám, úri életed lesz, férj és feleség leszünk.

Az asszony megörült, és ráállt.

– Csak – mondja az uraság, – azt mondd meg nekem, honnan volt neki a kézimalmom és a csikó.

– Az emberemnek van egy ördög ismerőse, az adta neki ezeket, jutalomból.

– Nemrég is ajándékozott valamiket ez az ördög. Mutasd csak meg azokat!

Az asszony elővette a vesszőnyalábot és a tökkobakat, és mondja az uraságnak:

– Íme, foglyod leszek, ez az ördögtől van nekünk. Az ördög pedig azt mondta: ki ne oldozzátok a vesszőnyalábot, ki ne vegyétek a tökkobak dugóját.

– Nohát bármi legyen is, azokat is elvisszük magunkkal.

Hazament a szegény ember, a házat üresen találta. Megtudta a történetet, és elment az urasághoz. Mondja neki:

– Uraság, miért teszel engem tönkre, miért vitted el az asszonyomat, add vissza, és elviszem magammal.

Odapattant hozzá az asszony, és mondja neki:

– Ha a nyavalya tör is értem, én nem megyek vissza hozzád!

Az uraság mondja neki:

– Eltakarodj innen, különben a szolgák elverik a hátsódat!

– Uraság, hát akkor add vissza nekem a malmot, a csikó és az asszony is legyen a tied, meg a vesszők és a tökkobak is.

– És a vesszők és a tökkobak mit tudnak?

– Nem tudom, egyem a lelked, arról semmit sem mondott az ördög.

– Nohát akkor én magam nézem meg, – mondta az uraság, elővette a vesszőket, és kioldotta a kötést. A vesszők a földre hullottak. Megdühödött az uraság:

– Azokon a vesszőkön kívül semmi! – kihúzta hát a tökkobakból a dugót. Darazsak repültek ki belőle, ellepték az asszonyt és az uraságot, az uraság szolgáit, és az arcukat, szemüket szúrták, és megvakították őket. Azután a vesszők is felpattantak, és ütötték-verték, aki csak ott volt. Az uraság és az asszony vakon jajveszékelt, azután a verésbe belehaltak, aki csak az uraságnál lakott, az is, és az egész családja.

A szegény ember összeszedte a tulajdonát – a kézimalmot is és a csikót is, és hazavitte. Ma is él, és holnap is.

AZ ARANYHAJÚ IFJÚ⁴⁰

Egy királynak volt három lánya. Amikor a lányok eladó sorba kerültek, a király hírnöke közhírré tette:

– A birodalom lánykérői! Gyülekezzetek a király kertjében!

A második nap az egész világ összes lánykérője összegyülekezett a király kapujánál.

Először a legidősebb lány választhatott, és a lány választott a kérők közül. A második lány is választott; egy gazdag ember fiát. Amikor a legfiatalabb lányra került a sor, hát ő azt a sovány gebét választotta, amelyik az emberektől távol állt, és mondja az apjának.

– Íme, itt az én férjem.

A király a fejéhez kapott.

– Elment az eszed?!

Nem volt mit tenni, a lány elment a gebe lóval. Éjjel, amikor a csillagok az égen ragyogtak, a ló megrázkódott, a bőrét a földre vetette, és a ló alól előbukkant egy aranyhajú ifjú. Addig örvendeztek egymásnak, amíg csak a nap ki nem tekintett a hegy pereméről. Azután az ifjú beburkolózott a ló bőrébe, és ismét gebe lóvá változott. Ezután így élte az életét – nappal gebe ló, éjszaka – aranyhajú ifjú. A lány kezdett elszomorodni. Azt akarta, hogy a szerelmese nappal is olyan szép legyen, mint éjszaka. Ezt szerette volna, és elment a tudós öregasszonyhoz: A tudós öregasszony kitanította a királylányt:

– Szűrő tüzet csinálj, és dobd bele a lóbőrt!

Este a lány a fal mögött szűrő tüzet csinált. Ahogy az ifjú levetette a bőrét, a lány felkapta a földről, a fal mögé vitte, és a tűzre vetette. Amikor a bőr sisteregni kezdett, az ifjú reszketett, és ridegen mondta:

– Az Isten ne bocsássa meg neked ezt! Magadat is és engem is elpusztítottál!

Azután madárrá változott, arany madárrá, megcsattogtatta a szárnyait, és elrepült.

A lány sírt, zokogott, de nem történt semmi.

Ahogy másnap reggel megvirradt, látja ám, hogy felette egy varjú repdes.

– Varjú, te varjú, nem találkoztál egy aranymadárral?

– Sehol sem láttam. – mondta a varjú.

Kevéssel később odarepül a fecske. A lány könyörögve kérdezi:

– Fecske, te fecske, nem láttál aranymadarat valahol repülni?

– Nem, nem láttam.

Ahogy leskelődik, odarepül egy veréb.

– Te, veréb, te sem találkoztál az aranymadárral?

– Találkoztam! – felelte a veréb. – Csinálj három mézeset, és kérd az Istent, hogy a madarad odamenjen. Hogy magadhoz édesgesd.

A lány csinált három mézeset, és az Istenhez imádkozott:

– Ó, Isten, drága jó Istenkém, add meg nekem azt a szerencsét, hogy a madaram megjelenjen!

A lány madárrá vált, és elrepültek. Repültek, repültek, míg végül egy fészekhez értek. Akkor a veréb így szólt:

– Én nem mehetek tovább, de te – repülj, amíg csak egy tágas mezőn egy magányos házat nem látsz! Ebben a házban mélyen alszik az aranyhajú ifjad. Gondold meg, és az egyik ablakon repülj be! Ott az ifjú előtt a padon borospoharat látsz, dobd bele az aranygyűrűdet. Ha az ifjú felébred, kiissza a borospoharat, és a gyűrű a nyelvére akad, az ujjára húzza, és mondja: „Lelkem része, ha a gyűrűd itt van, hol vagy te saját magad?”

De addig ne mutakozz, amíg ezt háromszor el nem mondja.

⁴⁰ Internet: 1. www.iriston.com; 2. Проект по истории... 3. Клуб алансконо языка; 4. Аргъау; 5. Сыгъаерин-коцора лæппу

A lány csapkodta a szárnyait, repült, figyel, és látja, hogy a mező közepén magányos ház áll. Közelebb repült, benézett az ablakon, és íme, ott alszik az aranyhajú ifjú. A madár berepült az ablakon. Az ágy melletti padon borospohár. A lány beledobta a gyűrűjét, maga pedig az ágy alá repült, és elrejtőzött.

Az ifjú felébredt, nyújtózkodott, fogta a borospoharat, a szájához emelte, és a gyűrű a nyelvére akadt. Felhúzta, és azonnal megértette.

– Lelkem része, ha a gyűrűd itt van, hol vagy te saját magad?

A lány nem mutatkozott.

Akkor az ifjú másodszor is mondta.

De a lány ez alkalommal sem jelent meg. Amikor harmadszor elmondta, hát a madárból lány lett, és az ifjú elé állt.

Nagyon megörült az ifjú, azután felkiáltott:

– Ó, drága kincsem, engem is és magadat is elveszejtetted, a vendéglátóm olyan telhetetlen perszóna, hogy ha nem bújsz el, le fog téged nyelni.

Alighogy a lány elrejtőzött, váratlanul szélesre tárult az ajtó, és megjelent egy olyan vénasszony, hogy az egyik szemfoga az égig ért, a másik pedig a föld alá.

Szimatolt erre, szimatolt arra, azután így szólt:

– Ki van itt, áruld el!

Az ifjú mondja neki:

– De esküdj meg a névtelen húgodra, hogy semmit sem ártasz neki!

– Megesküszöm rád és a névtelen húgomra, hogy semmit sem ártok neki.

Akkor a lány előbújt a rejtekhelyéről. Meglátta az asszony a lányt, és dühösen visítani kezdett:

– A könnyeiddel öntözd meg a házat, nehogy elporladjon, azután törölgesd le!

Akkor az ifjú a lányhoz hajolt, és a fülébe súgta:

– Sós vízzel öntözd meg a házat, és azután törölgesd le!

A lány letörölgette a házat, a vénasszony előjött, és a szemfogát a földbe döfte.

Ha nem öntözted volna meg könnyeiddel ezt a házat, a fogam bemázolódott volna.

Az ifjú gondolkodott: „Mit tegyünk ezzel a vénasszonnyal? Hogy szabaduljunk meg tőle?”

Ekkor aztán a vénasszony elálmosodott. A lány ezt észrevette. Felrázta a pehely derékaljat és a párnát, a vénasszony elerőtlenedett, mint a halott, azután elaludt. Az ifjú figyel, és szembe az ablakon szikrát szórva berepül egy csodakard. Az ifjú megragadta, és a vénasszonyt a derekánál kettévágta. Amikor a vénasszony kettévált, hát a hasából koponyák gurultak ki, és ennek nem volt vége. Az ifjú levette a falról a nemezkorbácsot, és a koponyákat azzal kezdte csépelni. A koponyák emberré váltak, nagy örömben az ifjút lenyelték, és azután hétszer jobbként kiejtették.

Ahogy nem sokkal ezután az emberek hazamentek, az ifjú megmagyarázta a király lányának:

– Engem azért nem evett meg, mert aranyhajú voltam. Aranyhajú embert nem eszik. És engem mérgében gebe lóvá változtatott.

Ezután kinyitották az ajtókat, letörték a lakatokat, és ettől kezdve az ő tulajdonuk lett ez a ház. Az ifjú az emberekre hagyta vagyonát, maga pedig a király lányával a király házába költözött. Otthon gyorsan elterjedt a hír: akihez a legfiatalabb királylány férjhez ment, nem gebe ló volt, hanem aranyhajú ifjú. A király nagyon megörült nekik, és rájuk bízta fele királyságát. Most is boldogan élnek.

A TYÚKPÁSZTOR FIÚ⁴¹

Réges-régen élt egy ember és egy asszony. Egyetlen fiacskájuk volt. Vagyonuk pedig – összesen három tyúk és egy kakas. Az ember és az asszony nagyon szenvedtek a nyomorúságos életüktől, de a fiacskájuknak örvendve töltötték nyomorúságos napjaikat.

Amikor a fiú felnőtt, vigasztalta a szüleit.

– Ne féljetek, már nagy vagyok, csak lesz valami megoldás.

A fiú kiengedte a tyúkokat a mezőre, és éjjel-nappal jól tartotta. Így aztán a tyúkok és a fiú nagyon egymáshoz szoktak. Dél tájban a fiú előtt mentek, és karattyolva beszélgettek egymással. A fiú nagyon elcsodálkozott, és lélegzetét elfojtva hallgatózott.

Az egyik nap ezt karattyolták:

– Ma nem tojok meg, ha a tyúkólban megtojok a tojóban, a macska megeszi a tojást – karattyolta a tarka.

– Nagyon rossz, – mondta a fekete tyúk, ha nem vagy hajlandó tojni, – az nagyon rossz.

– A macska nem megy be a tyúkólba, – krikogta nekik a kakas, – a minap rákoppintottam a fejére, és nem merészel.

És a fiú úgy megértette a beszédjüket, ahogy azoknak a gyerekeknek a beszédét értette, akikkel az utcán játszott.

Teltek a napok. A fiú hallgatta a madarak csicsergését is, és azt is megértette.

Az egyik nap aztán kigondolta: elmegy, és munkát keres. Ha valaki valahol jó fizetést adna, hát azt a munkát elfogadná. Majd addig idős apja jár a tyúkok nyomában.

Ahogy kigondolta, úgy cselekedett. Sokat ment-e, vagy keveset, talán a jó Isten sem tudja, de eljutott egy cár kastélyához. Kopogtatott az ajtón, és előadta szándékát – hogy munkát keres, mondta nekik.

A cár szolgái mondták neki:

– Tyúkpásztorra van szükségünk. Ha vállalod ezt a munkát, hát jó, ha nem, mehatsz az utadra.

A fiúnak tetszett az ajánlat – megfelel annak, aki munkát akar.

Beköltözött a fiú a cári kastélyba. Megtetszett a cár ajtónállóinak. Szállást a tyúkól mögött adtak neki, azt a helyet jelölték ki, ahol a szerszámokat tárolták.

A fiú gondos munkája következtében a cár szárnyasai úgy elszaporodtak, hogy nem fértek a tyúkólakban, és új ólakat kellett építeni. Csak bámulták a fiú kifogástalan munkáját.

Ennek a cárnak csupán egyetlen lánya volt. A lány olyan szép volt, hogy a nap és a hold is csak bámult. Jöttek is hozzá mindenféle cárfiak, gazdag kereskedők, de a lány senkinek sem ígérkezett el.

Egy napon a cár hívatta a lányát, és mondja neki:

– Gazdagabbnál gazdagabb lánykérők jönnek a kastélyunkba, miért fejet lógatva küldöd őket haza?

A lány határozottan félbeszakította:

– Ha a tyúkpásztorunk kér meg, hát jó, de máshoz nem megyek férjhez.

Ezekre a szavakra remegni kezdtek [a cár] lábai, a szíve méregzsákká vált.

Gyorsan megparancsolta az alattvalóinak, hogy olyan vermet ássanak, amely hét öl mély.

A verem hamarosan elkészült, és a fiút beledobták.

„Nem pusztulhatok el, – mondta a fiú magában, – hiszen a jót nem számítva rosszat senkinek sem tettem.”

Az egyik éjszaka a fiúnak valaki kötélén eleséget engedett le a verembe.

A fiú lesett felfelé, de a sötétben senkit sem ismert fel, és megkérdezte:

– Ki vagy te, jótevőm?

⁴¹ Internet: 1. www.iriston.com; 2. Проект по истории... 3. Клуб алансконо языка; 4. Аргъау; 5. Кæрктæс лæппуйы аргъау

– Az vagyok, aki miatt szenvedsz, – jött a válasz fentről a fiúnak.

Múltak a napok, hetek, hónapok.

Az egyik reggel öt varjú telepedett arra a nyárfára, amelyik a cár ablaka előtt nőtt, és károgaikkal felzavarták a vidéket.

A cár egyszerre felébredt, és megijedt: „Lehet, hogy valami rossz hírt hoznak ezek a varjak?”

Amikor a varjak jól kikárogták magukat, elrepültek. A cár fellelegzett, de másnap visszarepültek, és ismét károgni kezdtek. A cár nagyon megijedt, és megparancsolta, hogy hozzák elébe a cárság összes tudós szakértőjét. Úgy tettek, ahogy parancsolta. Öt tudós öt faszénből éjjel-nappal varázsolt, és amikor a károgás abbamaradt, és a varjak elrepültek, még utánuk is lőttek. Mondták a cárnak:

– Ó, cáruk, ezután ne félj, a varjak elrepültek, és magukkal vitték a téged fenyegető csapásokat is.

Múltak a napok.

Az egyik éjszaka pedig, amikor a lány élelmet engedett le a fiúnak a verembe, a fiú a lány beszédéből észrevette, hogy szomorkodik, és megkérdezi:

– Min szomorkodsz, lelkecském?

A lány elmondta a fiúnak a varjak esetét és apja szerencsétlenségét.

Akkor mondja a fiú:

– Húzasson ki az apád a veremből, és lefordítom neki, miről károknak a varjak.

Amikor a lány elmondta apjának a fiú ajánlatát, hát a cár csak bámult, és megkérdezte:

– De hát él még az a fiú?

A lány felelte:

– Titokban ételt hordtam neki, és megmentettem a haláltól.

A cár nem tudott mit tenni.

Másnap a cár a fiú mellé állt, és a varjak is csakhamar odarepültek. Amikor a varjak abbahagyták a károgaít, a fiú felállt, és mondja a cárnak:

– Cár, nézd csak, íme, ez a három varjú, amely külön ül, fióka, amelyik pedig tőlük távolabb ül, az az anyjuk, amelyik pedig hozzájuk közelebb ül, a nevelőanyjuk. A gond azzal van, hogy ezt a három fiókát az anyjuk elhagyta. Elrepült valahova, és a szíve-kedve szerint élt. Amelyik hozzájuk közelebb ül, megmentette őket az éhhaláltól. Egyszóval – etette, felnevelte őket. Most, amikor már felnőttek, megjelent az anyjuk, mondván, hogy ezek az én fiókáim. Te vagy ennek a birodalomnak a gazdája, és hozzád nyújtja be panaszát a három varjú.

A cár összehívta a tudós embereit, és három nap és három éjjel tanácskoztak, de mégsem tudtak dönteni. Végül a cár és a tudósai határoztak:

– Ha a fiú nem lenne nálunk okosabb, nem értette volna meg a madarak nyelvét. Ezért döntsön a fiú. – Elmondták a fiúnak, és elmagyarázták neki a döntésüket. A fiú mondta:

– A fiókák ahhoz kerülnek, aki felnevelte őket.

A fiú ítélete nagyon tetszett az embereknek is, és a fiókákat átadták a nevelőanyjuknak. A boldog anya fiókáival az egyik irányba repült, a szívtelen varjú pedig sajnálkozva a másik irányba.

– Mindenhez nem ért sem a gazdag, sem a szegény, de még a cár vagy a munkás sem.

Azután a lányához fordult:

– Leányom, te sokkal okosabban viselkedtél nálam. Én ezt az okos fiút halálra ítéltam. De te megmentetted a haláltól. Az Isten bizonyára egymásnak szánt benneteket.

A cár nagy vagyont adott a lányának és a tyúkpásztor fiúnak. A fiú az asszonnyal, a vagyonnal visszament a szüleihez, és boldogan éltek együtt.

A VÉN FARKAS⁴²

Egy farkas nagyon megöregedett, és egyszer így szólt az övéihez:

– Sok birkát elpusztítottam, az embereknek sok kárt okoztam, el kell mennem a kegyhelyre, hogy a bűneimet levezekeljem.

Útnak indult, de mi történt? Sokat ment-e, keveset ment-e, ki tudja, de egyszer eljutott egy tisztásra. A tisztás közepén legelészett egy sánta ló. A farkas a közelébe lopakodott, és mondta neki:

– Nohát, ló, én megeszlek téged!

– Szégyelld magad, vén farkas, hogy ennél meg engem, amikor egy csepp hús sincs rajtam, aztán meg a lábam is tályogos. Gyere csak közelebb, vizsgálj meg, nézd! – mondta neki a ló.

Amikor a farkas odament, hogy megnézzze a ló lábát, hát a ló megrúgta, és betörte a homlokát. Ezután a farkas valameddig egy barlangban húzta meg magát, és ott betegeskedett egy ideig. Végre meggyógyult, és elindult a kegyhelyre. Alig ment valamennyit, egy erdőszélre jutott. Az erdő szélén két bárány legelészett. Ahogy a farkas meglátta őket, hát így szólt magában: „Hej, megeszem ezeket a bárányokat, mit veszítek, ha még nem jutok el a kegyhelyre?”. Odament a bárányokhoz, és mondta nekik:

– No, barikák, megeszlek benneteket.

– Szégyelld magad, vén farkas, hogy minket csak így akarsz megenni!

– De hát hogyan?

– Állj ide közénk, mi különböző irányba elfutunk, és azután feléd rohanunk, amelyikünk akkor lemarad, azt edd meg először, utána a másikat.

A farkas beleegyezett. Beállt közéjük.

A bárányok szétfutottak, azután két oldalról nekirontottak, és eltörték a farkas bordáit.

A farkas megrázkódott, de mi történt, az oldalbordái recsegték, s nem volt ereje felállni. Hogy meddig lábadozott, nem tudjuk, de végül meggyógyult, és elhatározta, hogy most már csakugyan elmegy a kegyhelyre.

Útnak indult.

A falu szélén egy üsző legelészett. Amikor a farkas meglátta, elhatározta, hogy ezt is megeszi.

– Csak így nincs evés, – mondta neki az üsző.

– De hát hogyan? – kérdezte a farkas.

– Előtte énekelek, te a második szólamot dúdolod, és csak ezután egyél meg.

Az üsző el-elbődült, a farkas vele üvöltött. A faluban felfigyeltek a lármára, és a farkast agyonverték.

⁴² КАЛОЕВА, Д. Т.(ред.): Старый волк Народная сказка. Изд. „Ир”, Владикавказ, 2005

TALÁLÓS KÉRDÉSEK⁴³

Padlásunkon tüzes lapát. – A csillagok.
Az ajtónknál gennyes szemű asszony. – Maláta (a sörkésztetéshez).
Az ajtónk mögött öreg seprő. – Meny, sógornő.
Jön-megy, mégsem jut el sehová. – A bölcső.
A háztetőnkön sajtospirog. – A hold.
A házunk közepén a földesúr hullája. – Búzaszem.
Két kígyó csak küzd, küzd, de egymással nem harcolnak. – A két szemöldök.
A kis fazekunkban nyüzsög a bab. – Halak a vízben.
Tanulatlan bikánk vizet iszik. – Köcsög.
A kamránkban hason fekvő csésze. – Szarvasmarha lábnyoma.
Fekete tehén alatt fehér borjú. – A tej.
Tuskó alatt forgács. – Tyúk alatt csirkék.
Szürke kövön szürke szemek. – Liba.
A fű tompítja, a homok élesíti. – Kasza.
A malmunk mögött marós kígyó. – Csalán.
Durrogva tekergő Tauszultán. – Ostor.
A falunkon szíták – nem kézzel csinálták. – Pókháló.
A kamránkban vörös ökör van bekötve. – Nyelv a szájban.
A papa ül, a mama dolgozik. – A malom kövei.
Egy tuskón kilenc lyuk. – Az emberi test.
Fekete tehén alatt sárga borjú. – Fazék alatt tűz.
Az égből lefelé négy mutató. – A tehén csecse.
A mi vizünkben szálla nélküli hal. – Sajt a savóban.
Az ajtónkon kutya hever: nem harap, nem ugat, mégsem enged a házba senkit. – Lakat.
Az ajtónk mögött sógornő áll. – Seprő.
Lóborda a falon. – Kard.
A házunkban gurgulázó vénasszony. – Cefre.
Elmegy és ezt kiabálja: a kecskéhez hasonlítok. – Kakas.
Padlásunkon vékony rőzsék. – Szemöldök.
Fehér zacskóban sárga kavics. – Tojás.
Éjjel tele, nappal üres. – Ágy.
A tetőnkön sötét erdő, a sötét erdőben farkasok. – Tetvek.
Padlásunkon aranyos pálcák. – Napsugarak.
A kutya a hegyekben rondított, és a szaga idáig érzik. – Havasi hagyma.
Hipp itt, hopp ott, átkelt a Tiráni hágón. – Fecske.
Kis toronyból ömlik a füst. – Pipa.
Tűzhelyünkönél síró menyecske. – Hóolvadás.
A bikát a karámba tereltem, de a farka a kezemben maradt. – Körte.
Mézes tömlő rajtunk (oldalunkon). – Cici (női mell).
Hosszú torony kőből építve. – Kukoricacső.
Hosszú legényen rövid bekecs. – Híd a folyón.
Miért járkálsz ide-oda? Kisérsz, befedsz, el nem engedsz. – A füst és a tűzhely feletti lánc.
Jár, jár, mégsem halad. – Bölcső.
Kis kutya egy helyen áll; sem nem harap, sem nem ugat. – Lakat, zár.

⁴³ MILLER, V- 1887. 180–182

DIGOR KÖZMONDÁSOK⁴⁴

A kerék lassan forog.
A hamis láb rövid (t.i. nem jut messzire).
Ne tégy jót, és nem ér baj.
Az apa asszonya az apa kórja.
A falubeli bikánál jobb a falubeli barát.
Az igazat a víz sem sodorja el.
Magányos tehén a jászolba rondít.
Napfényes időben ne indulj el csizma nélkül!
Az egyik nap megszülettem, a másikon meghaltam.
Ahol nincs szósz, oda ne mártsd a kenyered!
Akire emlékezel, a küszöbön áll.
Fekete fejűnek nem lehet hinni.
Asszonyban és málhás állatban ne bízz!
A béka is napsugárnak látja a porontyát.
Ha a lovat számár mellé kötöd, átveszi annak makacsságát.
Akit a leves megsütött, az a víztől is fél.
Az apa barátja apai kincs.
Ha a szart bolygatod, elbűdösíted a vidéket.
Akinak méhei vannak, annak méze is lesz.
A béke az Isten barátja.
Ha a disznót a szérűre engeded, felmászik a tetőre is.
A támadó megelőzi a szándékozót.
A farkatlan ökör nem tudta magáról elhajtani a legyeket, és az egész csorda legyeit kergette.
Tapasztalt emberhez közel a hízelgés.
A farkas nem hagyja otthon fondorlatosságát.
Aki teheti, az még a nagyapjának a halotti lóversenyét is kifizeti.
Aki a nyomorúságból kikecmergett, az még az istenét is elfelejti.
A családtalan ember még a követ is feléli.
A házépítő hullája az ajtó mögött (igazságtalanság esetében mondják).
A hó is fehér, mégis megfagyasztja a lábat.
Kis fejsze nagy fát dönt.
Az idegen egér kiűzi a házi egeret.
A felesleget a farkas sem fogyasztja el.
A szélső rész nadráganyag.
Medvével együtt ne rázz körtét!
Verekedő bikának letörik a szarva.
Öreg ökör tapasztalt a barázdában.
A semmittevésnél jobb a hiábavaló munka.
Rosszul élni könnyű.
Akit az emberek szeretnek, azt az Isten is szeretni fogja.
A jót nem felejtjük.
A sebes folyó nem fut a lassú után.
Aki a sajátját nem szereti, a másokét sem fogja szeretni.
Aki kettőre céloz, egyet sem talál.
Az éles fogút nem kell harapni tanítani.

⁴⁴ MILLER, V. 1887- 183–189

Amikor a kutya elhagyja az ágyát, a farkas akkor viszi el.
Az egér saját maga keresi meg a macskát.
Ahány nyelvet tud az ember, annyi ember.
Közös vendég a napon marad (t.i. nem élvez elsőbbséget)
A sebes víz nem éri el a Tereket.

IMÁK⁴⁵

Az itt közreadott oszét imák legarchaikusabb elemei a szkítákig nyúlnak vissza. Észak-Oszétia lakóinak 70–80 %-a a keleti kereszténységhez tartozik, de napjainkig megőrizték korábbi, pogány kori rituális hagyományait is; Észak-Oszétia területén több mint 150 nem keresztény imahelyet, szentélyt tartanak számon.

A pogány istenségek szentélyei rendszerint a falu határában találhatók, és helyüket jelölheti kisebb kőépület, szobor, kőhalom, barlang, egyszerű faoszlop vagy éppen élő fa.

A szentélyhez énekelve–imádkozva, csoportosan mennek, ott elmondják a kötelező imát, megajándékozzák a szentet, azután a rituális étkezés és a fiatalok zenés-táncos mulatsága következik.

Egy-egy pogány istenség ünnepe leginkább a mi egykori búcsúinkra emlékeztet:

„Camad, Dagom, Indzsinte és Urszdon falvak gondosan készültek Alardi ünnepére. Ha valaki az atyafiságukból a szomszédos falvakban lakott, annak három nappal korábban értesítést küldtek. A vendég szeme ilyenkor még a tojáson is port keres – így mondják –, és az utcákon éjjel-nappal hallatszik az ostorok állandó durrogása. A vendégekre való tekintettel kitakarították kicsiny kertjüket, füstös, lapostetejű házaikat.

Erre az ünnepre kimossák ruhájukat a lánykérő ifjak, férjhez menendő lányok. Évente egyszer itt szemrevételezik egymást. Itt pattan ki rózsavirágként titkos szerelmük szikrája. Itt szabadulnak fel, hogy érzelmeiket kiénekeljék, eltáncolják még körtáncsal is.”⁴⁶

Ezen istenségek oszét gyűjtőneve dzuár; a szó Abaev, V. I. szerint a grúz ‘kereszt, szentély’ jelentésű szó átvétele.⁴⁷ A legáltalánosabban tisztelt istenségek összefoglaló neve hét szent; szintén Abaev, V. I. szerint a „hét szent” kultusza alán közvetítéssel a szkítából került az oszét mitológiába. A leggyakoribbak: Vasztürdzsi, Vacilla, Madi Majram, Alardi, Efszati, Felvera, Tutür.

A különösen kedvelt istenségeknek több faluban is van szentélyük – egy 2008. évi naptár szerint pl. Vasztürdzsinek tízben –, s a hely alapján megkülönböztetnek pl. Beszlani, Dügurgomi, Lomüszti stb. Vasztürdzsit; Madi Majram lehet Mazdoki, Rekomi és Zrudzsi.

A szent és a szentély sérthetetlen, az imahelyen csodás dolgok történnek, a szokások megszegése pedig súlyos büntetéssel (rendszerint betegség) jár.

A HEGYIEK IMÁJA⁴⁸

Isten, ismerünk téged,
Mindenek ura vagy,
Imáinkat fogadd kellemesnek és méltónak.
Hegyi Vasztürdzsi,
Imáinkat kellemesen fogadd,
Az emberek anyja, te, Madimajrem,
Imáinkat kellemesen fogadd,
Hogy a nevedet kellemesnek és méltónak találjuk,
Amely kicsinyeket (gyermeket) adsz, azok is legyenek a vendégeid,

⁴⁵ Oszét nyelven olvashatók az interneten: Осетинский словарь - Ирон дзырдурат - онлайн поиск //Ембарын-гæнæн дзырдурат (Толковый словарь)

⁴⁶ НАЖТӰНТӰ, А. 1984. 117

⁴⁷ АБАЕВ, В. И. 1949. 118

⁴⁸ Interneten: IristonInfo 2010. április 25.

Regahi fényes Alardi,
Ajándékainkat kellemesen fogadd.
Nar falu közepén (lévő) Vasztürdzsi szentélye,
Imádkozunk hozzád,
Hogy neked a mi imáink kellemesek legyenek.
A Cmiag-szurdokban (lévő) Vasztürdzsi szentélye,
És neked is a mi imánk kellemes legyen,
Puriati hét szent,
A mi imáinkat kellemesen és méltón fogadjátok.
A Cüfi szurdokban (levő) Vasztürdzsi szentélye,
Imáink neked kellemesek legyenek;
Lavinától és a követőtől őrizz meg minket.
A hágón (levő) barna Szamzeli,
Neked is kellemesek legyenek a mi imáink,
Hogy az utas embernek szerencsés útja legyen, azért imádkozunk hozzád.
Zrudzi arany Mária,
Imádkozunk hozzád,
Hogy a mi imáinkat kellemesen és méltón fogadd,
A nevednek ajánlott (új)szülötteket,
Amely (új)szülöttet adsz, azoknak életerejük legyen, azt kérjük tőled.
Gadziti Mikaligabirte,
Imáink neked kedvesek legyenek,
A rosszat – távol, a boldogságot közel (hozd).
Tibü Tarandzeloz,
Imáink neked kedvesek legyenek,
Amelyik ember alattad él, azokhoz is kegyes (légy),
És kegyesen fordulj felénk is.
Tutür, hozzád imádkozunk
Imáink neked kedvesek legyenek,
Kutyakölyköddel védj minket.
Mamüszonü, Zgilü Szamthosz,
Imáink neked kedvesek legyenek,
Minden oldaladon aki ember van, azokhoz is kegyes (légy),
És kegyességedet is kérjük.
A gabona Vacillája,
Fogadd imáinkat.
Bő gabonatermést adj.
A nyáj Felverája,
A neked adott nyájból lakass jól bennünket,
Imáinkat fogadd kegyesen,
Légy kegyes, tartsd rajtunk a szemed.
Szatatü Szaniba,
Imádkozunk hozzád,
Hogy fogadd imáinkat,
Kérünk téged, hogy kegyesen vedd ránk szemedet.
Szatat mezeje közepén (levő) Vasztürdzsi szentélye,
Imáinkat fogadd kegyesen,
Ami gabona minden oldaladon van, azokat add nekünk barátilag és kegyesen.
A Zeremegi mező közepén (levő) szentély,
Hozzád is imádkozunk,

Hogy imáinkat kegyesen fogadd,
Azok az emberek, akik bármikor is alattad élnek,
Azokkal méltón és kellemesen éljünk.
Azokhoz az emberekhez is, akik előtted élnek kegyes légy, és
Hogy hozzánk is kegyes légy.
Kaszarai Mükalügabürtü szentély.
Kérünk téged,
Imáinkat kellemesen és méltón fogadd,
A bajt – távol, szerencsénket közel,
Hogy az úton levőknek szerencsés útjuk legyen, arra is kérünk téged.
Tartsd a szemed kegyesen rajtunk.
Cualijü Vasztürdzsi szentélye,
Kérünk téged,
Hogy adományainkat fogadd el,
Az úton levő embereinknek és a vendégeinknek, akik feletted
Élnek, azoknak szerencsés útjuk legyen.
Kaszaraj, Sziden mezején,
Cerazonti Sziden, Mükalügabürti szentély,
Fogadd ajándékainkat kegyesen és kellemesen.
Légy kegyes azokhoz az emberekhez is, akik szentélyed alatt élnek.
Tartsd kegyesen rajtunk a szemed.
Ezdsüdi Alardi szentélye,
Három hétig talapzatodnál imádkozunk,
Mi is nyomorult emberek vagyunk, és hozzánk is
Kegyes légy,
A kicsiny gyermekeink is legyenek a vendégeid, Alardi szentélye.
Nühaszi hatalmas Vasztürdzsi,
Ajándékaink legyenek neked kellemesek,
A vendégünk, az úton levő embereink mindenkor
Jól éljenek feletted.
Hetegi Vasztürdzsi, fényes szent vagy,
A falvak közepén telepedsz le,
Ajándékaink kellemesek legyenek,
Fényes szent, ezért hívunk téged és a te helyed,
Amelyet az erdőben határozottan kiválasztottál.
Azokhoz az emberekhez, akik körülötted élnek, kegyes légy
És támogass.
Az egész mezőn. Elhotól felfelé,
Tetertupp, imádkozunk hozzád,
Fogadd ajándékainkat,
Hogy a neved kellemesnek találjuk,
Azokhoz az emberekhez is, akik alattad állnak, kegyes légy, és hogy hozzánk is
Kegyes légy;
Aki alattad áll, azokhoz jó legyél,
Városi Vasztürdzsi, a városban minket is szerencséből és becsületből részesíts, és fogadd a mi
imáinkat is.

MADI MAJREM IMÁJA

- Óh, Mária Anya, dicsőség neked, erős oltalmunk, égi anyánk.
- Ámen, Isten!
- Férjhez menendő lányainkat – az adományokat,
Fogadd őket kegyesen!
- Ámen, Isten!
- Nőtlen ifjainkat – az „Áment”-mondókat,
Fogadd őket kegyesen!
- Ámen, Isten!
- Óh, tiszta Mária Anya, vőlegényeinket – a te kuszartkészítőidet,⁴⁹
Fogadd őket kegyesen!
- Ámen, Isten!
- Óh, Mária Anya, dicsőség neked,
Minden halmon – a te kegyhelyeiden és másutt is van helyettesed.
- Ámen, Isten!
- A szarvas ökrök, a barnafülű kosbárányok – a te áldozati állataid.
- Ámen, Isten!
- Óh, tiszta Mária Anya, gyermekeink – legyenek vendégeid. [óvd gyermekeinket]!
- Ámen, Isten!
- Óh, tiszta Mária Anya, a gyermektelenek gyermekért imádkoznak hozzád.
És légy kegyes hozzájuk!
- Ámen, Isten!
- Akinek adtál valahányat, Mária Anya,
Legyen nekik élelmük, ezt a kegyet add meg.
- Ámen, Isten!
- Óh, tiszta Mária Anya, áldásaidat megtartsd – a menyek hasában, dicsőség neked.
- Ámen, Isten!
- Óh, tiszta Mária Anya,
Tiszta szívvel kérünk téged, hogy kegyes légy hozzánk.
- Ámen, Isten!

VACILLA IMÁJA⁵⁰

- Egyedül tiszteletre méltó Isten, dicsőség Neked!
Isten, a Te alkottad emberek vagyunk, akik a földön boldogan élnek,
Segítsd meg, őrizd a gonosztól, éltesd őket,
Teljesítsd ezt a kérésünket!
- Ámen, Isten!
- Mennyei Vacilla, dicsőség, légy áldott!
Az Isten és a földiek között közvetítő vagy, a vagyon ura, a természet oltalmazója,
És ami vagyonod van, részesedjenek belőle a téged kérő emberek,
Ezt a segítséget add meg nekik!
- Ámen, Isten!
- Az ég Vacillája, – a magasságban trónolsz,
A magasságból vesd szemed jóságosan az alázatosra,
A könyörgő emberek – legyenek a vendégeid!

⁴⁹ a *kuszart* = saslik ‘nyárson sült birkahús’; eredetileg a leölt állat tetemét jelölte

⁵⁰ Lásd az „Énekelt műfajok” fejezetben is

- Ámen, Isten!
- Az ég Vacillája, a téged kérő embereket óvd meg a gonosztól,
Kedv szerint – lakjanak jól, ezt a segítséget add meg!
- Ámen, Isten!
- Az ég Vacillája, az egyik gabonát termel, a másik juhot nevel,
Hogy az áldozatunkra legyen eleség,
Teljesítsd azt a kérést!
- Ámen, Isten!
- Hogy a lányok, ifjak fényes úton járjanak!
- Ámen, Isten!
- Földjeink Védelmezője, hogy mezeink békében maradjanak.
Amilyen bajok bennünket értek,
Legkisebbjeinket ne éri el,
Ezt a kegyet add meg!
- Ámen, Isten!
- Az ég Vacillája, te – a mi parancsolónk vagy,
Hogy ellenségünk elpusztuljon, erős vágyunk,
Segíts ebben!
- Ámen, Isten!
- Hej, mint az imádkozók imája, ivókörtünk kellemes legyen!
Ég Vacillája, rád bízunk magunkat.
A nyáj Felferájja, angyalok, védőszentek,
Amit az Istentől jutalmul kaptatok,
Szemeteket ránk is vessétek,
És amikor a vagyonunkból áldozatot készítünk, áldjátok azt meg!
- Ámen, Isten!
- Harapnivalót a kisebbnek! Kisebbet azért mondunk, mert a nap kutyuskájaként [értsd: gyermekeként] ártatlan.

IMA AZ ISTEN SZENTJÉNEK NAPJÁN

- Ó, Nagy Isten, hozzád fohászkodunk!
- Ámen, Isten!
- Tőled boldogságot kérünk!
- Ámen, Isten!
- A földön az emberek között nyugtalanság van,
Hogy az emberek megértsék egymást,
Ha közöttük példamutató ember születik, arra hallgassanak!
- Ámen, Isten!
- A hegyekből, a mezőkről, kisebb-nagyobb helyekről
eljöttünk ma hozzád imádkozni,
hogy mindannyiunkat égi fényeddel, vidámságoddal éltesd!
Tedd kellemessé az első áldomást!
- Ámen, Isten!
- Ó, dicsőséges Vacilla, a magasságban trónolsz,
Add nekünk drága javaidat!
Te boldogság-hozó, gonoszság-pusztító,
A bajokat tőlünk távol tartsd,
Teljesítsd be boldogságunkat!

- Ámen, Isten!
- Ó, repülő-dörgő-villámló Vasztürdzsi!
Te csinálsz a csikóból lovat, a fiúból férfit!
Hogy fiainkból férfiakat, csikainkból lovakat csinálj,
Teljesítsd ezt a kérésünket!
- Ámen, Isten!
- Vasztürdzsi, Te az utazók védelmezője vagy, mondják, tarts távol a bajtól!
Úton és itthon oltalmad alatt legyünk!
Utainkat jó úton járjuk
És a bőség térjen be házainkba!
- Ámen, Isten!
- Most az Isten szentje helyén imádkoznak az emberek.
Lakomázó emberek, és mindannyiát
megelégedetten vezesd vissza házába!
- Ámen, Isten!
- Ó, Rünübarduag, gyere erre a helyre,
Ne hagyj el bennünket játszva, nevetve!
- Ámen, Isten!
- Alardühan, légy kegyes hozzánk!
Óvjad gyermekeinket, Isten óvjon minket is,
Ilyenformán vezesd életünket a boldogsághoz!
- Ámen, Isten!
- Új Szent, légy kegyes, áldásod legyen rajtunk,
Részesíts új tanításokban, új boldogságban!
- Ámen, Isten!
- Falu angyala és védőszentje, légy kegyes és kegyesen szálljon ránk áldásod!
A falu lakói, ifjai
Háborúban sohase fogyjanak el!
A falubeliekkel mindig boldogságban,
Egyetértésben, szeretetben élj!
- Ámen, Isten!
- A hágó angyalai és védőszentjei,
Legyetek kegyesek, áldásaitok szálljanak ránk!
Aki a hágón átkel, szerencsés utakra találjon!
- Ámen, Isten!
- Ó, mezeink angyalai és védőszentjei:
Vacilla, Cürgobau, Mezdegi,
Elhoi, Dzülati Felvera!
Körülöttetek terem a gabonánk, a szénánk,
A mi kézimunkánkért, az Isten kedvéért,
Hogy gabonából, állatokból bőségben legyünk,
Ilyen kedves áldást adjatok!
- Ámen, Isten!
- Ó, Hetegi Vasztürdzsi, katonaeMBER voltál,
Óvd ifjainkat a háborútól, részesíts bennünket a szerencséből!
- Ámen, Isten!
- És még Nühaszi Hatalmas Vasztürdzsi, Mükalgabürte,
Tibi Tarandzseloz, Zgili Szamtühosz,
A régi javakból nekünk új javakat készítenek!
- Ámen, Isten!

- Isten szentje, aki ma megízleli áldozati italodat,
Legyen annak csodatévő gyógyszer, és hogy nálad a jövő évben
Buzgó szívvel újból megjelenjen, ilyen kegyben részesüljön!
- Ámen, Isten!
- Mindannyian, akikhez imádkozni kell –
angyalok és védőszentek – mind kegyesek legyenek!
Aki falatozik, részesüljön a boldogságból!
- Ámen, Isten!

NÜHASZÜ⁵¹ VASZTÜRDZSI⁵² IMÁJA

- Nagy Isten, add kegyes áldásodat.
Neked sok jótéteményed van, az emberek részesei legyenek,
Ezt a kegyet add meg.
- Ámen, Isten!
- Nagy Isten, te teremtettél istenségeket és szenteket,
A szentélyek is a te kívánságodra készültek, és dicsőség neked.
- Ámen, Isten!
- Nagy Isten, íme ma a te teremtetted istenségek közül
a Nühaszi Vasztürdzsihez imádkozunk, és légy hozzánk kegyes!
- Ámen, Isten!
- Nühaszi Vasztürdzsi, a Vellagür bástya küszöbén ülsz,
Népünk apáról fiúra hozzád imádkozott.
Esedeztek hozzád, és
Akiket atyáink közül megáldottál,
Azok gyermekein, rajtunk is tartsd szemed.
- Ámen, Isten!
- Ó, Nühaszü Vasztürdzsi, alapzatod elé
Hegyről a mezőre, mezőről a hegyre fényes fonálként vonulnak az emberek,
Hogy sértetlenül, szerencsétlenség nélkül térjenek vissza házaikba,
Azt a kegyet add meg nekik.
- Ámen, Isten!
- Ó, Nühaszü Vasztürdzsi, a hegyvidék és síkság, a síkság és hegyvidék között te vagy a határ,
És akik a zarándokok közül zavartalanul, életörömmel telve elvonulnak melletted,
Akik a hegyekben és a síkságon a boldogság részesei,
Ezt a kegyet ne irigyeld tőlük.
- Ámen, Isten!
- Ó, Nühaszü Vasztürdzsi, gyermekeinknek szavakra van szükségük,
Hogy nekik szóbőségük legyen,
Hogy beszédük békés legyen,
Hogy szavaiknak urai legyenek.
A beszéd a szív kulcsa, és hogy a beszédjük a szívet megérintse,
Hogy eskütartó legyen, béketeremtő,
Ezt a kegyet add meg nekik.
- Ámen, Isten!

⁵¹ A *nühaszü* jelzőnek két jelentése van: részint azt a helyet jelöli, ahol Vasztürdzsi szentélye áll, de a *nühasz* eredeti jelentése „szó, beszéd, nyelv”, ezért Vasztürdzsi – többek között – a szónak, a nyelvnek, a beszédnek is istensége.

⁵² Lásd az „Énekelt műfajok” fejezetben is

- Ó, Nühaszi Vasztürdzsi, akik talapzatodnál állnak, légy azoknak jótevője.
- Ámen, Isten!

CÜRGÖBAUI IMA

- Ó, Isten, a Te imádásodnak napjai vannak
És eljöttek áhítattal a faluba,
Minket is tégy részessé.
- Ámen, Isten!
- És ezért, fényes Cürgobauai Istenség, dicsőség neked!
- Ámen, Isten!
- Azoknak a fiataloknak és embereknek, akik szentélyedbe jönnek, szerencsés utat!
- Ámen, Isten!
- Te fényes Cürgobauai Istenség,
Azoknak az ájtatos emberek, akik szentélyedhez jönnek,
Hármas sajtospirogját⁵³ édesnek érezd!
- Ámen, Isten!
- Te fényes Cürgobauai Istenség,
Ha valaki becsapott valakit, bocsásd meg neki!
- Ámen, Isten!
- A búcsús emberek, a te zarándokaid, a te betegeid a Cürgobauai Istenség vendégei legyenek!
- Ámen, Isten!
- Akik a gabonát elvetették,
Azok fogyasszák el az őszi lakomák és lakodalmak ételeit!
- Ámen, Isten!
- Hogy ezt az ünnepet jövőre ájtatosságban, megelégedésben ériék meg,
Cürgobauai Istenség, ezt a kegyet add meg!
- Ámen, Isten!
- Vasztürdzsi, te az Isten első követe vagy,
Kérj az Istentől ezeknek az embereknek javakat!
- Ámen, Isten!
- A falubeliek védangyala, ezek a falubeliek békés lakosok voltak,
Légy kegyes hozzájuk!
- Ámen, Isten!
- Hegyi isteneink, mezei szentek, dicsőség nektek!
- Ámen, Isten!
- Vacilla, a rosszat elpusztítod, és a rossz nem ér el, adj boldogságot!
- Ámen, Isten!
- Mezdegi Mária Anya, add anya-gyermeki javaidat,
Jobboldalukra védőszentet állíts!
- Ámen, Isten!
- Erdzsünaregi Tetertupp az ellenség útjában ül,
Hogy az ellenségtől megőrizve legyetek, ezt a kegyet add meg!
- Ámen, Isten!
- A torony istene⁵⁴, sok fiatal lányunk is van,
Hogy hozzád hasonlóan szépek, boldogok legyenek, ezt a kegyet add meg.
- Ámen, Isten!

⁵³ Sajttal töltött, kelt tésztából sült kalács

⁵⁴ Az oszét táj jellegzetes régi kőépítménye a torony, amely valamikor védelmi célokat szolgált.

- Ti magasságos Rekom, Mükalgabürte,
Hogy az emberek gabonából-baromból jóllakjanak,
És hogy [áldozati] lakomáikon, lakodalmaikban fogyasszák el,
Ezt a kegyet adjátok meg!
- Ámen, Isten!
- Ti Xili (versenypózna) Vasztürdzsi, Erxi (vízmosás) Vasztürdzsi, Amaddzagi (épület)
istenségek, dicsőség nektek!
- Ámen, Isten!
- Te Hetegi Vasztürdzsi, amikor te magad reménytelen helyzetben voltál,
Akkor az Isten segített rajtad,
Ezt a segítséget add meg ezeknek az embereknek is!
- Ámen, Isten!
- Fényes Cürgobau Istenség, dicsőség neked,
A könyörgő embereknek kegyes áldásokat adj!
- Ámen, Isten!
- Azoknak a fiataloknak, akik az „Ámen”-t mondták, adj hosszú életet!
- Ámen, Isten!

ALARDI IMÁJA⁵⁵

- Alardi, dicsőség neked!
- Ámen, Isten!
- Gyermekünk legyenek a vendégeid! [Óvd gyermekeinket!]
- Ámen, Isten!
- Délen termett búzából készítünk neked töltött pirogot,
Válogatott árpából főzünk neked áldozati sört,
Barnafulú kosbárányokat vonszolunk áldozati helyedre.
- Ámen, Isten!
- A lánykérő ifjakat – a te kuszártkészítőidet,
- Ámen, Isten!
- A hajadon lányokat – a te pirogkészítőidet,
- Ámen, Isten!
- A fiatalabb ifjúságot – a te „Ámen”-t mondóidat,
Fogadd őket vendégednek [oltalmazd őket]!
- Ámen, Isten!
- Játszva gyere, nevetve távozz,
Megesszük a betegségeidet.
- Ámen, Isten!
- A [neked, ajándékozott] pénzt térítsd meg majd nekünk,
Takard el azokat selyem ruhaujjaddal.⁵⁶
- Ámen, Isten!
- A hátadnak imádkoztunk,⁵⁷
Arcodat ne fordítsd el rólunk,
Végül pedig dicsőség neked, fényes Alardi!
- Ámen, Isten!

⁵⁵ Lásd az „Énekelt műfajok” fejezetben is

⁵⁶ A szobrot rendszeresen felöltöztették

⁵⁷ Alardi főként a himlő istensége; azért imádkoznak a hátának, mert így hitük szerint nem kapják el a betegséget

TUTÜR IMÁJA⁵⁸

- Tutür, aki a Nagy Isten kezében levő tiszta szellemek, szolgák egyike vagy,
Dicsőség neked!
- Ámen!
- Áldd meg életünket, marháinkat legyenek a vendégeid!
- Ámen!
- Ne engedd ránk kutyáidat [értsd: farkasaidat],
Minket áldj meg, azokat pedig tartóztasd!
- Ámen!
- Kalaplevéve könyörgünk hozzád.
- Ámen!
- A bűbáj és a varázslás is – a te jogod!
- Ámen!
- Tutür, dicsőség neked!
- Ámen!

EFSZATI IMÁJA⁵⁹

Ó Efszati, dicsőség neked!
Nyomorult férfi vagyok, Isten alkotta ember vagyok,
Eljöttem talapzatodhoz, és esedezek hozzád.
Kérlek téged, adj nekem részt a nyájadból.
Ne sajnálj egy sánta zergét vagy kecskét.
Kérlek, a magasságból tekints le rám, kicsinyre
És rendelj nekem falkáidból egy vadat.
Imám neked kedves legyen,
És a jóindulatod elnyerjem.
Szívrepesve térjek vissza,
Ezt a kegyet add meg nekem.

IMA A MENYASSZONYOS HÁZNÁL AZ ESKÜVŐ NAPJÁN

- Ó, Isten, dicsőség Neked!
- Ámen, Isten!
- Isten, teremtetted népedtől áhítatot
várj el!
- Ámen, Isten!
- Ó, világot alkotó Isten,
Amit ma a két család és a két fiatal boldogságáért kérünk,
Tedd meg teljesen! Hogy kölcsönös szeretetben éljenek,
Az esküjük nemzedékről nemzedékre erősödjön,
A két fiatal együtt öregedjen meg,
És a két család egyesüljön!
- Ámen, Isten!
- Vasztördzsi, dicsőség neked!

⁵⁸ Tutür a farkasok istensége

⁵⁹ Lásd az „Énekelt műfajok” fejezetben is

- Csikóból – lovat teremtő, fiúból – férfit teremtő Vasztürdzsi,
 Tedd boldoggá ezt a hajadon-lányt,
 Ha születésének házából a lakóházába szerencsésen átköltözött,
 [az ottaniakkal] egyenlő legyen!
- Ámen, Isten!
- Hogy kedveljék a családban, szeressék a szomszédok,
 Hogy a két fiatalnak jó munkája és viselkedése miatt az emberek között jó híre legyen!
- Ámen, Isten!
- Ó, Mária Anyánk, tedd őt hét gyermek anyjává,
 Hogy hét gyermekét hét bölcsőben ringassa,
 Hogy annak a gyermeknek, aki a családba érkezik, teli tálat adj!
- Ámen, Isten!
- A gabona Vacillája, a marhák Felverája,
 Hogy a te éltető gabonádból és marháidból jól lakjunk
 És az ő lakodalmuk és esküvőjük megtörténjen!
- Ámen, Isten!
- Dicső Vacilla, védj meg minket a gonosztól,
 Hogy a világon béke legyen, és hogy fiataljaink lakodalmát megüljük, mint most!
- Ámen, Isten!
- Hetegi Vasztürdzsi, dicsőség neked is!
 Hogy Oszétia sértetlenül megmaradjon, ilyen kegyet adj!
- Ámen, Isten!
- A hely Istene, ha a területedre valaki fiatal érkezik, tedd boldoggá!
- Ámen!
- Végül pedig ha szenteid közül valaki azt mondaná, hogy ha az én nevemet szólítottátok volna,
 Hát én jobban segítettém volna,
 Annak is legyenek imáink kedvesek!
- Ámen, Isten!

BEVONULÓ IFJÚ IMÁJA

- Isten, dicsőség neked, Isten!
- Ámen, Isten!
- Te teremtetted emberek vagyunk, és légy hozzánk kegyes, add malasztodat!
- Ámen, Isten!
- Isten, a földön élő emberekhez jóságos vagy, ezért add meg nekünk a részünket!
- Ámen, Isten!
- Isten, minket, nyomorultakat, óvj meg a szégyentől!
- Ámen, Isten!
- Vasztürdzsi, legyen neked kedves!
- Ámen, Isten!
- Vasztürdzsi, a vándor ember védője vagy, véded őket a szerencsétlenségtől,
 És ezek az ifjak – legyenek a vendégeid! [Óvd meg ezen ifjakat!]
- Ámen, Isten!
- Koruk, erőnlétük megfelelt,
 [Had]kötelezettségük teljesítésének útjára léptek,
 Nem sanyargatni mennek,
 és vedd őket jobboldali szárnyad alá, [védőszárnyad alá].
 A halálos ellenségeskedéstől óvd meg őket!

- Ámen, Isten!
- Dicsőséges Vacilla, dicsőség neked!
Dicsőséges Vacilla, a magasságban trónolsz,
Ránk kicsinyekre jókat hozz!
- Ámen, Isten!
- Hetegi Tetertupp! Aki ebből a házból, ezek közül az emberek közül a mezőre távozik,
Őrizd meg házáat sértetlenül!
- Ámen, Isten!
- Óh, Felvera! Nálad van a nyáj sorsa, és őrizd meg nekünk a nyáját jólétben,
Akkor a nyáj javából áldozunk neked!
- Ámen, Isten!
- Az ős védistenei, az őszi munkánk termékeny legyen.
- Ámen, Isten!
- Óh, Rünübarduag, hátadhoz imádkoznánk,
Fényedet ne irányítsd ránk!
- Ámen, Isten!
- Rekom, Mükalgabürte, bőséget és boldogságot hozzatok!
- Ámen, Isten!
- Óh, Rekom, őrizd javainkat!
- Ámen, Isten!
- Isten, ha valaki a Te teremtetted szenteid közül így beszélne:
„Én jobban segítenék, ha az én nevemet szólítanák”, –
Kiváltképp ahhoz légy kedves!
- Ámen, Isten!
- Isten, én nem tudok imádkozni, kérni tudok,
Amit kérünk, add meg nekünk!
- Ámen, Isten!

ÉNEKELT MŰFAJOK

A sokáig finnugrista Munkácsi Bernát érdeklődése egyre inkább az oszétok felé fordult, és 1917-től már főleg csak oszét anyagot gyűjtött. Az 1932-ben megjelent írásában (*Blüten der ossetischen Volksdichtung, Az oszét népköltészet virágai*) felhívta ugyan a figyelmet ezen témakör vizsgálatának fontosságára, felhívása azonban napjainkig pusztába kiáltó szó maradt.

A következő részben az oszét népköltészet énekelt műfajait mutatom be. Az itt közölt példákat Galaev, B. A. oszét népzenekutató „*Осетинские народные песни*” (Oszét népdalok) című, 1964-ben Moszkvában megjelent munkájából válogattam.

A szerző 11 műfajcsoportba sorolja a közreadott dalokat, és ez a műfaji sokszínűség válogatásomban is megmutatkozik: dal, munkadal, panaszdal, pásztordal, névadó dal, altató dal, lakodalmi dal, gúnydal, köszöntő, pohárköszöntő, halotti sirató.

Jelentős helyet foglalnak el a „hősi dalok”. A XIX. század második felében a rablások, fosztogatások és a földesúri önkény következtében az oszétok között a közbiztonság és a törvényes rend annyira megromlott, hogy gyakran még vízért sem mertek kimenni fegyveres kíséret nélkül. Gyakori volt a halállal végződő csetepaté, és a hős halottak elsíratására, emlékére sok dal keletkezett. Hajtűhtü Azemet novelláiban találunk leírásokat arról is, hogyan keletkeztek és éltek tovább ezek a hőskről szóló dalok.⁶⁰

„[Muritü Dahci] éjjel-nappal a vízimalomban tartózkodott az Urszdon partján. Ott a malom fenyegető zúgásában költötte Dahci a »Bataj fiai« című csodálatos dalt, és a harmadik nap Aszlanbeg sírja körül panaszos hangon, égető könnyeket ontva elénekelte. A nép csukladozva imádkozott, az égből kövér cseppek hullottak, és megszentelték Aszlanbeg halott arcát.

Abban az időben sok fa kiszáradt, sok forrás kiapadt, de a Bataj fiairól szóló ének régóta nemzedékről nemzedékre száll, és szépen énekelik az oszét hegyekben.”

„Ahol Ákim friss vére kiomlott, ott megálltak, marokban földet hordtak, és szomorúan mondták: »Fényesség neked, Ákim, a földet vér szerinti anyaként szeretted, és évszázadokig aludj az ő lágy ölén«.

Ezekből a maroknyi földdarabokból Cüfdzsünben nagy halom nőtt. Ákim évfordulóján a hegyi falvakból a halom köré sok ember gyűlt össze, és hősi dalt költöttek róla. A dal harsogva szállt a szurdokokban, és ma is lehet hallani Oszétia hegyeiben.”

Külön műfajcsoportot képeznek a máig élő, énekelt körtáncok: lezginka, csepena, szimd. A körtánc hangulatát is jól szemlélteti Hajtűhtü Azemet egyik novellájának a részlete:

„Az uraságnak és embereinek hűvös vérét az isteni játék dallamai megmozgatták. A gyász tüze körül körtáncot kezdtek járni. Az öreg uraságnak is szárnyai nőttek, és pacsirtaként felemelkedett. A gyászruhás nép is elfelejtette az atyai szigorú szokást, és körtáncot kezdett járni. Apáról fiúra ilyen csodát a Kaukázus ádáz hegyei még sohasem láttak. Fehér csúcsai megzavarodtak, és szájtátva bámulták a táncoló embereket. A gyász tüzének helye nem fájt annyira, és gyógyult. A fandür játéka enyhítette.”

Az imák közül Vacilla, Vasztürdzsi, Alardi és Efszati imái dallamának néhány változatát ismerhetjük meg, a Narteposzról pedig Szürdon egyik történetét.

Galaev, B. A. művében közli a dalok kíséretét is. Én a kíséretet mellőzöm – kivétel Efszati máig közkedvelt dala –, de a dallamot jelölő kottákat az internetről másoltam. Ennek következtében a ritmikai jelzések oroszul olvashatók, egyes legato jeleket pedig a szótagszám miatt érvénytelennek kell tekinteni.⁶¹ A dal címe alatt [] zárójelben megadott szám azt a lapszámot jelzi, ahol a dal az eredeti műben található.

⁶⁰ Хъайтыхъты Азæмæт: Зытаргъ дур. Чыныгуадзæн „Ир”, Орджоникидзе, 1984, 148, 116, 89

⁶¹ A fordítás alapjául szolgáló kottás oszét szöveget az interneten a következő lépésekkel érhetjük el: 1. A keresőbe írjuk: allingvo.ru; 2. kattintás: Клуб аланского языка; 3. kattintás: Б.А. Галати ОСЕТИНСКИЕ НАРОДНЫЕ ПЕСНИ

MUNKADAL
(Kapálás-dal)
[148]

Умеренно $\text{♩} = 100$
Тенор Один

Фонограмм - архив ИРЛИ АН СССР № 3791

1. Ve---rej---de, fog-----juk a ka----pát!

Быстрее $\text{♩} = 126$

Dol---goz---za-----tok, fi---acs-----ká-----im, hej!

Еще быстрее $\text{♩} = 132$

Ej, do-----goz---za-----tok, ej, ej!

Быстрее $\text{♩} = 126$

5. Ér---jünk ki a sor vé-----gé-----re, hej!

Еще быстрее $\text{♩} = 138^*$

Ér---jünk csak ki a mezs---gyé-----re, hej!

Tart---sa-----tok ki a sor vé-----gé-----ig!

A mezs---gyén majd szusz-----sza-----nunk-----, hej!

Verejde, fogjuk a kapát!
Dolgozzatok, fiacskáim, hej!
Ej, dolgozzatok, ej, ej!

Verejde, rejde, verejde!
Haladjunk, fiaim, mindahányan!
Gyorsabban mozogjon a kapa!

Előre gyorsan, napocskáim!
Függébben húzzátok azt a kapát!
Pusztítsátok ki a gyomot!

Verejde, rejde, verejde!
Húzzunk bele fürgébben, fiaim!
Ki lemarad, szégyellje magát!

Érjünk ki a sor végére, hej!
Érjünk csak ki a mezsgyére, hej!
A mezsgyén majd szusszanunk, hej!

ŐSZI DAL [150]

Умеренно $\text{♩} = 88$ Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3823

Тенор *Один*

1. Vej, vej, itt van már az ősz, itt van, em-be--rek, hej, nya-kun-kon az ősz!

Vej, vej, ve-rej-di, itt van már az ősz.

Vej, mun-ká-----ra, em----be-----rek, ej!

Vej, vej, hul-lik a sár--gult le---vél, vej, ső-tét, ho-má-lyos ősz.

Vej-----rej---- di, itt van már az ősz.

Vej, vej, jaj, már me-gint nya-kun-kon az ősz, ej!

Vej, vej, itt van már az ősz, itt van, emberek, hej, nyakunkon az ősz!
Vej, vej, verejdi, itt van már az ősz.
Vej, munkára, emberek, ej!

Vejvej, ve a tavasz kibimbózás, és az ősz betakarítás!
Vejvej, verejde, terméshezó ősz.
Vejvej, ve, élénken, munkára, emberek!

Vej, vej, hullik a sárgult levél, vej, sötét, homályos ősz.
 Vejrejd, itt van már az ősz.
 Vej, vej, jaj, már megint nyakunkon az ősz, ej!

ZSÓFIA DALA
 (Asszonysors)
 [117]

Медленно ♩ = 66 **Фыццаг вариант** Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3828
 Тенор *Один* **Первый вариант**

1. Ve--vej, a pén-tek nagy bajt ho---zott, vej, vir-rad--e rám szombat?
 2. Ve, jó a-pám, el--kár---tyáz---tál vej, kár-tyán ad--tál férj-hez,

Ve---vej e---me, hej, sze--gény Zsó-fi---a, oj!
 Bi--zony, si---ral-----mas sors---ra jut--tat----tál, oj!

3. Ve, jó a-pám, a ge-ne-----rá-----lis, vej, a dar--ja-----ni híd-nál,

Bi-zony, meg--lát-----ja, hogy hal meg a lá---nya, oj!

Vevej, a péntek nagy bajt hozott, vej, virrad-e rám szombat?
 Vevej eme, hej, szegény Zsófia, oj!

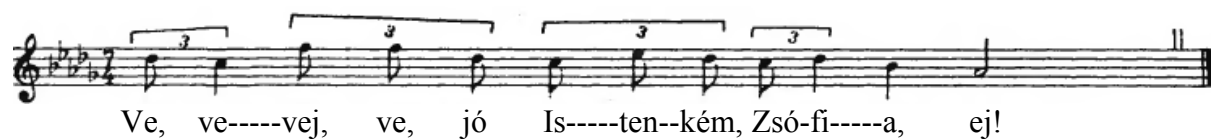
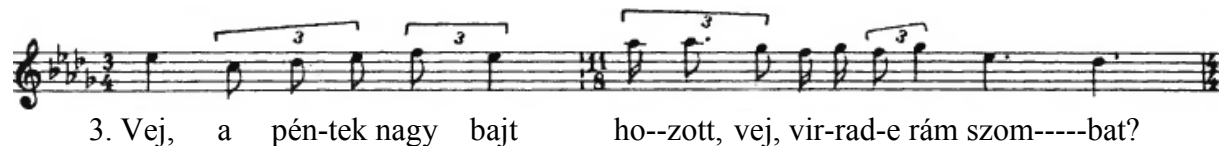
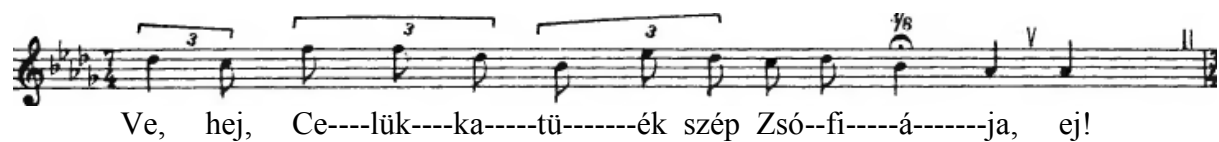
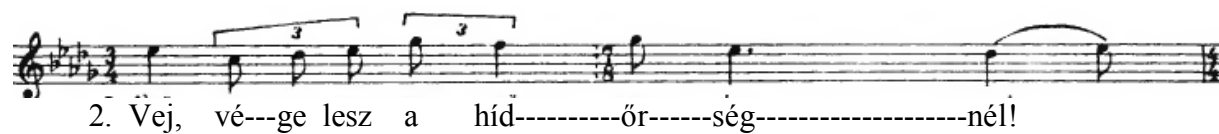
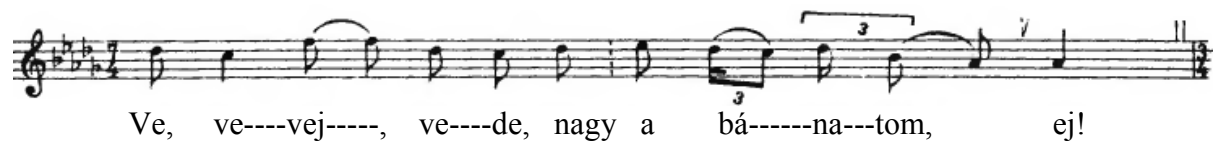
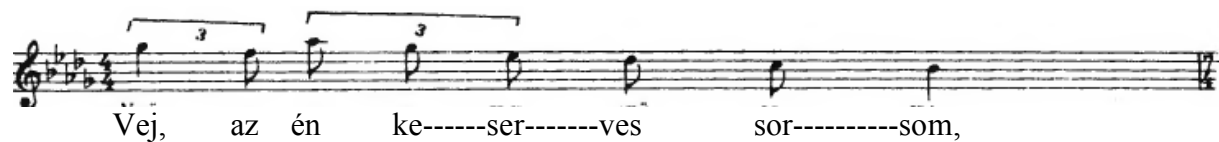
Ve, jó apám, elkártyáztál vej, kártyán adtál férjhez,
 Bizony, siralmas sorsra juttattál, oj!

Ve, jó apám, a generális, vej, a darjani hídnál,
 Bizony, meglátja, hogy hal meg a lánya, oj!

ZSÓFIA DALA
 (2. változat)
 [117]

Медленно ♩ = 50 **Сопрано** **Фонотека Б. Галаева**

1. Vej, jaj ne--kem, jó a-pám, po-----kol-----ra mért ad-----tál?

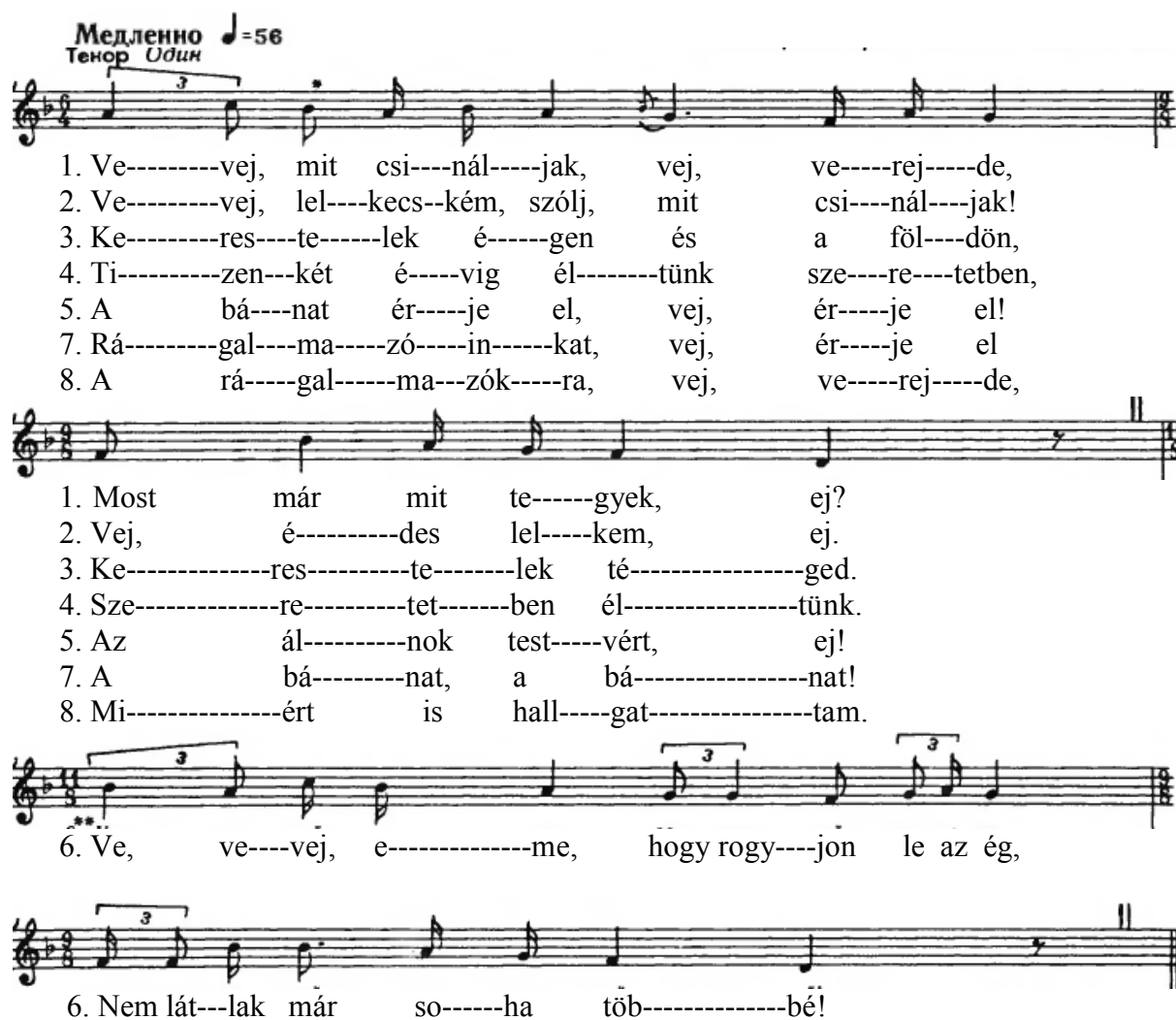
Vej, jaj nekem, jó apám, pokolra mért adtál?
 Ve, vevej, vede, nagy a bánatom, ej!
 Ve, vevej, vede, nagy a bánatom, ej!

Vej, vége lesz a hídőrségnél!
 Vej, verejdeme, Zsófia.
 Ve, hej, Celükkatüék szép Zsófiája, ej!

Vej, a péntek nagy bajt hozott, vej, virrad-e rám szombat?
 Vej, virrad-e rám szombat?
 Ve, vevej, ve, jó Istenkém, Zsófia, ej!

MUSSZA DALA
 (Szerelmes lány panasza)
 [120]

Медленно Тенор Удин $\text{♩} = 56$

1. Ve-----vej, mit csi---nál----jak, vej, ve----rej----de,
 2. Ve-----vej, lel---kecs--kém, szólj, mit csi---nál----jak!
 3. Ke-----res---te-----lek é-----gen és a föl---dön,
 4. Ti-----zen---két é-----vig él-----tünk sze---re---tetben,
 5. A bá---nat ér---je el, vej, ér---je el!
 7. Rá-----gal---ma---zó---in---kat, vej, ér---je el
 8. A rá---gal---ma---zók---ra, vej, ve----rej----de,
 1. Most már mit te-----gyek, ej?
 2. Vej, é-----des lel---kem, ej.
 3. Ke-----res---te-----lek té-----ged.
 4. Sze-----re-----tet---ben él-----tünk.
 5. Az ál-----nok test---vért, ej!
 7. A bá-----nat, a bá-----nat!
 8. Mi-----ért is hall---gat-----tam.
 6. Ve, ve---vej, e-----me, hogy rogy---jon le az ég,
 6. Nem lát---lak már so-----ha töb-----bé!

Vevej, mit csináljak, vej, verejde,
 Most már mit tegyek, ej?

Vevej, lelkecském, szólj, mit csináljak!
 Vej, édes lelkem, ej.

Kerestelek égen és a földön,
 Kerestelek téged.

Tizenkét évig éltünk szeretetben,
Szeretetben éltünk.

A bánat érje el, vej, érje el!
Az álnok testvért, ej!

Ve, vevej, eme, hogy rogyjon le az ég,
Nem látlak már soha többé!

Rágalmazóinkat, vej, érje el
A bánat, a bánat!

A rágalmazókra, vej, verejde,
Miért is hallgattam.

DAL A LÁNYRÓL [122]

Скоро $\text{♩} = 152$
Тенор *Один*

1. Ve-vej, ked-ves, nincs az én se---bem-----re gyógy-szer...

2. Ve---vej, mond-ják: óv-----ja ma---gát min-----den em-ber

3. Vej e-me, halld, Szah--szet---ben fo----gok majd lak--ni.

4. Ve-----vej, hej, lan---kás lej--tőn le-----gel a nyáj!

5. Ve-vej, kis--lány, mesz---szi út áll én-----e---lőt----tem!

Vevej, kedves, nincs az én sebemre gyógyszer...
Vevej, mondják: óvja magát minden ember!
Vej eme, halld, Szahszetben fogok majd lakni.
Vevej, hej, lankás lejtőn legel a nyáj!
Vevej, kislány, messzi út áll én előttem!

De én, napsugár, rajtad tartom a szememet!
 Vevej, kedves, én is csak rád tekintgetek!
 Vevej, kislány, adj egy csókot égő számra!

A FEKETE-HEGYRŐL
 (Pásztordal, 1. változat)
 [124]

Медленно ♩ = 56 **Фыццаг вариант**
 Тенор Один **Первый вариант** Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3830

Hej, haj, a Fe-hér-hegy----re, haj!

A Fe-ke--te--hegy----ről ü-----ze-----net ér-----ke-----zett, jaj, nagy baj!

Óh, óh, sze---gény ju-----hász.

1. Hej, haj, ven-----dé--gek ér--kez-----nek, haj!
 2. Hej, haj, de még--se félj tő-----lük, haj!
 3. Hej, ugy-e, a bir---ká--id közt, haj!
 4. Hej, hej, ej, nagy bajt hoz rá-----tok, haj!

1. De ha---mis ven-----dé--gek, gyil---kol--ni ké-szek, jaj, nagy baj!
 2. De még-se félj tő---lük, nézz a sze-----mük-be, jaj, nagy baj!
 3. A bir---ká-----id közt nagy-on sok a kos, jaj, nagy baj!
 4. Le---ve---se fagy---gyú, a hú-----sa mé-----reg, jaj nagy baj!

Óh, óh, sze---gény ju-----hász!

Hej, haj, a Fehérhegyre, haj!
 A Feketehegyről üzenet érkezett, jaj, nagy baj!
 Óh, óh, szegény juhász.

Hej, haj, vendégek érkeznek, haj!
 De hamis vendégek, gyilkolni készek, jaj, nagy baj!
 Hej, haj, de mégse félj tőlük, haj!

De mégse félj tőlük, nézz a szemükbe, jaj, nagy baj!
 Hej, ugye, a birkáid közt, haj!
 A birkáid közt nagyon sok a kos, jaj, nagy baj!

Hej, hej, ej, nagy bajt hoz rátok, haj!
 Levese faggyú, a húsa méreg, jaj, nagy baj!
 Óh, óh, szegény juhász!

A FEKETE-HEGYRŐL
 (Pásztordal, 2. változat)
 [125]

Не очень медленно ♩ = 66
 Тенор (один) Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3799

1. Vej, vej, van ám bir-kád bő-vi---be, ve!
 Sok szép bir-kád van, Fe-ke----- te he-gyi ju---hász, oj, e---me!
 Ój, vej, sze-----gény ju-----hász!

2. Vej, vej, so-ká---ig él-----tes-----sen Is-----ten!
 Él-----tes-sen az Is--ten, Fe-hér he-----gyi ju---hász, e--me!
 Ój, vej, sze-----gény ju-----hász!

Vej, vej, van ám birkád bővibe, ve!
 Sok szép birkád van, Fekete hegyi juhász, oj, eme!
 Oj, vej, szegény juhász!

Vej, vej, sokáig éltessen Isten!
 Éltessen az Isten, Fehér hegyi juhász, oj, eme!
 Oj, vej, szegény juhász!

Vej, vej, a birkáid között, ve...
 A birkáid között, bizony sok a kos, oj, eme!
 Oj, vej, szegény juhász!

COCITŰ VASZJA DALA
 (Névadó dal)
 [227]

Вар. зай та та дыс ты,
 Fel-----é-----led a föld, el-----ol-----vad a jég,
 A szur-----do-----kok-----ból le-----ro-----han az ér.
 Вар. 2. Арс йа ла га та й
 A bar-----lang-----já-----ból ki-----jön a med-----ve,
 A far-----kas la-----pul pré-----dá-----ra les-----ve.

Feléled a föld, elolvad a jég,
 A szurdokokból lerohan az ér.
 A barlangjából kijön a medve,
 A farkas lapul prédára lesve.

A napsugártól a virág ébred,
 Ez a kezdete az új életnek.
 Köszöntőt mondott a falu vénje,
 A fiút a sok vendég megnézte.

A hótakarót a föld leveti,
 A falut a nap munkára inti.
 A névadója vállára vette,
 S mi lesz a neve, bejelentette,

E szép tavaszon Ortyevben jött meg,
Sötét éjszaka, kunyhóban sírt fel,
„Nagyra nőj fiú!” – s hangosan mondta:
„Legyen a neved Szoszitü Vaszja!”

Simon reménye ez a kis poronty.
Örült a család és a sok rokon.
Mind azt kívánták: „Fiú, nőj nagyra!
Derék ember légy, Szoszitü Vaszja!”

Pazar lakomát készített Simon,
Minden ismerőst vendégül hívott.

ÖREGEMBER KÖSZÖNTŐJE

[172]

Медленно $\text{♩} = 56$ Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3822

Тенор Один

1. Ko-----ra reg-----gel kelj fel, ö-----reg, ej!

Ne vesd meg a ko-----rán ke-----lő-----ket, rej-----de!

Vej, vej, ve-----rej-----de-----, ej!

Vej, e-----me, Is-----ten él-----tes-----sen!

2. Vej, ve---rej-----de, kelj fel, ö-----reg, ej!
3. „Bő-----röm rán-----cos, iz-----mom pety---hüdt, ej!

2. Vej e-----me, jó so---ká-----ig élj, rej-----de!
3. Cél-----ba lő-----nék, el---hi-----bá---zom, rej-----de!”

2-3. Vej-----te, ve-----rej-----de, ej!

2. Éb-----redj ko-----rán ö-----reg em-----ber!
 3. Vej e-----me, Is-----ten él-----tes-----sen!

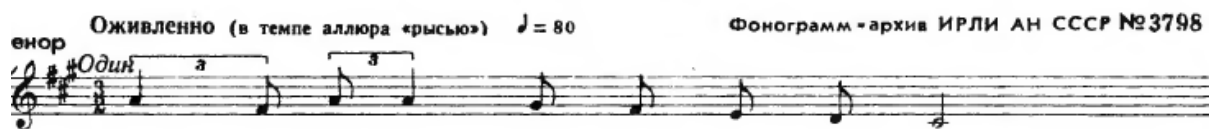
Kora reggel kelj fel, öreg, ej!
 Ne vesd meg a korán kelőket, rejde!
 Vej, vej, verejde, ej!
 Vej, eme, Isten éltsessen!

Vej, verejde, kelj fel, öreg, ej!
 Vej eme, jó sokáig élj, rejde!
 Vejte, verejde, ej!
 Ébredj korán öreg ember!

„Bőröm ráncos, izmom petyhüdt, ej!
 Célba lőnék, elhibázom, rejde!”
 Vejte, verejde, ej!
 Vej eme, Isten éltsessen!

MEGYÜNK, VISSZÜK...

(Lakodalmi dal)
 [176]

Me-----gyünk, visz-szük a szép meny-----asz-----szonyt,

Vej, ve---rej----de, ve--rej--de me, szí ve-----rej-----de,

Oj e-----me, vej, ve-----rej-----de, hej!

Vej, ve---rej----de, ve-----rej----de, a meny-----asz-----szonyt.

Ej, visz-szük a meny-----asz-----szonyt, ej!

Vej, ve---rej-----de, ve--rej-de me, szi ve-----rej-----de,

Ej, ve, ve-----rej-----de, ej!

Vej, ve---rej-----de, ej, visz-szük a szép meny-asz-----szonyt.

Megyünk, visszük a szép menyasszonyt,
 Vej, verejde, verejde me, szi verejde,
 Oj, eme, vej, verejde, hej!
 Vej, verejde, verejde, a menyasszonyt.

Ej, visszük a menyasszonyt, ej!
 Vej, verejde, verede me, szi verejde,
 Ej, ve, verejde, ej!
 Vej, verejde, ej, visszük a szép menyasszonyt.

ELMEGYÜNK...

(Lakodalmi dal)
 [178]

Медленно $\text{♩} = \text{ая}$
 Одик
 Тенор

Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3831

1. Vej, út-nak in--du-----lunk, el-me-gyünk, Ve-vej, es--kü-vő-----re me - gyünk
 4. Bol-----dog fe--le--sé-----get hoz---tunk, Le-gyen itt is na---gyon bol-dog!

2. Vej, jár-junk sze-ren-csé--vel, sze-ren-csé-vel, ve-rej--de, hej, sze--ren-csé-vel.
 5. A ven-dé-ge-ket Is-----ten hoz---ta, ve-vej, vi---dá-mak le--gye--nek!

3. Óh, gaz-da légy sze-----re-ren-csés, ve-vej, esküvőre me-gyünk.
 6. Le-----gyen bol---dog az új asz-szony, ve-vej, eme, jó ven---dé---gek!
 7. Vi-----gad-ja-----nak a ven-dé-gek; vej, mulas-son a nász-nép jól!

Vej, útnak indulunk, elmegyünk, Vevej, esküvőre megyünk.
 Vej, járjunk szerencsével, szerencsével, verejde, hej, szerencsével.
 Óh, gazda, légy szerencsés, vevej, esküvőre megyünk.
 Boldog feleséget hoztunk, legyen itt is nagyon boldog!
 A vendégeket Isten hozta, vevej, vidámak legyenek!
 Legyen boldog az új asszony, ve-vej, eme, jó vendégek!
 Vigadjanak a vendégek; vej, mulasson a násznép jól!

ELMEGYÜNK, ELVISSZÜK...

(Lakodalmi dal)

[179]

Умеренно $\text{♩} = 84$ Фонограмм - архив ИРЛИ АН СССР № 3798

Тенор *Один*

1. A fa te---te---jé---ről le---e---sett a csó---ka...

Va---vej e---me, el-----me---gyünk, el-----me-----gyünk!

2. Ve-vej, el-----me---gyünk, és el vi-----szi

Ve---vej, nász---na---gyunk a meny-----asz-----zonyt...

A fa tetejéről leesett a csóka...

Vavej eme, elmegyünk, elmegyünk!

Vevej, elmegyünk, elviszi...

Vevej, násznagyunk a menyasszonyt...

Vevej, vezeti, a násznagy!

Vevej, induljon el a násznagy!

Vevej, ülj fel hát a kocsinkra!

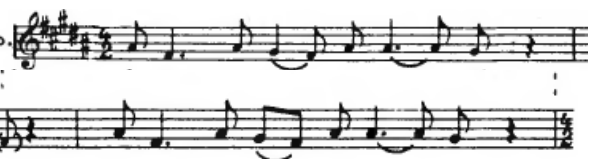
Vevej, viszünk a boldogságba!

CSICSIS, CSICSIS...
(Altató)
[186]

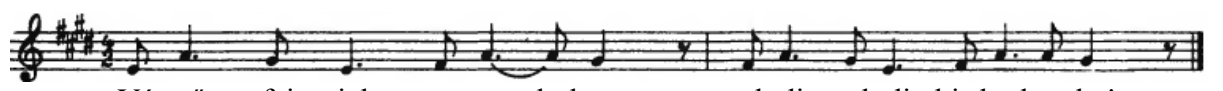
Умеренно $\text{♩} = 100$ Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3829

Вер. Меццо-сопрано

Csi-csis, csi---csis, kis-ba-----ba, a-ludj, a-ludj, kis ba---ba!

Вер. Вер.

Ha a cir-mos ci---ca jön-----ne, a-ludj, a--ludj, kis ba---ba!

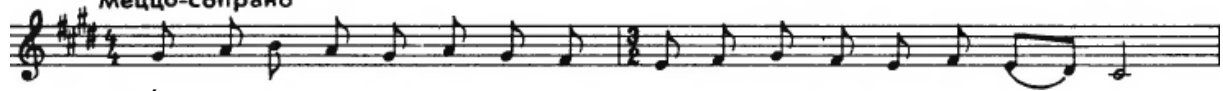
Vér-ző fej---jel me-ne---kül-ne, a-ludj, a-ludj, kis ba-bus-ka!

Csicsis, csicsis, kis baba,
Aludj, aludj, kis baba!
Ha a cirmos cica jönne,
Aludj, aludj, kis baba!
Vérző fejjel menekülne,
Aludj, aludj, kis babuska!

CSICSIJJA!
(Altató)
[188]

Hetagurov Koszta szövege

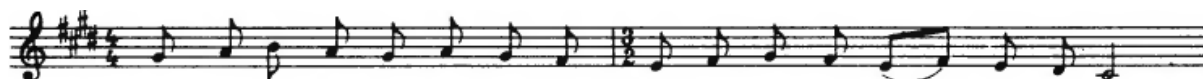
Медленно $\text{♩} = 40$ Фонотека Б. Галаева

Меццо-сопрано

1. Át---ö--lel---lek két ka--rom-mal, A böl-csőd-ben el---rin--gat-----lak,
2. Az é---le--tünk po---ko---li rossz... Pe--díg a---pád na--gyon szor----gos.
3. Csi-nálsz bőr-ből rá---más csiz-mát, Hó a---lól ho--zod a szé-----nát,

1. Nőjj, fi---am, nagy--ra! Csi---csij---ja!
2. Szűk a ke---re---set... A---ludj el!
3. S fá---zol, é-----he---zel... A---ludj el!

4. Csi--csis-gat--lak, ba--bus--gat--lak, Ha nagy le---szel, majd el--tar--tasz,
5. Majd ha egy-szer fel---nö--ve-kedsz, És a mun--kát meg-----is--me--red,
6. Tü---ze-lőt majd öl---lel ho--zol... Fo-gadd meg most, a-----mit mon-dok,
7. Sze-resd gyö-nyö-rű ha-zán--kat, Vé-de----ni a ha-----tá--ro--kat

4. Lesz bá---rá---nyod, sok!... Ó, na--pom!...
5. Vidd, fi---am, sok---ra! Csi--csij--ja!
6. Vég---a----ka---ra---tom, Ó, na--pom!...
7. Ne lan---kadj so----ha, Csi--csij--ja!

Átölellek két karommal,
A bölcsődben elringatlak,
Nőj, fiam, nagyra! Csicsijja!

Az életünk pokoli rossz...
Pedig apád nagyon szorgos.
Szűk a kereset... Aludj el!

Csinálsz bőrből rámás csizmát,
Hó alól hozod a szénát,
S fázol, éhezel... Aludj el!

Csicsisgatlak, babusgatlak,
Ha nagy leszel, majd eltartasz,
Lesz bárányod, sok!... Ó, napom!...

Majd ha egyszer felnővekedsz,
És a munkát megismered,
Vidd, fiam, sokra! Csi--csij--ja!

Tüzelőt majd öllel hozol...
Fogadd meg most, amit mondok,
Végakaratom, ó, napom!...

Szeresd gyönyörű hazánkat,
Védeni a határokat
Ne lankadj soha, Csi--csij--ja!

A HAZUG CICA
(Altató)
[187]

Медленно $\text{♩}=76$
Меццо-сопрано

Фонотека Б. Галаева

1. Óh, ci---ca, te ha--zug ci--ca, ha---zug ci---ca, óh, ci--ca!

2. Óh, ci---ca, ne gye--re hoz-zám, ha--zug ci---ca, óh, ci--ca!

3. Óh, ci---ca, a--ludj kis ba--ba, ha--zug ci---ca, óh, ci--ca!

4. Óh, ci---ca, ne éb-resz-szed fel, ha--zug ci---ca, óh, ci--ca!

5. Óh, ci---ca, fut-na, de nem tud, ha--zug ci---ca, óh, ci--ca!

6. Óh, ci---ca, fáj a lá--ba, sán-----ti----kál, bi---ceg óh, ci--ca!

7. Óh, ci---ca, a--ludj kis ba--ba, ha--zug ci---ca, óh, ci--ca!

1. Óh, cica, te hazug cica, hazug cica, óh, cica!
2. Óh, cica, ne gyere hozzám, hazug cica, óh, cica!
3. Óh, cica, aludj kis baba, hazug cica, óh, cica!
4. Óh, cica, ne ébresszed fel, hazug cica, óh, cica!
5. Óh, cica, futna, de nem tud, hazug cica, óh, cica!
6. Óh, cica, fáj a lába, sántikál, biceg, óh, cica!
7. Óh, cica, aludj kis baba, hazug cica, óh, cica!

HALOTTI SIRATÓ
[189]

Взволнованно $\text{♩}=144$
Меццо-сопрано

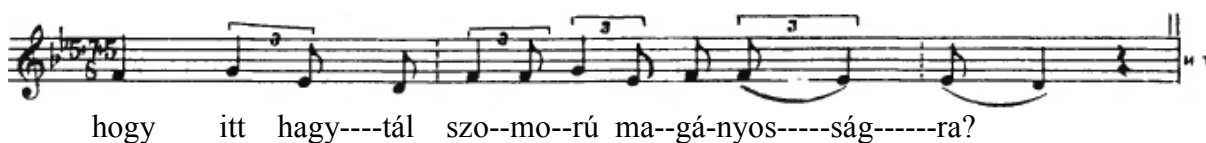
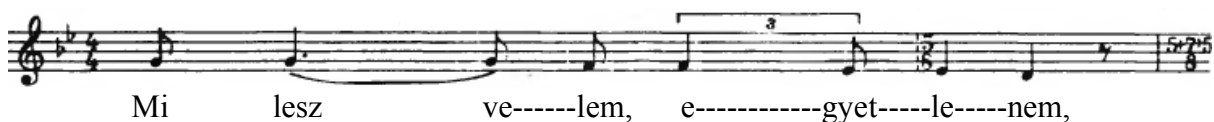
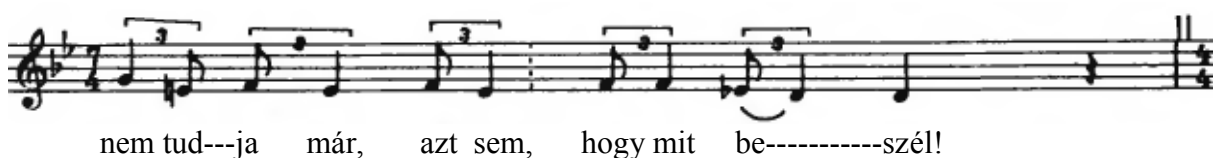
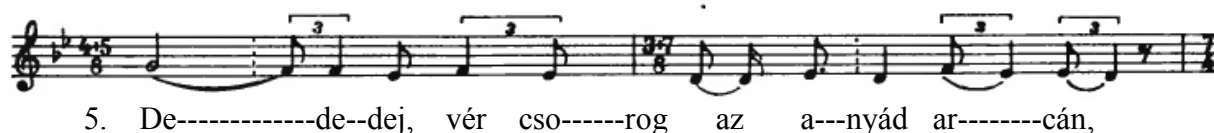
Фонотека Юго-Осетинского НИИ

1. Jaj, sze-gény fe-----jem, ki-csiny gyer-me - kem-----!

2. Mért hagy-tál itt en---gem ma-gá--nyos-ság---ra-----?

3. Út-nak in-dulsz; ha az--- ú--ton majd csil--la--gok---kal ta--lál-ko-zol,

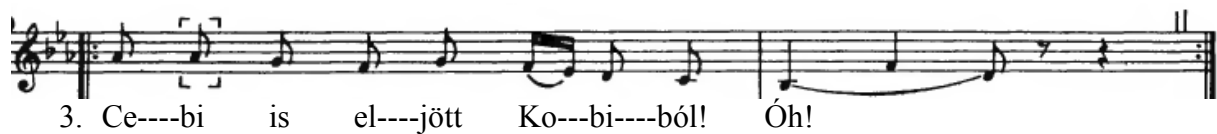
mondd el ne----kik a-nyád bá--na-----tát!

Jaj, szegény fejem, kicsiny gyermekem!
 Mért hagytál itt engem magányosságra?
 Útnak indulsz; ha az úton majd csillagokkal találkozol,
 mondd el nekik anyád bánatát!
 Találkozol majd ott virágokkal is,
 el ne kerüld, köszönj nekik illendően!
 Dededej, vér csorog anyád arcán,
 nem tudja már, hogy mit beszél!
 Mi lesz velem, egyetlenem,
 hogy itt hagytál szomorú magányosságra?
 A nap alatt magam maradtam,
 ó, egyetlenem, ó, egyetlenem!

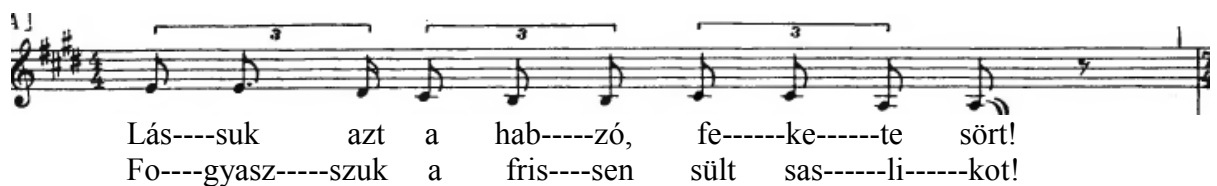
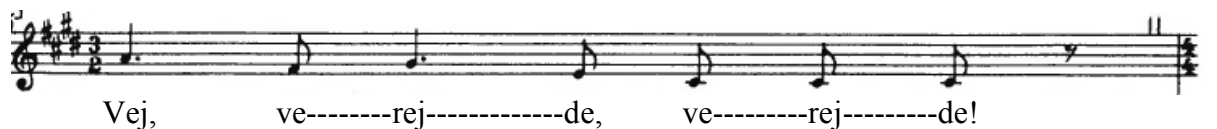
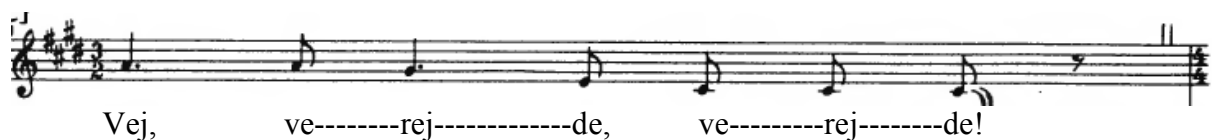
POHÁRKÖSZÖNTŐ [158]

Van öröm és étel, ital! Rejde, ve!
 Miért jött el, aki nem iszik? Óh!
 Cebi is eljött Kobiból! Óh!

HÓSI GAZDA DALA (Pohárköszöntő)

3.]

Ve-vej, ve---rej---de, ve--rej--de! Vej-----re, ve, ve--rej--de---ra!

Vej, ve-----rej-----de, ve-----rej-----de!

Vevej, verejde, verejde! Vej, vejre, verejde, he!
 Vej, verejde, verejde!
 Hozzátok gyorsan a fekete sört!
 Vevej, verejde, verejde! Vejre, vejre, verejdera!
 Vej, verejde, verejde!
 Lássuk azt a habzó, fekete sört!
 Fogyasszuk a frissen sült saslikot!
 Vevej, verejde, verejde! Vejre, ve, verejdera!
 Vej, verejde, verejde!

A KORIDÓS POHÁRKÖSZÖNTŐJE

[154]

Подвижно $\text{♩} = 84$ Фонограмм - архив ИРЛИ АН СССР № 3797

Тенор *Один*

Vej, fi-----gyelj, fi-----gyelj i-----de, vej,

Ve-----, hej, le---gyél szí---ves, ve!

Ve, ve-rej---de me, ej, ve---vej, vejt e-me, rej-de, rej-de, ri--ra!

Vej, ö--reg-----a--pánk in-----ni ké-----szül, ej!

Vej, ve, nézz i-----de, Vasz---tür-----dzsi, vejt e-me ri-----ra,

Ö-----reg Is.....ten a mély szur-dok-ban, ej!

Ve-----ve, vej, vej-----te, ve---rej---de, vej--te, taps, taps!

Ve-----rej-----de, vejt, ve---rej-----de, ve!

Vej, figyelj, figyelj ide, vej,
 Ve, hej, legyél szíves, ve!
 Ve, verejde me, ej, vevej, vejt eme, rejde, rejde, ri--ra!
 Vej, öregapánk inni készül, ej!
 Vej, ve, nézz ide, Vasztürdzsi, vejt eme rira,
 Öreg Isten a mély szurdokban, ej!
 Veve, vej, vejte, verejde, vejte, taps, taps!
 Verejde, vejt, verejde, ve!

FOGD, ÉS IGYÁL!
 (Pohárköszöntő)
 [156]

Оживленно ♩=80
 Тенор Один
 Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3793

Fogd és i--gyál már! Fogd és i-gyál már né-hány kortyot! Fogd és i--gyál már!

Élj so---ká---ig jó e-gész-----ség--ben! Fogd és i--gyál már!

Fogd és i---gyál az e-gész--sé-----günk-re! Fogd és i--gyál már!

Fogd és i-gyál, Is-----ten----nek ba-----rát---ja! Fogd és i---gyál már!

Dza--ko ol---da---lán pi---pa---bok-----lyó lóg! Fogd és i--gyál már!

A pász-tor---nak tar--ka bá---rá-----nyo---kat! Fogd és i---gyál már!

A ne--dű---tól jó kedv--re de---rülj! Fogd és i--gyál már!

Fogd és igyál már! Fogd és igyál már néhány kortyot! Fogd és igyál már!
 Élj sokáig jó egészségben! Fogd és igyál már!
 Fogd és igyál az egészségünkre! Fogd és igyál már!
 Fogd és igyál, Istennek barátja! Fogd és igyál már!
 Dzako oldalán pipaboklyó lóg! Fogd és igyál már!
 A pásztornak tarka bárányokat! Fogd és igyál már!
 A nedűtől jó kedvre derülj! Fogd és igyál már!

VACILLA DALA

(Ima)

[127]

Медленно $\text{♩} = 48$
 Тенор Один

Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 4019

1. Jó Va-----cil---la, le---gyél ke--gyes, hej, hó!
 2. Fenn tró-----nolsz a ma---gas-----ság--ban, hej, hó!

1. Adj bő ter---mést, sok ga-----bo---nát, hej!
 2. Hej, hó, le---gyél hoz---zánk ke---gyes, hej!

1. Fel---va-----ra, adj sok kis bá---rányt, hej!
 2. Hej, hó, jó---sá-----gos Va-----cil---la, hej!

3. Jó Va-----cil---la, le---gyél ke--gyes, hej!

3. Te---kints le ránk, ő---rizz min--ket, hej, hó!

3. Le---gyél ke--gyes, jó Vá-----cil---la, hej!

Jó Vacilla, legyél kegyes, hej, hó!
 Adj bő termést, sok gabonát, hej!
 Felvara, adj sok kis bárányt, hej!

Fenn trónolsz a magasságban, hej, hó!
 Hej, hó, legyél hozzánk kegyes, hej!
 Hej, hó, jóságos Vacilla, hej!

Jó Vacilla, legyél kegyes, hej!
 Tekints le ránk, őrizz minket, hej, hó!
 Legyél kegyes, jó Vacilla, hej!

VASZTÜRDZSI DALA

(Ima, 1. változat)

[131]

Медленно $\text{♩} = 72$ Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3816

Тенор Один

Hej, hej, i-má-dunk téged, Vasztürdzsi, ej!

Hej, adj bő-----sé---get, ar---ra ké--rünk!

Óh, i-----má-dunk, a-----ra----nyos Vasz---tür-dzsi!

Bő termést adj, óh, adj sok őrleni-va-lót, ősz szakállú, a--ra-nyos Vasztürdzsi!

Óh, má---sod----szor is ké-----rünk, ej!

Hej, óh, új-----ra ké-----rünk té-----ged!

Óh, ránk vesz-szük a be-----teg-----sé-----ged!

Óh, kö-nyör---günk, Vasz-----tűr-----dzsi, ej!

Hej, hoz-tunk il-----lő a-----ján---dé---kot, ej!

Bő ter-mést adj, meg-esz-szük a be--teg---sé-ged, óh!

Óh-----, óh-----! pusz-tul-jon el, pusztul-jon el!

Bő ter--mést adj, óh, jó Vasz----tűr---dzsi!

Óh-----, óh, ga-bo-nát ál-do-zunk ne--ked, ga-bo-nát ál--do-zunk!

Hej, óh, te e---rős vé--del---me---zónk! Hej!

Ősz----- szá-----kál-----lú Vasz---tűr-----dzsi!

Ő-----rizz, védj meg, Vasz--tűr-----dzsi!

Hej, hej, imádunk téged, Vasztürdzsi, ej!
 Hej, adj bőséget, arra kérünk!
 Óh, imádunk, aranyos Vasztürdzsi!
 Bő termést adj, óh, adj sok örtenivalót,
 Ősz szakállú, aranyos Vasztürdzsi!
 Óh, másodszor is kérünk, ej!
 Hej, óh, újra kérünk téged!
 Óh, megesszük a betegséged!
 Óh, könyörgünk, Vasztürdzsi, ej!
 Hej, hoztunk illő ajándékot, ej!

Bő termést adj, megesszük a betegséged, óh!
 Óh, óh! pusztuljon el, pusztuljon el!
 Bő termést adj, óh, jó Vasztürdzsi!
 Óh, óh, gabonát áldozunk neked, gabonát áldozunk!
 Hej, óh, te erős védelmezőnk! Hej!
 Ősz szakállú Vasztürdzsi!
 Őrizz, védj meg, Vasztürdzsi!
 Téged kérünk, oj, Vasztürdzsi!

VASZTÜRDZSI DALA (Ima, 2. változat) [135]

Медленно $\text{♩} = 69$ Фонограмм «архив ИРЛИ АН СССР № 3931

Тенор Одик (1-й запевала)

Oj, e-me, vej, ve, fé-----nyes--ség!

Vej, ős--a--tyá-ink is----te---né-----hez kö--nyör-----günk

Adj ne-künk bő-----sé-----get!

Ve--vej, légy ke-gyes, kegyes légy hozzánk, hej, Vasz--tűr---dzsi, vej!

Один (2-ой запеваля)

Oj, tá-mo-gattad ré-gen is a nyo--mo----- rul-----tat, hej!

Veit, vej, láss ven---dé-----gül!

Ve, ve---vej, na-gyon ké-----rünk, di-----csó-ség ne-----ked, vej!

Oj, eme, vej, ve, fényesség!
 Vej, ősatyáink istenéhez könyörgünk.
 Adj nekünk bőséget!
 Vevej, légy kegyes, kegyes légy hozzánk, hej, Vasztürdzsi, vej!
 Oj, támogattad régen is a nyomorultat, hej!
 Veit, vej, láss vendégül!
 Ve, vevej, nagyon kérünk, dicsőség neked, vej!

VASZTÜRDZSI DALA (Ima, 3. változat) [137]

Медленно $\text{♩} = 69$ Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3833
 Тенор Один

Ve, ve-----de, Vasz-tür-dzsi, hej---, dicső, kegyes légy és jó-sá-gos!

Ve, vej, di-cső, megesz-szük a ba-----jo---dat.

Vej, Vasztürdzsi, vej, légy jó--sá----gos, di-- -----csőség, ej!

Vej, ve---de, digorok szentje, vej, megesz-szük a be--teg-sé-ged!

Vej-----te, ve--de, meg-esz--szük a ba-----jo----dat.

Vej, vej, dicső, vej, ke-gyes le-----gyél Vasz-----tűr-dzsi, ej!

Ve, vede, Vasztűrdszi, hej, dicső, kegyes légy és jószágos!
 Ve, vej, dicső, megesszük a bajodat.
 Vej, Vasztűrdszi, vej, légy jószágos, dicsőség, ej!

Vej, vede, digorok szentje, vej, megesszük a betegséged!
 Vejte, vede, meg is halunk tőle!
 Vej, vej, dicső, vej, kegyes legyél Vasztűrdszi, ej!

EFSZATI DALA
 (Ima, 1. változat)
 [139]

Умеренно $\text{♩} = 100$ Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3827

Тенор Один

Баритоны

Hej, éb-----redj, Ef-----sza-----ti!

Nézz reánk ki-----csi---nyek-re, a ma-gas-ság---ból te-kints ránk!

Di-----cső, esz-----szük a ba----jod!

Di-cső, légy oly kegyes, ta--bu, légy ke--gyes, Ef-sza---ti, hej!

Hej, ve-----rej-----de, rej-----de!

Hej, óvj minket a baj--tól, hej, óvd a szegény em----be--re----ket.

Bap. Ta-----bu, meg-----esz-----szük a ba--jo----dat.

Hej, hó, ta-----bu, Ef---sza---ti, hó!

Hej, ébredj, Efszati!
 Nézz reánk, kicsinyekre, a magasságból tekints ránk!
 Dicső, esszük a bajod!
 Dicső, légy oly kegyes, ta--bu, légy kegyes, Efszati, hej!

Hej, verejde, rejde!
 Hej, óvj minket a bajtól, hej, óvd a szegény embereket.
 Tabu, megesszük a bajodat.
 Hej, hó, tabu, Efszati, hó!

EFSZATI DALA
(Ima, 2. változat)
[140]

Довольно медленно $\text{♩} = 84$ **Второй вариант** Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3822

Тенор *Один*

Éb-----redj fel, Ef-----sza-----ti!

Fenn a ma---gas-----ban, hej, ébredj, kelj fel a trónról, hejje!

Hej, éb--redj, te----kints, te---kints le ránk, ki-csi---nyek-re-----! hej!

Тенор

Nézz le a ma----gas-----ból!

Hej, fentről ránk, lentic-----re, ej, hej, te gazdag, gazdag Efsza-ti, ott fenn!

Hej, di-----cső, e--gyem a szí----ve---det, oj!

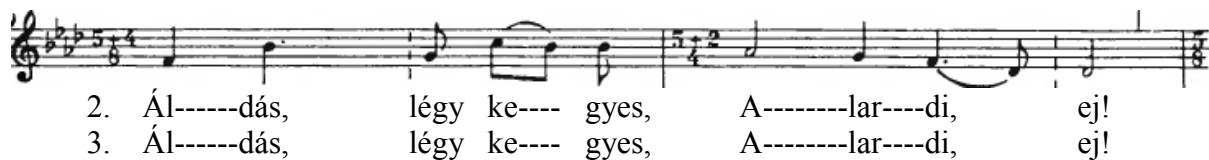
Ébredj fel, Efszati!
Fenn a magasban, hej, ébredj, kelj fel a trónról, hejje!
Hej, ébredj, tekints, tekints le ránk, kicsinyekre, hej!
Nézz le a magasból!
Hej, fentről ránk, lenticre, ej, hej, te gazdag, gazdag Efszati, ott fenn!
Hej, dicső, egyem a szívedet, oj!

ALARDI DALA
(Ima, 1. változat)
[142]

Медленно $\text{♩} = 69 (\text{♩} = 138)$ Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3837

Тенор *Один*

1. Ál-----dás, légy ke-----gyes, A-----lar----di, ej!

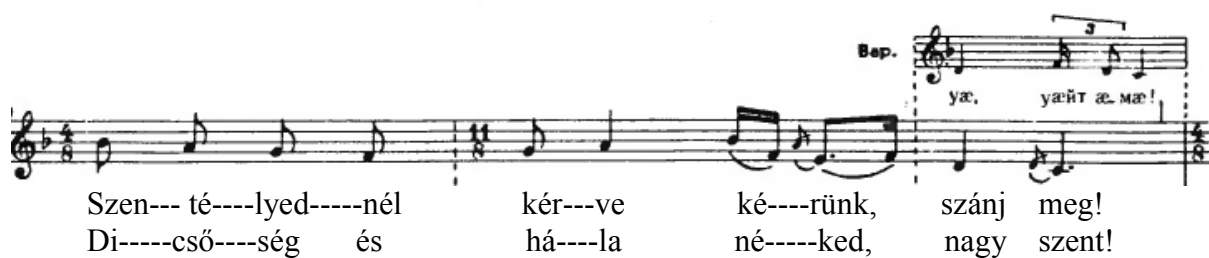
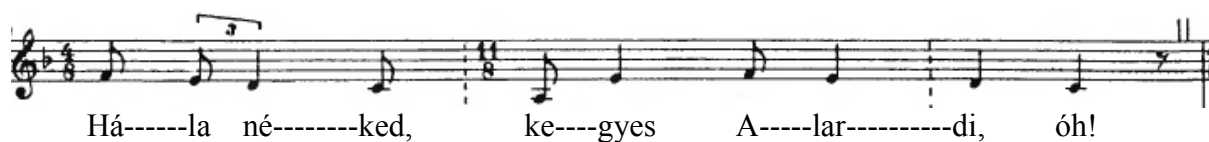
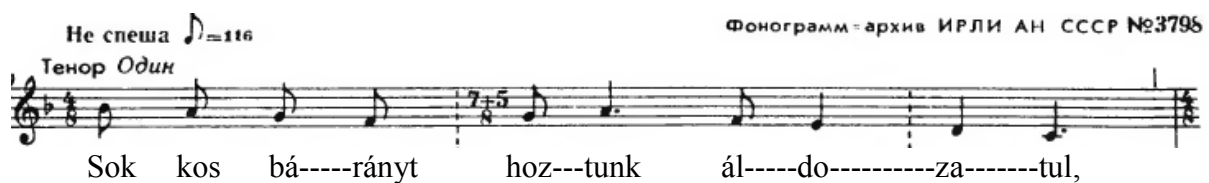

Áldás, légy kegyes, Alardi, ej!
Áldás, kegyes hozzánk te fényes Alardi!

Áldás, légy kegyes, Alardi, ej!
Áldás, hálát adunk néked, Alardi!

Áldás, légy kegyes, Alardi, ej!
Ej, fiaidat lásd vendégül, Alardi!

ALARDI DALA (Ima, 2. változat) [143]

Adj bő ter-mést, mun-kán---kat áldd meg, A-----lar-----di! Óh!
Láss ven-dé-gül min-ket, A--lar-di, A-----lar-----di! Óh!

Sok kos bárányt hoztunk áldozatul,
Hála néked, kegyes Alardi, óh!
Szentélyednél kérve kérünk, szánj meg!
Adj bő termést, munkánkat áldd meg, Alardi! Óh!
Dicsőség és hála néked, nagy szent!
Láss vendégül minket, Alardi, Alardi! Óh!

ALARDI DALA
(Ima, 3. változat)
[144]

Há-lát a-dunk né-----ked, A--lar--di, a kard-ért, pus-ká-----ért!

Meg-esz-szük a ba-----jo-----dat, ve-de, vej--tü!

Vej, légy-ke-gyes, A-----lar-----di!

Nagy Szent, hozzád há-----lá----val já-ru-lunk, vej, vej, légy hozzánk kegyes!

Meg-esz-szük a---ba-----jo-----dat, ve-de, vej--tü!

Vej, légy-ke-gyes, A-----lar-----di!

Hálát adunk néked, Alardi, a kardért, puskáért!
 Megesszük a bajodat, vede, vejtü!
 Vej, légy kegyes, Alardi!
 Nagy szent, hozzád hálával járulunk,
 Vej, vej, légy hozzánk kegyes!
 Megesszük a bajodat, vede, vejtü!
 Vej, légy kegyes, Alardi!

SZÜRDON MONDÁJA
 (A Narteposzból)
 [191]

Энергично, взволнованно (в том же темпе)

1. A mi-nap a büszke nar-tok böl-csen ki-ter-vel-ték, ej!

Vej-te, va-dász-ni in--dul-nak, por-tyázni men-nek, ej!

Vej---te, ve-rej, mi más te--- het-né-----nek, ej?

Menni a--kart Szür--don is, bal-sze-ren-csé-jük-re, men-ni a-kart Szürdon is,

bal-sze-ren-csé--jük-----re, ej!

Nem a-kar-ták a nar-tok, hogy velük menjen, hogy Szürdon is velük menjen

Vej-----te, hogy ve-lük men-----jen!

2. Nem is vit-ték a nar-tok Szürdont maguk---kal, de a nartok nem vitték, ej!

Úgy mentek el vadászni, bi-zony, úgy mentek va-dász-ni, ej!

Vejt e-----me, rej-----de!

Va-----dász-----tak a büszke nartok hét nap és hét éj-----sza-----ka,

Az-tán pedig nagy la-ko-mát csap----tak, ej!

É--ne-ke-lje-tek velünk, fi--a--im, érces hangon énekeljete-k, zen-gedez--ze-tek, ej!

Vej-----, vejt e-me, ve-rej-----de!

A minap a büszke nartok bölcsen kitervelték, ej!

Vejte, vadászni indulnak, portyázni mennek, ej!

Vejte, verej, mi mást tehetnének, ej?

Menni akart Szürdon is, balszerencsájükre,

Menni akart Szürdon is, balszerencsájükre, ej!

Nem akarták a nartok, hogy velük menjen,

Hogy Szürdon is velük menjen,

Vejte, hogy velük menjen!

Nem is vitték a nartok Szürdont magukkal,

De a nartok nem vitték, ej!

Úgy mentek el vadászni, bizony, úgy mentek vadászni, ej!

Vejt eme, rejde!

Vadásztak a büszke nartok hét nap és hét éjszaka,

Aztán pedig nagy lakomát csaptak, ej!

Énekeljete-k velünk, fiaim, érces hangon énekeljete-k, zengedezze-tek, ej!

Vej, vejt eme, verejde!

DAL COPPARÓL

[129]

Спокойно $\text{♩} = 54$
Тенор *Один* Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР №3781

Vej, a vő-----rös ka---kast ne en--geddd ki...

Vej-----te, ve----rej----de, ve----rej----de, ra!

E-----lőbb, u-----több, haj, meg fog---ják en-----ni.

Vej-----te, ve----rej-----de, ve----rej-----de, ra!

2. Vej, lány-----ven-----dé-----ged, haj, ne en-gedd ki...

Vej-----te, ve----rej----de, ve----rej----de, ra!

E-----lőbb, u-----több, meg fog---ják szök----tet-----ni.

Vej-----te, ve----rej-----de, ve----rej-----de, ra!

Vej, a vörös kakast ne engeddd ki...
 Vejte, verejde, verejde, ra!
 Előbb, utóbb, haj, meg fogják enni.
 Vejte, verejde, verejde, ra!

Vej, lányvendéged, haj, ne engeddd ki ...
 Vejte, verejde, verejde, ra!
 Előbb, utóbb, meg fogják szöktetni.
 Vejte, verejde, verejde, ra!

DAL DADIRÓL
(Gúnydal)
[160]

Оживленно $\text{♩} = 72$ Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3823

Тенор *Одик*

Vej---te, vej----te, ve-rej--de, rej-----de, rej-----de, rej-----de, ej!

Sze-gény ember ol-da--lán fi---tyeg a pi---pa-----bok--lyó, ej!

Vej, ve, ve-rej---de, ve----rej-de, jaj ne--kem, Da-----di, ej!

Ri, ri--ri--ri, ri---ri--ri, ri-----ri, ri---ri---ri, ri---ri, ej!

Kü---lön, kü-----lön i--gya-----tok, kü-lön, kü-lön, ej!

Vejte, vejte, verejde, rejde,
Rejde, rejde, ej!

Szegény ember oldalán fityeg a
Pipaboklyó, ej!
Vej, ve, verejde, verejde,
Jaj nekem, Dadi, ej!

Ri, ririri, ririri, riri, ririri,
Ririri, ej!
Külön, külön igyatok,
Külön, külön, ej!

Ri, riri, ririri, riri,
Ririri, riri, ej!
He, most aztán jöhet a tréfa,
Jön a tréfa, ej!

DULAÉK DALA
(Gúnydal)
[162]

Оживленно $\text{♩} = 76$ Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3809

ВНОР *Один*

1. Vej e---me, Du---la---ék, vej, Du--la----ék, ve!
Ve-----vej-----, ve---ve, vej---te, ve-rej-de, vej!

$\text{♩} = 80$

2. Du---lá--ék a Mély-szurdok-ban, vejt e-me, rej---de, vej!!
3. Pat-kányt ás-nak a ma--lom--ban, vejt e-me, rej---de, vej!

Ve-----vej, ve-rej-----de, vejt eme, vej----te, vej!

Vej---te, vej---te, Du-la----ék, vej, rej----de, vej!

Fe--jük a--lá tégy egy kö---vet, vejt e-me, rej---de, vej!
Du-la fi-úk lányt szök-tet---nek, vejt e-me, rej---de, vej!

Vej eme, Dulaék, vej, Dulaék, ve!
Vevej, veve, vejte, verejde, vej!

Duláék a Mély-szurdokban, vejt eme, rejde, vej!!
Patkányt ásnak a malomban, vejt eme, rejde, vej!

Vevej, verejde, vejt eme, vejte, vej!
Vejte, vejte, Dulaék, vej, rejde, vej!

Fejük alá tégy egy követ, vejt eme, rejde, vej!
Dula fiúk lányt szöktetnek, vejt eme, rejde, vej!

DAL COLARÓL
(Gúnydal)
[164]

Медленно $\text{♩} = 34$ Фонограмм «архив» ИРЛИ АН СССР №3826

Тенор *Один*

1. Vej, Co---la, nem megy el a lag-----zi-----já-----ba, vej!

Co-la, Co---la, büty-kös, mint az ö-----reg bükk---fa, vej!

2. Vej---, Co---la, csu--pa bü--työk, mint a bükk---fa, vej!

Co-lát bi-zony így szó--lít---ják: büty---kös Co---la, vej!

Vej, Cola, nem megy el a lagzijába, vej!
Cola, Cola, bütykös, mint az öreg bükkfa, vej!

Vej, Cola, csupa bütyök, mint a bükkfa, vej!
Colát bizony így szólítják: bütykös Cola, vej!

Vej, Cola, a felszegen körtánc tombol, vej!
Cola, Cola, a felszegen a nóta szól, vej!

Vej, Cola, táncot jár a menyasszonya, vej!
Cola, Cola, mégsem jön el a lagziba, vej!

Vej, Cola, sapkád szélén lóg a sok rojt, vej!
Cola, Cola, fehér inged kutya rágott, vej!

Vej, Cola, fehér inged csupa szutyok, vej!
Cola, Cola, lötyög rajtad a kaftánod, vej!

Vej, Cola, mit kap tőled az apósod, vej!
Cola, Cola, nincs nálad csak tojáspirog, vej!

A mi Colánk a tojástól beteg lett, vej!
Cola, Cola, vevej, mit kezdünk veled, vej!

BEKKUZARI BITARON DALA
(Gúnydal)
[166]

Подвижно $\text{♩} = 63 (\text{♩}) = 126$ Фоногрaмм-архив ИРЛИ АН СССР №4019

енор Один

1. Bek-----ku-za-----ri Bi-----ta-----ron, vej---te, verej-de, ve!
Vejt e--me, ve-rej-----de, Bi-----ta---ron, ve, vej---te, ve!

2. Bi-----ta-ront el-----nás--pá-----gol----ták ve, gye-re---kek, ve!
Gye-re---kek Bi--ta-ront el-----ver----ték, vej, Bi---ta-----ron, ve!

3. Fe-jük a---lá rakj egy nagy kö-----vet, vej-----te, ve-rejde, ve!
4. Kur-ta a tyúk-ja----ik far-----ka, vej, de kur-ta, kur-ta, ve!

3. Vej, kö-----vet, Bi-----ta-----ron, vej, rej---de, ve!
4. Ra-----gyás a lá-----nyuk ar-----ca, rej---de, ve!

Bekkuzari Bitaron, vejte, verejde, ve!
Vejt eme, verejde, Bitaron, ve, vejte, ve!

Bitaront elnás págolták, ve, gyerekek, ve!
Gyerekek Bitaront elverték, vej, Bitaron, ve!

Fejük alá rakj egy nagy követ, vejte, verejde, ve!
Vej, követ, Bitaron, vej, rejde, ve!

Kurta a tyúkjaik farka, vej, de kurta, kurta, ve!
Ragyás a lányuk arca, rejde, ve!

A KIKAPÓS MENYECSKÉRŐL
(Gúnydal)
[171]

Подвижно $\text{♩} = 46$
Один
Тенор
Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР №3829

1. Vej---ra, me-nyecs-ke, oj... gye-re a ma-lom--ba, oj...

2. Vej---ra, me-nyecs-ke, oj... be-megyek, én is vele, oj!

3. Ott az---tán majd biz--tat: Rajta, Ga---ri---gol, rajta, oj!

Для окончания

Vej!

Vejra, menyecske, oj...
Vejra, he, he!
Gyere a malomba, oj...
Vejra, he!

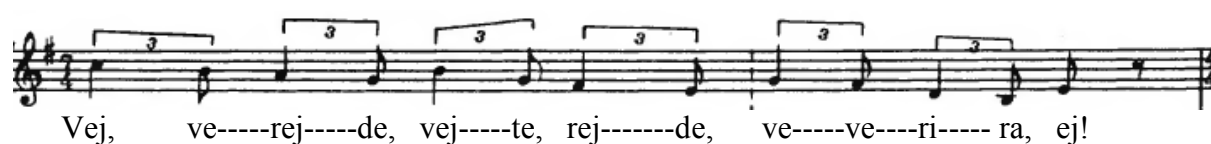
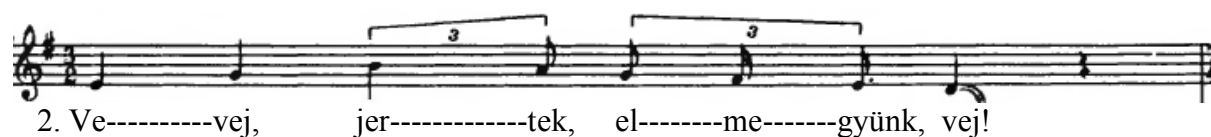
Vejra, menyecske, oj...
Vejra, he, he!
Bemegyek, én is vele, oj!
Vejra, he, he!

Ott aztán majd biztat:
Vejra, he, he!
Rajta, Garigol, oj!
Rajta, oj, vej!

A BADILAK DALA
(Gúnydal)
[174]

Довольно медленно $\text{♩} = 58$
Тенор Один
Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР №3798

1. Ve-----vej, ver-----te, Ba---di---lá-----ék, vej!

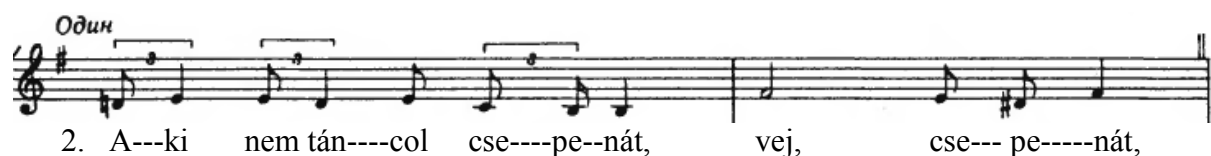
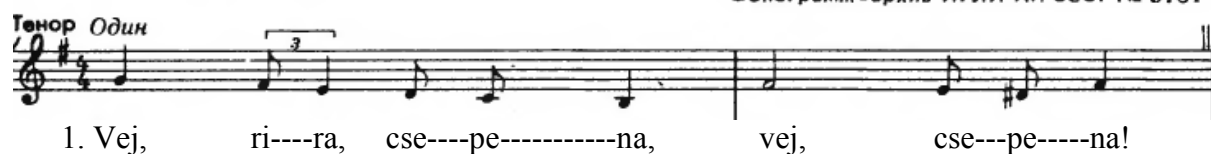
Vevej, verte, Badiláék, vej!
 Vej, verejde, vejte, verejde, vejte, rejde, ej!
 Vejte, verejde, vejte, vejte, verirejde!

Vevej, jertek, elmegyünk, vej!
 Vej, verejde, vejte, rejde, veverira, ej!
 Vejte, verejde, vejte, vejte, verire, rejde!

CSEPENA (Körtánc) [182]

Не очень скоро ♩=108

Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3761

3. Pusztul---jon a te----he-----ne, vej, cse---pe-----na!

4. Vej e---me, cse---pe-----na, vej, cse---pe-----na!

Vej, rira, csepena, vej, csepena!
 Aki nem táncol csepenát, vej, csepenát,
 Pusztuljon a tehene, vej, csepena!
 Vej eme, csepena, vej, csepena!
 A fejem kótyagos, vej, csepena!
 Mert elpatkolt az új asszony, vej, csepena!
 A nótafa elaludt, vej, csepena!
 A nótafát elpáholjuk, vej, csepena!
 Erdőbe szökött a párja, vej, csepena!
 Vej, rira, csepena, vej, csepena!

LEZGINKA (Körtánc) [184]

1. Ki---ug---rott a hal a part--ra, vej, ve---rej---de, a szá--raz---ra...

2. A lány sze-szé-lyes, nyel---ve é-----les, vej, ve---rej---de, ve-rej-de, rej---de!

3. A lány sze-szé-lyes, nyel--ve é-----les. Vej, ve-rej---de, rej---de, rej---de!

Быстро $\text{♩} = 84$

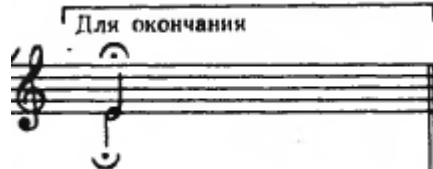

4. A lány sze---szé-lyes, nyelv-e é---les. Vej rej---de ve, ve-rej-de, rej--de!

5. Ve---rej---de me, rej---de---rej---de, ve---rej, de---me, ve-rej-de, rej---de!

6. Vej---ti, rej---de, ve-rej--de, rej---de, ve, ve--rej---de, ve-rej-de, rej---de!

Для окончания

Ej!

Kiugrott a hal a partra,
Vej, verejde, a szárazra...

A lány szeszélyes, nyelve éles,
Vej, verejde, verejde, rejde!

A lány szeszélyes, nyelve éles.
Vej, verejde, rejde, rejde!

A lány szeszélyes, nyelve éles.
Ve, rejde ve, verejde, rejde!

Verejde me, rejderejde,
Verej, deme, verejde, rejde!

Vejti, rejde, verejde, rejde,
Ve, verejde, verejde, rejde!

Ha táncosom nagyon topa,
Mehet tőlem akárhova.

Holdvilágnál, késő éjjel
Rabolta el csendes szívem.

Éjjel, a gyönyörű, éjjel
Érintette meg a lelkem. Ej!

TAUCSE DALA
(Körtánc)
[168]

Оживленно $\text{♩} = 48$
Тенор *Один* Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР №3814

1. Ka-bard úr----nő, Ta--u-----cse, ve-rejde me, vej----te, Ta---u-----cse!

Немного скорее $\text{♩} = 58$

Vej, rej--de me, ve-rej---de, vejt e-me, ve-rej-de, ve---rej-----de!

Подвижно $\text{♩} = 72$

4. Isz--tam--bul-ba el---me--gyünk, vej, bú--za-ke-----nye--ret e---szünk!

Ej, vej, vej-----te, ka-bard úr--nő----, szép Ta---u-----cse!

Kabard úrnő, Taucse, verejde me, vejte, Taucse!
Vej, rejde me, verejde, vejt eme, verejde, verejde!
Isztambulba elmegyünk, vej, búzakenyeret eszünk!
Ej, vej, vejte, kabard úrnő, szép Taucse!

TAUCSE DALA
(Jelenkori egyéni változat)
[169]

1. Vej, jer----tek, jár----junk szim-det, ve, kon-tyos ha--jú Ta---u---cse!

2. Haj--- la---do---zik a fe---nyő, fé---sü-----li a ha--ja---dat.

3. Nagy az é-----gen ma a hold, nem sze-----ret----lek oly na---gyon.

4. Fej---hetsz te-----he-----net Mchetbe, dugj fej---szét az ő--ved---be!

5. Ha Csre--ba-----ban le---ányt kérsz, a zse-----bed---be sok pénzt tégy!

Vej, jertek, járjunk szimdet, ve, kontyos hajú Taucse!
 Hajladozik a fenyő, fészüli a hajadat.
 Nagy az égen ma a hold, nem szeretlek oly nagyon.
 Fejhetsz tehenet Mchetbe, dugj fejszét az övedbe!
 Ha Csrebaban leányt kérsz, a zsebedbe sok pénzt tégy!

CSERMENRŐL
 (1. változat)
 [29]

Вар. Умеренно ♩ = 132 Фонограмм «архив ИРЛИ АН СССР №3778»

Тенор *Один*

1. Vej, Cser-men, a Tü-lat-ták kisemmiztek, mond---ják,
 3. Vej, Cser-men, jól ki--forgattak az ö--rök---ség-----ből,

1. Vej, ke-gyet--le--nül ki--fosz---tot-----tak, ej, ve!
 3. Vej, vej, vejt, e---me, vej, ve---rej-----de, ej, ve!

1. Vej, il---a---lej, mondják, i---la---lej, Cser-men, ej!
 3. Ej, sze--ren-csét-len, ki-sem-miz-tek té---ged, ej!

2. Vej, Cser---men, ki--ad-ták az ö-rök-sé-ged, s be-csap-tak. Szik-

lás föld és in-go-vány az ö-----rök----ség, ej, vej!

Vej, Besz-tol fi---a, ki-sem-miz--tek, Cser-men, ej!

Vej, Csermen, a Tülat-ták kisemmiztek, mondják,
 Vej, kegyetlenül kifosztottak, ej, ve!
 Vej, ilalej, mondják, ilalej, Csermen, ej!

Vej, Csermen, kiadták az örökséged, s becsaptak.
Sziklás föld és ingovány az örökség, ej, vej!

Vej, Csermen, jól kiforgattak az örökségből,
Vej, vej, vejt, eme, vej, verejde, ej, ve!
Ej, szerencsétlen, kisemmiztek téged, ej!
Vej, Besztol fia, kisemmiztek, Csermen, ej!

CSERMENRŐL

(2. változat)

[31]

Куырттатаг Куртатинская

Тенор Медленно ♩ = 58 (♩ = 118) Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3781

Один

A Tü---lat-ták ki-sem-miz-ték, o---da lett az ö---rök-ség---- e.

Sziklás föld és in-go---vány Cser-men a--nya--i ré-sze---, ej!

Mint a far---kas, bo-lyon---gott, Cser-men vi--lág---gá ment-----,

A Fe---ke---teKul-ga---ból, hej, el--te--relt egy mé-nest, ej!

A Tülat-ták kisemmizték, oda lett az öröksége.
Sziklás föld és ingovány Csermen anyai része, ej!

Mint a farkas, bolyongott, Csermen világgá ment,
A Fekete Kulgaból, hej, elterelt egy ménest, ej!

Az anyja szomorkodott a konyhában a tűz mellett,
„Ne higgy a kobánoknak, becsapnak ők téged, oj!”

Ne félts engem, jó anyám, ökröm, ekém van nékem,
Megijesztem a gazdát, örökségem megvédem, ej!

CSERMENRŐL
(3. változat)
[32]

Хъобайнаг
Кобанская

Вар. Медленно ♩ = 66
Один

1. Уай, Чер-ме-ны то-хы за-раг, дам...

Фоннограмм = архив ИРЛИ АН СССР № 3624

Тенор Один

1. Vej, é---ne-ke-l-----jük Cser-men da-----lát, hej, raj-ta, raj-ta!

Vej, mit tet-----tél az u-----ta-----zók-----kal?

Oj, i---la-lej, mondjuk, i---la-lej, Cser-men, ej!

2. Oj, Cser-----men, a Tü-lat-ták kisemmiztek, Csermen!

Ej, harc-----ra, ve-----rej-----de!

Ve, a pa--ra-di-csomba jutsz, me-rész Cser-men, vej!

Vej, énekeljük Csermen dalát, hej, rajta, rajta!
Vej, mit tettél az utazókkal?
Oj, ilalej, mondjuk, ilalej, Csermen, ej!

Oj, Csermen, a Tülatlak kisemmiztek, Csermen!
Ej, harcra, ve-rejde!
Ve, a paradicsomba jutsz, merész Csermen, vej!

Vej! Csermen, mondják, nem adták ki az örökséged,
Vejte, mondják, ve-rejde!
Vej, ilalej, mondják, ilalej, Csermen!
Ej, harcra!

GAGLOJTÜ SZALA DALA

[107]

Медленно $\text{♩} = 63$ Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3830

Тенор *Один*

1. Dze-ran-tü Va-ri sö-tét er-dő-ben...

Vej, ve-rej-de, le-vá-gott egy fát.

3. Gag-loj-tü Šza-la, menny-or-szág-ba juss!

Ve, ve-rej-de, fé-nyes-ség né-ked!

Dzerantü Vari sötét erdőben...
Vej, verejde, lecsapott egy fát.

Szala kéri: „Küldjete el engem...
A Gaglojtükhöz házi szolgának!”

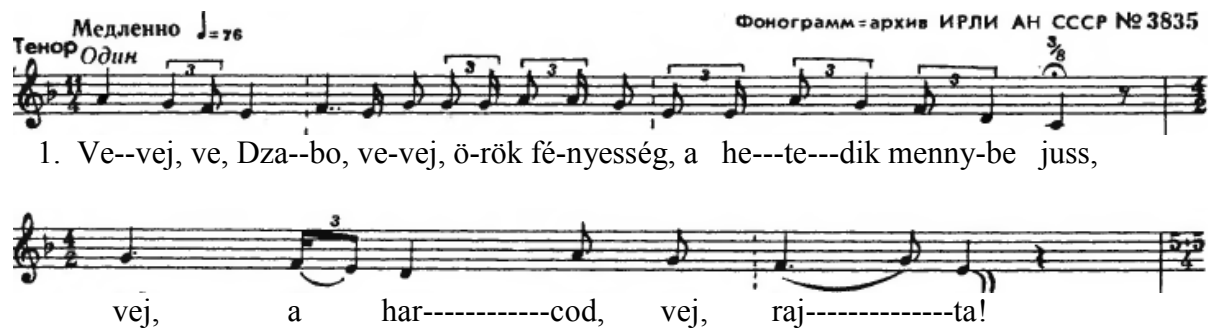
Gaglojtü Szala, mennyországba juss!
Ve, verejde, fényesség néked!

MAJRAMUKATÜ DZABO DALA⁶²

[53]

Медленно $\text{♩} = 76$ Фонограмм-архив ИРЛИ АН СССР № 3835

Тенор *Один*

1. Ve-vej, ve, Dza-bo, ve-vej, ő-rök fé-nyesség, a he-te-dik menny-be juss,

vej, a har-cod, vej, raj-ta!

⁶² A legenda szerint rablók akarták elhajtani azt a csordát, amelyet Majramukati Dzabo őrzött. A lövöldözésben Dzabo megölt négy rablót, de azután őt is halálos lövés érte, és meghalt. A fegyverropogás hallatára a faluból fegyveresek jöttek, és a rablók elmenekültek anélkül, hogy az állatokat megszerezték volna.

Ej, vej, Majramuk fi--a, azt re---gé---lik, hős vol--tál, Dza--bo, ej!

2. Vej, ki-gondolta: nem me-gyek, nem megyek le Kerdzün fa-----lu-----já--ba,

Vej, az út-----ról lö--völ--dőz----ni kezd-ték

Ej, a he--te-----dik mennyor-szág-ba juss, fē-nyes-ked---jék né--ked, ej!

Ve-vej, ve Dzabo, ve-vej, örök fényesség, a hetedik mennybe juss, vej, a harcod, vej, rajta!
Ej, vej, Majramuk fia, azt regélik: hős voltál, Dzabo, ej!

Vej, kigondolta: nem megyek, nem megyek le Kerdzün falujába, vej, az útról
lövöldözni kezdték,
Ej, a hetedik mennyországba juss, fényeskedjék néked, ej!

Ve-vej, ve, Dzabo, azt is mondják, hogy az országútról lőttek téged söréttel és golyóval, ej!
Ej, vej fényesség, juss a mennyekbe, Majremukatik nagy vesztesége, ej!

BEROJTÜ BICOL DALA⁶³ [55]

Медленно J = 60
Тенор Один
Фонограмм - архив ИРЛИ АН СССР № 3787

1. Vej, Bi----col, a ju-har-fá--ról le--tört egy jó vas-tag á---gat,

Vej, le-gyen he-lyed a mennyben, Beroj----tü, vak--me--ró Bi-col! Ej, vej harc!

He, ve-de, raj-----ta, vej, legyen helyed Be-roj-tü, vakmerő Bicol! Ej, harc!

⁶³ Berojtü Bicol 1882-ben Vladikavkazból ment hazafelé. Útközben rablók támadták meg, a lovát akarták megszerezni. Ellenállt; megölt és megsebesített néhány rablót, de végül maga is meghalt.

2. Vej, mond-ják, va--la-mi---kor, a har---com i-----de---jén....

Vej, két ka-rom-ból az e--gyi--ket, le---vág--ták a balt, he, raj-ta! Ej, vej, harc!

He, ve-de, raj-----ta, legyen he-lyed a menny-ben, Be-roj-tü Bi-col! Ej, vej harc!

Vej, Bicol, a juharfáról letört egy jó vastag ágat,
 Vej, legyen helyed a mennyben, Berojtü, vakmerő Bicol! Ej, vej harc!
 He, vede, rajta, vej, legyen helyed a mennyben, Berojtü, vakmerő Bicol! Ej, harc!

Vej, mondják, valamikor, a harcom idején....
 Vej, két karomból az egyiket, levágták a balt, he, rajta! Ej, vej, harc!
 He, vede, rajta, legyen helyed a mennyben, Berojtü Bicol! Ej, vej harc!

KALOJTÜ SZOSZLANBEG DALA⁶⁴ [80]

Умеренно $J=80$
 Тенор *Один* Фонограмм - архив ИРЛИ АН СССР №3500

1. Oj, ki-tört a há-bo-rú! Miért nem hagyjátok apáim hagyományát követni?

Tart a harc, le- gyen he-----lyed a menny----ben!

Tart a harc, Ka-----loj-tü fi-----a, Szosz-----lan beg ej!

2. Ka-----to-----na let---tél! Ka--to---na let--tél, o-da-lent a küz-la-ri me-zőn!

Tart a harc, le---gyen he-----lyed a menny----ben!

⁶⁴ Kalojtü Szoszlanbeg az első világháborúban tűnt ki vitézségével, és felderítés közben halt meg. Az emlékező verset katonatársa írta.

Oj, kitört a háború!
 Miért nem hagyjátok apáim hagyományát követni?
 Tart a harc, legyen helyed a mennyben!
 Tart a harc, Kalojtü fia, Szoszlanbeg, ej!

Katona lettél!
 Katona lettél, odalent a küzlari mezőn!
 Tart a harc, legyen helyed a mennyben!
 Tart a harc, Kalojtü fia, Szoszlanbeg, ej!

Harcba vetettek!
 Odalent a küzlari mezőn harcba vetettek!
 Tart a harc, reménytelen harcba vittek,
 Tart a harc, Kalojtü fia, Szoszlanbeg, ej!

HUBADI (Hetagurov Koszta szövege) [228]

Ha tél van, ha nyár,
 A köztéren áll
 A vén Hubadi, haj!
 Vele a suba,
 Szól a citera,
 Büszkén pengeti, haj!

Néhányan szánják,
 Sokan kacagják
 A gyerekes vént, haj!
 Szegény idegen,
 Táncol éhesen,
 Egy kenyérhéjért, haj!

Csupasz a lába,
Lelkét kitárja,
Gyötri az élet, haj!
Latyak borítja, –
Lába nyomában
Békák brekeknek, haj!

Nem segít senki,
Jobb lesz meghalni
Várja a véget, haj!
Bánat eméssze,
Halálod nézze,
Aki teremtett, haj!

Anyád sem táplált
Élted tavaszán
Hófehér keblén, haj!
Nem ringatott el
Játékos kedvvel
Meleg, lágy ölen, haj!

Szendereghetett
A szárnyék mellett
Míg pásztorkodott, haj!
Rá-rázendített,
Ha a hó esett,
S fedél alatt volt, haj!

Szerette nyáját!
Hordta a szénát,
Nem óvta lábát, haj!
Unta a nótát,
Így hát eszkábált
Nyírfaciterát, haj!

Nagy fehér hegyek,
Búsuló bércek,
Hallgatag nyírfa, haj!
Titkokat suttog,
Érti a pásztor,
Tőlük jön dala, haj!

A menny dörgése,
Szél süvöltése,
Merész sas álma, haj!
Az őz sírása
Víz csobogása
A pásztor dala, haj!

Kövér legelő,
Hűvös delező,
A nap sugára, haj!
Jóllakott nyáj,
Nyájas szabadság
A pásztor vágya, haj!

De a sors forog,
A baj bekopog,
Sokáig nem vár, haj!
A farkas éhes,
Nagyon szemfüles,
S oda a bárány, haj!

A ravasz pásztor
Ügyesen számol,
S nincs hiány egy sem, haj!
Hubadi nem csal,
Számol pontosan,
S tizenöt nincs meg, haj!

Elmenjen? Hová?
Ki gondol őrá?
Nem hallják jaját, haj!
Az uraság bőszt,
Megreped a bőr,
A botozás fáj, haj!

Megszököm én, mondta....
S a nyájt ráhagyta
Egy vén bojtárra, haj!
Futott, hova tudott:
A digorokhoz
A szurdokokba, haj!

Kabard és oszét
Kérte, hogy játsszék,
Nagyon kedvelték, haj!
A kalakiak
A víg dalokat
Jól megfizették, haj!

Szép énekeit,
Csodás meséit
Sokan hallgatták, haj!
Nevetés nélkül,
Könnyhullás nélkül
Meg nem állhatták, haj!

Fürge a lába,
Zeng a nótája,
Magasra ugrik, haj!
Most megvakulva
A mi falunkba
Megjött Hubadi, haj!

Ha tél van, ha nyár,
A köztéren áll,
Subája lyukas, haj!
A vén Hubadi
Nótáját zengi, –
Nem tudod, ki az? haj!

Az oszét nép történelmének, népszokásainak, de különösen nyelvének és irodalmának a megismerése számunkra, magyarok számára azért fontos, mert az oszét nyelv a legközelebbi élő rokona a Magyarországra a XIV. sz. elején beköltözött jászok egykori nyelvének. A rokonságot a régészeti kutatások is alátámasztják; a magyar — szkíta rokonság gondolata pedig a krónikák kora óta írásban is fel-felbukkan.

A sokáig finnugrista Munkácsi Bernát érdeklődése is egyre inkább az oszétok felé fordult, és 1917-től már főleg csak oszét anyagot gyűjtött. Az 1932-ben megjelent írásában (*Blüten der ossetischen Volksdichtung*, Az oszét népköltészet virágai) felhívta ugyan a figyelmet ezen témakör vizsgálatának fontosságára, felhívása azonban szinte napjainkig pusztába kiáltó szó maradt.

Szeretném, ha mi, magyarok egyre több oszét irodalmi művet ismernénk meg, és ezáltal is az eddigieknél sokkal szorosabb kapcsolat alakulna ki a két nép között. Ezen kötetbe az oszétok szóbeli irodalmából, népköltészetéből válogattam szemelvényeket: a Narteposzból néhány — főként néprajzi szempontból figyelmet érdemlő — részletet; a carciák regéit, oszét istenségek imáit, közmondásokat, találós kérdéseket, néhány archaikus és újabb típusú mesét. Bízom abban, hogy minden T. Olvasónak szellemi gyönyörűséget nyújtanak a kötetbe válogatott szemelvények, a dalok pedig éneklésre is késztetik honi énekeseinket, együtteseinket

Ár: 2550 Ft